

ХРОНИКИ НА ДОБРОТО 2

СБОРНИК ОЧЕРЦИ

ХРОНИКИ НА ДОБРОТО 2

Сборник очерци

ХРОНИКИ НА ДОБРОТО 2

Сборник очерци

Автори: *Диана Желязкова, Елена Тилова, Паулина Гегова, Петя Генова, Росинка Проданова, Цвета Ненова*

Съставител: *Ралица Николова*

Редактор: *Георги Генчев*

Графичен дизайн: *Владимир Любенов*

Илюстрация на предна корица: *Марко Йовановац, платформа The Greats*

Снимките в сборника са предоставени от гражданските организации от текстовете.

Издател: *Фондация „Програмен и аналитичен център за европейско право“ (ПАЦЕП)*

© Фондация „Програмен и аналитичен център за европейско право“ (ПАЦЕП), 2023 г.

ISBN: 978-954-92053-7-4

Този сборник е издаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието му се носи от фондация ПАЦЕП и при никакви обстоятелства не може да се приема, че отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

СЪДЪРЖАНИЕ

Разказаните каузи	
Увод.....	4
Урок номер едно: Съмнявайте се!	
Коалиция за медийна грамотност.....	6
Дрехите не са боклук!	
Българска асоциация „Кръгов текстил“	14
Имаме какво да дадем на България!	
Асоциацията на професионалните фотографи.....	22
„Дишай, България“	
Национално обединение за чист въздух	33
За нишката, която ни свързва с нашите предци	
Фондация „Шевица“.....	41
Мисията за опазването на българската традиционна кухня и земеделие	
Local Food.BG/Пендара.....	46
10 години правене на добро. На повече добро	
TimeHeroes	52
Една невероятна мрежа!	
Българската асоциация за лица с интелектуални затруднения	58
Как шепа независими журналисти се превръщат в „кучета пазачи“ на обществото	
Платформа „За истината“	66
„Да влезеш в обувките“ на историята	
Сдружение „Българска история“	76
В защита на безгласните	
Фондация „Четири лапи“	86
Прилепите – невидими помощници	
Група „Център за изследване и защита на прилепите“	95
АЕЖ в подкрепа на качествената журналистика	
Асоциацията на Европейските журналисти – България	103
Да пазиш традициите за хората и хората – за традициите	
Читалище „Изгрев – 1930“, село Баничан.....	110
Добре дошли завинаги!	
Театър „Цвете“	118

РАЗКАЗАНИТЕ КАУЗИ

Скъпи читатели,

Държите в ръцете нашата втора книга с разкази за граждански организации. Това са разкази за каузите на хора, които насищат със съдържание думите непримиримост, отговорност, отдаденост, човеколюбие.

Вратите на **НПО Портала** са широко отворени за такива хора, щастливи сме да познаваме много от тях и знаем колко труд стои зад тяхната страст да живеем по-добре, по-справедливо, по-човешки.

Вече 14 години, също със страст и отдаденост, ние всеки ден се стареем да допринасяме за това обществото ни да познава и разбира по-добре работата на тези хора и да ги подкрепя. А те са навсякъде около нас. Не вярвате ли? Имаме над 200 доказателства. Толкова са разказите за граждански организации от цялата страна, които нашите кореспонденти написаха от 2020 г. до сега. Благодарение на Фонд Активни граждани България имаме възможността да работим с журналистите Диана Желязкова от Шумен, Елена Тилова от Стара Загора, Паулина Гегова от Пловдив, Петя Генова от Берковица, Росинка Проданова от Благоевград и Цвета Ненова от Русе. Освен майстори разказвачи, те са и хора със собствени каузи.

В първата книга „Хроники на доброто“, издадена през 2021 г., събрахме 30 от техните разкази. Сега ви предлагаме още 15, а всички техни текстове можете да намерите на **НПО Портала в рубриката Разкази за НПО**.

Ако ви е дотегнало от език на омраза, фалшиви новини и пропаганда, предлагаме ви смяна на перспективата. Вярваме, че добрите човешки истории, които ще прочетете, ще ви накарат да се усмихнете, а защо не и да се вдъхновите още повече за вашата кауза или пък да намерите онази, която бихте искали да подкрепяте.

Понякога каузите в разказите са много трудни, но отново имаме добра новина и тя е, че има кой да ги отстоява и да се бори за тях. И макар да е логично всеки да дава кураж на хората с трудните каузи, защото са на първа линия, нерядко се получава точно обратното. Защото доброто понякога е неразбрано, защото то не крещи, не обижда, за да привлече внимание, рядко е във водещите новини.

Затова според нас е толкова важно да си говорим човешки и да разказваме човешки истории така, че да се разбираме и окуражаваме.

„(...) Докато ние разказваме нашите истории и историите на другите – ние сме живи. И ние запазваме живо и топло онова, което разказваме. Нашите истории произвеждат живот, емпатия и съпротива срещу смъртта и злото – това е чудото на литературата. Благодаря и продължавайте да разказвате вашите истории.“ – цитат от речта на Георги Господинов при връчването на наградата „Букър“ за романа „Времеубежище“ на 24 май 2023 г. в Лондон.

Георги Генчев, ръководител на екипа на НПО Портала
Ралица Николова, главен редактор

УРОК НОМЕР ЕДНО: СЪМНЯВАЙТЕ СЕ!

Как граждански активисти учат деца и възрастни на медийна грамотност

Автор: Диана Желязкова
април 2023 г.

За шести път кампанията „Дни на медийна грамотност“ ще помогне на стотици деца и възрастни хора от цялата страна да се ориентират в дигитално-информационния свят, ще ги научи как да разпознават фалшивите новини и да се пазят от опасностите в интернет.

Кампанията по традиция се организира от **Коалицията за медийна грамотност** и тази година ще бъде с продължителност седем месеца, от март до октомври. През това време експертите и учителите на Коалицията ще кръстосат страната, изпълнявайки основната мисия на организацията – повишаване на медийната грамотност в обществото.

Коалиция за медийна грамотност е неправителствена организация, която е насочила усилия към развиването на критичното мислене на децата и младежите в дигиталния свят, но и на всички останали възрастови групи. Затова основните дейности са свързани с кампании и обучения и с интегриране на медийната грамотност в образователния процес в училищата.

Един от видеоуроците: „Подвеждаща информация и фалшиви новини“.

„За съжаление, медийната грамотност все още не се приема като важна тема за българското общество. А тази грамотност помага на децата и на възрастните да разпознават фалшивата информация и лъжливите внушения, да мислят критично, да се предпазват от злоупотреби и посегателства онлайн“, коментира **Кристина Христова, председател на Управителния съвет на организацията.**

Именно опасните манипулации и дезинформации стават причина за създаването на Коалицията през 2017 г. *„Тогаваше много силен натиск върху гражданския сектор, имаше редица оклеветяващи кампании срещу граждански активисти и срещу неправителствени организации. Беше един координиран подход за оклеветяване, който започна след протестите през 2013 г. (срещу назначаването на Пеевски за шеф на ДАНС, б.р.). В един момент дезинформацията се разгърна не само към протестиращите, но и срещу организации, свързани с демокрацията, с граждански права, опазване на природата, защита на децата, медийни организации. Всичко, което беше здравето на обществото и което се беше надигнало срещу потъпкването на нормите, беше атакувано чрез оклеветяващи кампании. Тогаваше няколко граждански организации решихме, че щом ни атакуват координирано, ние също трябва да дадем координиран отпор на дезинформацията“,* казва Кристина Христова.

Така група организации се обединяват в Коалиция за медийна грамотност, за работят заедно за повишаване на медийната грамотност в обществото, така че хората да могат да различават и да се противопоставят на пропагандата, клеветите и конспирациите, които впрочем продължават и до днес. А учредителите на коалицията и досега са нейни членове – неправителствени организации в сферата на образованието, журналистиката и гражданското участие, академични представители и експерти по медийна грамотност.

Сред членовете на Коалицията са Асоциацията на европейските журналисти, Националният център за безопасен интернет, Асоциация „Родители“, „Училища.бг“, Център за творческо обучение, Фондация „Медийна демокрация“, Сдружение за споделено учене Ела, Асоциация за кариерно развитие и обучение, Знаем.бе, Teen Station и др. Партньори на коалицията са Националната мрежа за децата, „Заедно в час“, Образование без граници.

Децата преди всичко

Обученията по медийна грамотност са съсредоточени главно върху две групи – децата и възрастните хора.

За да стигнат до децата обаче от Коалицията първо търсят партньорство с техните учители. *„Идеята на нашия образователен подход е медийната грамотност да не бъде отделен урок, а да мине през всеки предмет, така че да стане умение, които се развива. А учителите също трябва да се научат да преподават така, че децата да развиват критичното си мислене“*, обяснява Кристина Христова.

Затова вече трета година организацията провежда курсове за учители, през които до момента са преминали над 400 преподаватели от цялата страна. В основата на уроците за учители е методиката на Националния център за безопасен интернет. *„Тази методика беше насочена към деца от най-малките класове, но ние я развихме за по-големи ученици, а от миналата година и за гимназията, така че вече покриваме целия образователен процес. На практика ние надграждаме методиката за безопасен интернет, това беше и една от целите на коалицията – да не се дублират проекти и да се разпилява енергия за едни и същи задачи, а да се надгражда това, което колегите ти вече са направили“*, коментира председателката на организацията.

Обучението по медийна грамотност става все по-популярно сред преподавателите, които сами се включват в програмата и отделят време и пари, за да участват в курсовете. *„На последното обучение в София дойдоха учители от цялата страна, за да се научат как да преподават, и освен че отделиха от почивните си дни, дадоха и лични средства, тъй като ние покрехме само част от пътните разноски. За мен това беше много впечатляващо“*, казва Кристина. В курсовете за медийна грамотност се включват различни учители – историци, географи, химици. *„Май само учител по физическо нямаме“*, смее се Кристина.

А децата съвсем естествено възприемат уменията да разпознават информацията в интернет, особено когато им бъдат преподадени по атрактивен начин. Учителка по история, която активно работи за медийната грамотност на децата, им дала проект да измислят фалшиви новини за български цар. И разделила децата на два отбора – единият трябвало да „създаде“ фалшивата история, другият да я опровергае. И децата започнали с интерес да се ровят в историческите източници, за да проучат посочената епоха и да разпознаят фалшивата информация.

Друг учител, с когото коалицията работи, пък направил дебат между учениците си за и против ГМО. За да участват в дебата, децата трябвало сами да съберат информация по темата. *„В този процес децата не осъзнават, че се учат на медийна грамотност. Но самият факт, че учат как да разпознават достоверните от недостоверните източници, е*

изключително важен. И на децата им е толкова интересно, че не искат да приключват с такива уроци. Харесва им това, че сами си търсят информацията, вместо някой наготово да им казва кое е вярно и кое не“, коментира Кристина.

На сайта на Коалицията могат да бъдат намерени учебни планове, разработени уроци, игри и други материали в помощ на учителите, които желаят да работят с учениците си по темата.

Възрастните са активни потребители, но лесни жертви

Другата линия, по която работи Коалицията за медийна грамотност, е обучението на възрастни хора. На практика това обучение е уникален продукт за България, защото досега никой не е работил с възрастните потребители на интернет.

„Осъзнахме първо, че възрастните хора са активни потребители на социалните мрежи, и второ, че понеже никой не работи с тях на тази тема, те възприемат интернет съвсем безкритично – така, както възприемат телевизията. Оказа се, че възрастните са много лесно уязвими от всякакви манипулации и измами в мрежата, затова решихме да работим с тях“, обяснява Кристина

До момента през обученията за възрастни хора са преминали над 600 човека от цялата страна. Целта на коалицията е да работи не толкова в София, колко в по-малките населени места. Организаторите искат да покрият всички градове в страната и работят заедно с регионалните библиотеки, за да стигнат до местните хора.

Програмата е насочена възрастните, които вече имат достъп до интернет, но все още нямат развити умения за безопасното му използване. Обучителите ги учат как да различават достоверни от недостоверни източници на информация, как да разпознават фалшиви профили в социалните мрежи, как да се предпазват от онлайн измами.

„Възрастните страшно много се палят на тези обучения, защото за тях е ново това, че някой ги търси и говори с тях на такива теми“, казва Кристина. Обученията започват с примери за измамите в интернет. Самите хора разказват, че в социалните мрежи са се сблъскали с невероятни измами и след обученията стават по-внимателни.

Нужно е политическо решение

Провеждащата се в момента кампания „Дни на медийна грамотност“ има и друга цел – отново да повдигне в общественото пространство темата за медийната грамотност. **„Идеята е през тези кампании да се стимулират институциите да започнат да си вършат работата, защото и СЕМ, и МОН, и Министерството на културата, и Министерството на транспорта трябва да осъзнаят колко е важна тяхната роля за повишаване на медийната грамотност. А България, като страна членка на ЕС, е длъжна да предприеме мерки за повишаване на медийната грамотност“**, коментира Кристина Христова.

И подчертава, че опасностите от дезинформация, **пропаганда и измами в интернет никак не намаляват. Просто сега атаките са се пренасочили от официалните медии към социалните мрежи.** Кристина посочва като пример бързо налагащата се платформа TikTok, **„която има така добре изработена пропаганда, насочена към тийнейджърите, че единственият начин да ѝ се противопоставим, е да развиваме критичното мислене на децата“.** Добре е всеки родител да влезе в платформата и да види какви облъчващи видеа гледат децата, препоръчва Христова. И е убедена, че на такова въздействие може да се противодейства само **като се развива критичното мислене на децата още от първи клас, а не с един час гражданско образование в десети клас.** **„Но това е политическо решение, което МОН трябва да вземе, а до момента за съжаление още не се случва“**, коментира Кристина Христова

А докато институциите намерят решение, Коалицията за медийна грамотност продължава да изпълнява мисията си и да развива максимално добре нещата, които вече прави – обученията на деца и възрастни. **„Искаме да има устойчивост на това, което правим, да достигнем до всички учители, да убедим МОН да ни подкрепи, да влезем във всички градове“** – така гражданските активисти от КМГ определят следващите си цели.

Георги Марчев: Най-важното е да се съмнявате!

Най-важното е да се съмнявате! Това е първият „урок“, който преподава един от най-добрите обучители на Коалицията **Георги Марчев, заместник главен редактор на Factcheck.bg.** От миналата година той е част от екипа обучители и вече се е срещал с възрастни хора от цялата страна.

„Възрастните нямат този филтър, който да ги кара да се съмняват. Техният опит е свързан с традиционните медии, които все пак спазват някакви стандарти, затова те се доверяват на видяното в интернет,

възприемайки го като традиционна медия. Някои от тях дори не знаят, че в интернет всеки може да си регистрира фалшив профил и да публикува каквото реши“, обяснява Марчев.

Срещите му с хората продължават часове, защото Георги предпочита да разговаря с аудиторията си и да отговаря на въпроси, вместо да поднесе само лекция по темата. „Първо ги учи, че най-важното е да се съмняват, но **да се съмняват здравословно**. Обяснявам им как да различават информацията, която може да е фалшива, от тази, която е от институция или от авторитетна медия. Учи ги да различават медийното съдържание, защото много често те изобщо не се замислят какво четат. Виждат нещо в интернет и го приемат за достоверно, като написано от вестник“, разказва учителят.

Всъщност уроците му обикновено са в две части, защото **голяма част от пенсионерите се нуждаят от обучение не само по медийна, а и по дигитална грамотност**. Първо обикновено са техническите въпроси, свързани с Фейсбук, защото възрастните масово ползват социалната мрежа, но не знаят как да защитят акаунтите си. „Казвам им да не пускат публично снимки на внуците си, примерно, обяснявам им как могат да споделят снимки само с приятелите си, показвам им как да си защитят профилите във Фейсбук, сменяме пароли, съветвам ги да не дават лични данни, защото възрастните хора често си дават адреси, телефони, дори данни от личната си карта“ – така започват срещите с Георги Марчев. В това отношение учителите на КМГ вършат наистина страхотна работа, защото с възрастните никои досега не е работил така масово на тази тема.

А след многобройните си срещи с възрастни хора, Георги разбива няколко от митовете за тях. Мит е, че възрастните схващат бавно как да работят с интернет и социалните мрежи, категоричен е учителят. И обяснява, че когато внимателно им обясниш къде какво трябва да направят, те веднага го правят.

„Говорим си какво са социалните медии и виждам, че някои от възрастните не разбират, че това не е традиционна медия. Сравняват го с вестник или с телевизия, защото се опират на опита, който имат до момента. Затова ги учи да бъдат внимателни, като тръгваме от най-широкия смисъл на интернет и стигаме до това, че пропаганда и дезинформация могат да се срещнат дори в традиционните медии. Затова си говорим, че трябва да се проверява всяка информация“, казва Георги.

Като пример той често им дава истерията с цените на олиото от миналата година, когато възрастни хора се редяха с часове на огромни опашки,

подлъгани от различни промоции. Други въпроси, по които възрастните са много чувствителни, са здравословните теми. На последното обучение в Плевен дълго си говорили за различните лекарства за всякакви болести, които се рекламират и предлагат. *„Говорихме си, че не трябва да се доверяват безкритично на текстове за разни чудодейни лекарства и че здравната информация трябва да се получава от лекарите“*, разказва Георги, който внимателно обяснява на възрастните хора за измамните, свързани със здравни проблеми.

Другата голяма тема на срещите е дезинформацията и пропагандата в медийната среда. В тези разговори въпросите на възрастните са такива, каквито всички задават – как да разберем дали нещо е достоверно дали не е пропаганда, казва Георги. И подчертава, че възрастните дори по-лесно от студентите различават пропагандата, защото имат опит с нея. Възрастните по-бързо се ориентират в пропагандата, особено когато им се дадат ключови моменти, в които могат да се усъмнят.

А ако човек стигне до съмнението и тръгне да търси информация, той вече може да отсее истината, коментира Марчев. Той обаче много внимателно коментира темата за пропагандата, за да не превърне разговорите в някакво идеологизиране.

Обучението по медийна грамотност на възрастни хора е изключително полезна кампания, защото запълва празнините сред техните поколения.

Обучение в Кюстендил с журналистката Миролюба Бенатова

Затова активистите на Коалицията се надяват, че тази кампания ще стигне до повече хора, защото възрастните наистина се интересуват от тези теми и се нуждаят от подобно обучение. *„Темата е значима за тях, дори в малките населени места интересът към обученията е голям. И е мит, че това е тема на някакъв тесен кръг от хора, напротив!“*, категоричен е Георги Марчев.

Той е убеден, че трябва да има повече такива срещи в цялата страна и да се привличат повече обучители по програмата. Нещо повече – според Марчев **проектът може да се разшири и да се превърне в мрежа от сътрудници, привлечени сред самите възрастни хора.** *„На последния семинар имаше възрастна дама, която беше готова за следващо обучение. На нея темата за дезинформацията ѝ беше много интересна, тя вече беше готова за проверка не само на текстове, но и на снимки, и видеа. Тя самата би могла да въвлече повече хора от общността в такова обучение, още повече, че в различните градове хората се вълнуват от различни теми, дори дезинформацията може да е различна. Затова е хубаво повече хора да се включат в тази програма“*, коментира Марчев.

И си пожелава институциите да проявят по-голяма ангажираност по темата медийна грамотност, за да не стигаме дотам да се питаме дали земята е куха, защото така са написали някакви хора в социалните мрежи. Умението да различаваш достоверната от фалшивата информация не се учи за един учебен час, предупреждава Георги Марчев. А децата от малки трябва да учат в клас какво е медия и какво е журналистика и да разбират, че социалните мрежи не са журналистика. И да осъзнават защо обществото има нужда от професионална журналистика, която спазва стандарти. Именно за да не смятат, че земята е куха, само защото така са им казали в Ютюб или в ТикТок...

Снимки и илюстрации: Коалиция за медийна грамотност

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

Българска асоциация „Кръгов текстил“: ДРЕХИТЕ НЕ СА БОКЛУК!

Автор: Росинка Проданова
март 2023 г.

Текстилт – преди и сега

„По дрехите посрещат, по ума изпращат“ – това вероятно е една от най-популярните български поговорки. Освен очевидната поука, тя показва, че дрехите и текстилт като цяло са важна част в живота на хората от столетия. Едва в последните години обаче започна да се обръща повече внимание и на негативните влияния, които има производството на текстилни продукти – замърсяването на природата и грамадите от отпадъци. Също така стана ясно, че повторната употреба на дрехи, както и оползотворяването и рециклирането на текстила, носят разностранни ползи на околната среда и обществото. Част от фирмите, започнали този бизнес в България, се обединиха преди 25 години в Асоциация на преработвателите и търговците на дрехи втора употреба (АПТДВУ), която от 2022 година утвърди и новото си име – **Българска асоциация „Кръгов текстил“** (БАКТ). *„Първоначално нашите фирми се занимаваха само с внос и продажба на употребяван текстил от Западна Европа. Впоследствие ние доста диверсифицирахме дейността си и започнахме да се занимаваме със събиране, сортиране, със стоки от отминали сезони. На практика затворихме целия цикъл на текстила след неговата първоначална продажба. Съвсем скоро ще имаме и рециклираща инсталация във Варна, която ще затвори до 99% оползотворяването на текстила. Защото едно е само да купуваш и продаваш, друго е да можеш наистина да го оползотвориш. Промени се броят и видът на дейности-те, появиха се уебсайтове за дрехи втора употреба, особено по време на КОВИД пандемията, разви се онлайн търговията“*, очертава в едри щрихи изминалия път **Севдалин Спасов – председател на Асоциацията**.

„За кръгова икономика се заговори през последните години и именно тогава ние осъзнахме, че дейностите по сортиране и търговия на едро и дребно с дрехите втора употреба ни прави много важен елемент от тази кръгова икономика. Освен това членовете на асоциацията разшириха своите дейности в посока рециклиране, ремонти, поправки, преработка на непродадените колекции“, допълва историята и **Сирма Желева – секретар на Асоциацията**. Да, секторът се променя заедно с променящия се свят, в който устойчивото развитие определя темпото и правилата. Магазините за дрехи втора употреба вече са бутици, качеството е много по-високо, а за мно-

го хора повторната употреба е на мода и е личен пример, с който показват своята отговорност към заобикалящата ги среда.

Кои са Българската асоциация „Кръгов текстил“?

Тя обединява близо 50 български и международни компании, които вече 25 години работят за разделното събиране и оползотворяване на отпадъци от текстилни продукти, подготовката им за повторна употреба и пазарната им реализация като дрехи и обувки втора употреба. В сектор са заети над 5000 души. **България се нарежда сред ключовите европейски центрове за подготовка на дрехи за повторна употреба.** Членове на асоциацията **управляват пет големи текстилни екоцентъра за сортиране на дрехи втора употреба в страната. Три от тях са във Варна, два – в София.** Работят, разбира се, и други, по-малки центрове, като голяма част от дейностите по събиране, внос, сортиране и подготовка за повторна употреба се изпълнява от Българската асоциация „Кръгов текстил“. **Компаниите членове обработват средно 30–34 хиляди тона текстил на година,** но капацитетът е поне 60 хиляди тона годишно. От 50 до 70% от обработения текстил се подготвя за повторна употреба, 10–15% от цялото количество остава в българските магазини втора употреба, а повечето от останалата част се изнася обратно, най-вече за Азия и Африка. Редица членове на Асоциацията осъществяват от години успешна дейност в страни от Европейския съюз – Германия, Холандия, Дания, Швеция, както и в трети страни, като Швейцария, САЩ, Чили. Част от фирмите са представителства на международни компании или са български такива, които имат дейности извън България, най-вече за събиране на текстил в други държавни в Европа и САЩ.

В сферата на търговия на едро с дрехи втора употреба, български компании притежават собствени складове дори в Чили.

Сортировъчен център

Българската асоциация „Кръгов текстил“ е член на Европейската конфедерация на рециклиращите индустрии, на Бюрото за международно рециклиране, на Българската стопанска камара и на Германо-Българска индустриално-търговска камара. В лично качество представители на асоциацията са членове и на някои от ръководните органи на тези организации. Като Явор Пандов, управител на „Евротекс“, член на Управителния съвет на Българската асоциация „Кръгов текстил“, който стана част от Изпълнителния комитет на EuRIC Textile – организацията, обединяваща европейската рециклираща индустрия, включително и в текстилния сектор. Това е възможност България активно да участва в изготвянето на стратегическите приоритети на ЕС в областта на текстила и неговото оползотворяване.

„Политиките на ЕС определят посоката и бизнес моделите за индустрията ни. И аз подкрепям Изпълнителния комитет в мисията да защитават интересите на нашите членове пред политиките на ЕС. Старая се и да представлявам Източната част на Европа и ролята ѝ в нашия сектор – и като важен пазар, и като център за обработка за текстил след употреба“, споделя Явор Пандов. Това е важен акцент от работата на БАКТ на международното поле, защото, както отбелязва секретарят ѝ Сирма Желева, *„има различия между Западна и Източна Европа и ако всичко се решава само от компаниите, които са в Западна Европа, понякога законодателството става нереалистично за нашите ширини и ние ще останем изолирани“.*

Кръговият подход при текстила вече не е само въпрос на желание

ЕС усърдно насочва страните членки към модела на кръговата икономика в текстилния бранш. В България браншът следи европейските директиви и промените в европейското законодателство, за да информира за тях членовете си и българското общество. Хората от БАКТ са връзката с изпълнителната и законодателната власти в страната – правят предложения, активно участват в процеса на промени в европейското и българското законодателство в областта на управлението на отпадъците. *„С всяко следващото правителство и всеки министър търсим контакт, за да говорим. Отворени сме винаги за дебат. Асоциацията е представителна за бранша, би било недалновидно от тяхна страна да ни пренебрегват при изготвянето на бъдеща система за разделно събиране и оползотворяване, защото ние сме хората, които ще свършим работата“,* казва Севдалин Спасов и подчертава усилията на Асоциацията за промяна на редица негативни обществени стереотипи за дрехите втора ръка: че дрехите не са боклук, а ценен ресурс и че ползата от разделното събиране на текстила има значим екологичен ефект. **Нагласите се променят и все повече млади хора пазаруват дрехи втора употреба само и единствено по екологични подбуди.**

Текстилт – новата пластмаса

Под мотото „Текстилт – новата пластмаса“ в края на миналата година Българската асоциация „Кръгов текстил“ организира мащабна медийна кампания, чиято кулминацията бе изложбата със същото име в София. Целта – да се насочи вниманието на обществото към екологичните последици от текстилната индустрия и възможните начини за справяне с тях. *„Това, което прави асоциацията през последните години, е да се опитва да внесе малко повече яснота у потребителите защо е важно и колко екологично е да се използват дрехи втора употреба. Продължаваме в тази посока през каналите във Фейсбук, Инстаграм и сайта на асоциацията“*, обобщава усилията Сирма Желева. Важен факт е, че могат да се посочат добри примери за удължаване живота на текстилните продукти в унисон с концепцията за кръгова икономика, практики за успешно комбиниране на икономически решения, социална ангажираност и екологична отговорност. И тези примери ги дават с дейността си членовете на Българската асоциация Кръгов текстил. *„Пролетта наближава, а с нея и разчистването на гардероба. Какъв по-добър вариант от този, в който се разделяте с ненужните дрехи и в същото време правите нещо полезно и смислено? „TexCycle“ са се погрижили достъп до контейнерите им за употребяван текстил да имат още повече хора – от началото на годината такива са поставени в Тутракан, Левски, Радомир, Дупница и Банско. Съвсем скоро ще има и в Кюстендил и други градове на страната“*, това е само една от последните покани, отправени към жителите на различни общини във Фейсбук страницата на Асоциацията.

В момента **TexCycle** обслужва повече от **250 контейнера** в над **30 общини**. По-голямата част от контейнерите за текстил в страната са по инициатива на членове на Асоциацията. Базираны са на договори с общините за

изграждане на пилотни системи. Това е опит, полезен при актуализиране на законодателството, който отразява и европейските стандарти, и българските реалности. Асоциацията обединява усилия на компаниите в сектора за гарантиране на устойчивост на текстилните продукти, за прилагане принципите на кръговата икономика и европейските политики за смекчаване на вредните въздействия от текстилната индустрия върху околната среда. **Какво се случва със събраните дрехи, можете да прочетете на <https://texcycle.bg/recycling-management/>.**

Екологичните ползи от втората употреба

Двойно повече дрехи се произвеждат в световен мащаб в последните години. Това значи двойно по-голямо количество текстилен отпадък. Разликата между сегашната „бърза мода“ и повторната употреба бе отразена и от първия за България **Доклад за екологичните спестявания от прилагането на кръгов модел в текстилния сектор**, поръчан на БАКТ от **Denkstatt** – консултанти по въпросите на устойчивото развитие, декарбонизацията, кръговата икономика и оценките на въздействие. Той беше представен през октомври 2022 година и обхваща както анализ на ситуацията в сектора години назад, така и реалистична прогноза за бъдещето. Докладът дава ясна представа за световната текстилна индустрия, за дейностите по разделно събиране, сортиране, подготовка за повторна употреба и рециклиране на ненужен текстил в света, Европа и България, както и за екологичните спестявания от прилагане на кръгова икономика в текстилния сектор. Той ясно очертава мястото и ролята на бранша, посочва проблемите и възможните сценарии за управление на отпадъците от текстил в България, като част от европейското и световното развитие. **Докладът е публикуван на сайта на асоциацията – https://bact.bg/wp-content/uploads/2022/12/BACT_report.pdf.**

Вторият живот на текстила – шанс за природата

Изследователи сочат, че **терминът „Second hand“ (втора ръка) се е появил през XVII век в Англия**, когато кралете почнали да подаряват на поданици си вече ненужни свои одежди и това се считало за проява на уважение и чест. Някои го наричали подарък „втора ръка“, откъдето тръгва и познатото днес „second hand“. В Европа такива стоки започват масово да се продават от средата на 20-и век, като още през 40-те години в Англия е разцветът на този бизнес. В Източна Европа той навлиза през 90-те години на миналия век, но втората ръка мода става все по-значима в съвременния свят. Магазините за дрехи втора употреба вече не се възприемат единствено за бедните. Все повече хора се мотивират от екологичните ползи, както и че това е начин да се обличат модерно, с качествени дрехи на достъпни цени.

В същото време **милиони тонове облекла се изхвърлят на сметищата всяка година**. С разширяването на мащабите на текстилната индустрия, невероятното забързване на нейните обороти, мащаб и властването на „бързата мода“, става ясно, че **парниковите емисии на текстилната индустрия са повече от тези на секторите авиация, железопътен транспорт и доставките по море взети заедно**. Това са между 8% и 10% от всички емисии на човечеството на година и проблемът продължава да се задълбочава. **Освен това текстилният сектор е сред най-големите консуматори на вода и е вторият замърсител на вода в света**. Няма друга единична индустрия, която да консумира и замърсява толкова много вода. Текстилен е новата пластмаса не само защото голяма част от него е направен от синтетични материали и има нужда от повече от 50 години, за да се разградят, но и защото около 20% от глобалното замърсяване на водата е причинено от боядисването и довършителната обработка на текстилните продукти с микро пластмаси. Това е причина вече да се говори и работи за сериозна трансформация на текстилната индустрия във всеки етап от нейната производствена верига, така че потребителите да използват по-дълго висококачествените текстилни изделия, бързата мода вече да не е на мода, а икономически изгодните услуги за повторна употреба и поправка да бъдат широко достъпни. **Ето защо ролята на дрехите втора употреба в кръговата икономика е незаменима**.

Резултатите са безапелационни: само за последните три години са спестени 1,7 млн. тона въглеродни емисии за производството на нов текстил и облекло, което е равностойно на годишните емисии от 2 млн. автомобила (това са $\frac{3}{4}$ от всички коли в България); предотвратено е изхвърлянето на 35 000 т. естествени тъкани и свързаните с това емисии на гниене – това е равно на количеството битов отпадък на 80 000 българи за цяла година; предотвратено е изхвърлянето на 50 000 т. изкуствени дрехи и тъкани, които са равностойни на спестената пластмаса за производството на 5 млрд. бутилки; спестено е количество вода от производството на нови дрехи е колкото консумираната вода на 330 хиляди европейци за една година.

„Дали се реализират във физически или в онлайн магазини, дрехите втора употреба си остават безспорно най-екологичният вариант. Просто през последните години покрай нагласите на хората, да не говорим за ковид пандемията, онлайн търговията стана норма. При нас е малко по-сложно, защото всеки артикул е индивидуален, което усложнява обработката за качване в сайта, но платформите работят успешно“, отбелязва Сирма Желева и подчертава, че отговорността на фирмите към цикъла на кръговата икономика остава непроменена. Потвърждават го водещи фирми, членове на Асоциацията, като онлайн платформата за втора употреба „РЕМИКС“, „Мания“, „Контур Онлайн“ и други.

Дрехите не са боклук – поглед напред

През 2019 година Европейската комисия определи текстилната индустрия като приоритет в плана за преход към кръгова икономика. Сред актуалните задачи до 2025 година е да бъдат въведени системите за разделното събиране на текстил. През лятото на 2023 година се очаква Европейският парламент да гласува изменения в рамковата директива за отпадъци, които да дадат повече яснота как точно да се случи това. Десетки нормативни актове, касаещи текстилната индустрия, в момента са в етап на изменения в ЕС, което прави ситуацията изключително динамична.

За България предизвикателството е огромно – и заради кратките срокове, и заради пренебрежителното към момента количество разделно събрани текстилни отпадъци. По данни на Българската асоциация „Кръгов текстил“ те са едва 2% от общото предполагаемо количество текстил, пуснато на пазара. Все пак има известен опит, благодарение на компании от Асоциацията, проявили инициативност. Още на националната конференция „Зелената сделка за текстила“ (12 март 2020 година), организирана от Асоциацията в партньорство с Българската стопанска камара и Европейския институт, бяха очертани устойчивите и ефективни политики в събирането и оползотворяването на текстилните отпадъци. Поставен бе въпросът за прилагане на разширената отговорност на производителя при отпадъците от текстил и прилагането на най-добрите европейски практики в сектора.

Периодът за синхронизиране на родното законодателство с европейското продължава, но от Българската асоциация „Кръгов текстил“ се тревожат, че заради честата смяна във властта – законодателна и изпълнителна – процесът е доста изостанал. Все още липсва наредба за разделното събиране и оползотворяване на текстил, съобразена с европейската директива.

„Преди няколко месеца беше публикуван за обществено обсъждане проект за наредба, буквално в 12 без 5, преди лятната ваканция. Ние подготвихме доста коментари и забележки, но тя продължава да стои „на трупчета“ в министерството. А липсата на наредба ни връзва ръцете. По отношение на законодателните процедури не съм голям оптимист – всяко правителство прехвърля топката на следващото и нещата са много бавни и тромави“, очертава ситуацията председателят на асоциацията Севдалин Спасов и посочва важността на въпроса за разширената отговорност на производителите на текстил, така както е при опаковките и други масово разпространени отпадъци. Идеята на разширената отговорност е, че този, който пуска на пазара съответния продукт, трябва да носи отговорност за екологичното му производство, задължението да поеме разходите по неговото събиране и оползотворяване, след като излезе от употреба.

Франция е най-напредналата в това отношение страна. Там от над 10 години се прилага моделът на разширената отговорност на производителя и е достигнат висок процент на оползотворяване – над 50% от пуснатите на пазар нови дрехи се събират и оползотворяват обратно. Това е един от най-високите дялове за цяла Европа, скандинавските страни също имат висок процент на събираемост и оползотворяемост.

Оптимистичен сценарий – какво ще стане, ако хората променят навиците си?

В Българската асоциация „Кръгов текстил“ се надяват, че натрупаният опит, целенасочената работа и умението да са адаптивни ще им позволят да намерят мястото си в прехода към кръгова икономика, така че България да покаже добри резултати. Към бъдещето гледат в два сценария: базов и оптимистичен. Базовият отразява естественото пазарното развитие досега – без допълнителни стимули и държавна подкрепа. Оптимистичният предполага въвеждане на мерки в оставащото време до 2030-а. Сред тях е задължителното прилагане на разширена отговорност на производителя за новите текстилни продукти на пазара; задължителни цели за подготовка за повторна употреба на разделно събрания текстил; процент пуснати на пазара дрехи втора употреба (от общия дял пуснати на пазара дрехи); процент вложени рециклирани материали в новите текстилни продукти, пуснати на пазара; освобождаване от ДДС или намаляване на ДДС за дейностите по разделно събиране, сортиране, пренасочване за повторна употреба и рециклиране на текстил. Ако подобни мерки бъдат реализирани, прогнозите са за достигане до 40% разделно събиране на образуванияте текстилни отпадъци, пренасочване за повторна употреба на 60% от разделно събрания ненужен текстил и рециклиране на 30% от разделно събрания отпадък до 2030 година.

Снимки: Българска асоциация „Кръгов текстил“

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

Асоциацията на професионалните фотографи: ИМАМЕ КАКВО ДА ДАДЕМ НА БЪЛГАРИЯ!

Автор: Петя Генова
март 2023 г.

Снимка: Лилия Йотова

*Лилия Йотова е председател на **Асоциацията на професионалните фотографи** (АПФ). Занимава се професионално с фотография от 20 години. Разговаряме с нея за дейността на Асоциацията, за изкуството да уловиш мига, за авторските права, етичното снимане и за България.*

Разкажете ни как бе създадена Асоциацията.

Учредихме я през 2016 година като неправителствена организация в обществена полза. Целта ни бе да обединим фотографската общност в сдружение, което да утвърждава авторитета на професията фотограф, да защитава авторските права и интересите на фотографите, да представя творчеството им у нас и в чужбина.

Какви са вашите членове и как финансирате дейността си?

Всички наши членове са професионални фотографи, т.е. за тях това не е хоби, а професия, която упражняват и с която изкарват доходите си. Държим на висок стандарт и качество. Затова и при кандидатстване за членство се представят портфолио, професионални препоръки, награди, дипломи, стаж и всичко това се разглежда и гласува на управителен съвет. При нас е важно качеството, а не количеството. Сред членовете си имаме различни фотографи – репортажни, сватбени, интериорни, портретисти, пейзажисти, рекламни, модни, детски, както и такива, които снимат филмови продукции.

Единственото ни финансиране е от членски внос. През 2021 година направихме две изложби в чужбина, за които ни платиха авторските права. Опитваме се да осигурим финансиране и от проекти, но за сега нямаме спечелен.

Как се развихте през този седемгодишен период, какво постигнахте?

В началото бяхме десет човека. Постепенно се увеличавахме и асоциацията започна да се разпознава като сериозна работеща организация с качествени хора и смислени цели и проекти. Важен момент в нашата история е поканата и участието ни в журирането на международните фотографски награди VOUBS. Там осъществихме контакт с чужди фотографски организации и подписахме първия си меморандум за сътрудничество. През 2017 г. кандидатствахме и ни приеха за член и ексклузивен представител на България във Федерацията на европейските професионални фотографи. Работим доста сериозно с тях и сме включени в работната им група за авторски права.

Важен момент в нашата дейност са осъществените изложби в чужбина. Това „натрупване на биография“ доведе и до увеличаване на членовете ни, защото колегите виждаха, че има смисъл, че общите ни усилия са в полза на фотографията в България, че влизаме във фокуса на различни събития. Бих казала, че днес сме една авторитетна организация. Много често ни изпращат въпроси за становища по казуси, свързани с авторски права и други поводи. Имаше среща с Камарата на независимите оценители, с които коментирахме възможности за провеждане на обучения на оценители в сферата на фотографията и интелектуалната собственост, защото имат нужда от допълване на знания в нашата сфера.

Усеща се вече по-сериозното ни възприемане и като организация, и като професия. Участваме в различни форуми на европейската федерация, включително и в конкурси, организираме фоторазходки, ходим и провеждаме обучения, инициираме и/или се включваме в събития и т.н. Аз от самото създаване на АПФ давам всичко от себе си, работя повече за асоциацията, отколкото за мои лични проекти. И това е абсолютно безкористно, защото

виждам смисъл. Виждам как се обединяваме и се превръщаме в сплотена общност. Когато някой колега има нужда от помощ, веднага се прави организация и му се помага. Поддържаме контакти помежду си, оказваме си съдействие при срещнати трудности, проблеми или промяна на ангажименти.

Повишава ли се културата на българите по отношение на авторските права? И дали не стана още по-чувствителна темата с развитието на социалните мрежи, където всеки смята, че може да прави съдържание?

За повишаване на културата все още не може да се говори. А трябва, защото повечето нарушения на авторските права са от незнание и ниска култура. И сте права – социалните мрежи имат голям принос за нарушаването на правата на авторите, защото информацията се разпространява лесно и е достъпна, всеки може да създава съдържание и да го споделя. Но в повечето случаи съдържанието се сглобява от различни части – текст, снимки, клипове, намерени на различни места, не собствени такива. От тук произтича и много грешното убеждение, че това, което се намира в интернет, е свободно и може свободно да се ползва. **Това, че се намира в интернет, не означава, че е бесплатно за ползване. Ако го намерите в търсачката с Гугъл, не означава, че може да го ползвате свободно, а трябва да имате разрешението на автора. Хората неосъзнато, неумишлено крадат в дигитална среда, поради незнание. Но има и случаи, когато абсолютно целенасочено се взимат кадри и се използват за търговска, рекламна или друга цел.**

Какви са проблемите на сектора у нас?

Основният проблем е именно нарушаването на авторските права. Той може да се раздели на части – **нарушаване на имуществени и неимуществени права**. От **неимуществените на първо място е проблемът с непосочването на автора**, когато се използва негово произведение. Но и най-лесно може да бъде решен, като хората осъзнаят, че когато се използва фотографско произведение, трябва да посочват името на фотографа при всяко поредно ползване. Не е задължително да се поставя воден знак, името може да се изпише под снимката, над или под текста – има достатъчно възможности за това. И ако авторството започне да се посочва, то тогава ще намалеят и злоупотребите с нарушаването на права при фотографските произведения. В голямата част от случаите ползвателите казват „Ние не знаехме кой е авторът. Просто намерихме тази снимка в интернет, хареса ни и я взехме“. Ако е посочено името на автора, то вече имаш възможност да откриеш и да вземеш разрешение за използване на неговото произведение, както и да договориш условията – дали платено или свободно.

Оказва се, че и на европейско ниво авторското право във фотографията е слабо разработено. Държавите, които по-активно се занимават с това, са България, Нидерландия и Австрия.

На второ място има сериозни нарушения на имуществените/икономическите права. С няколко думи, това са правата, които трябва да се заплатят, за да се използват фотографските произведения за комерсиални цели. Тук влиза тиражирането, разпространението, репродуцирането и т.н. Тоест, всички действия, които могат да се извършват с фотографиите с цел представяне, реклама, търговия, производство и пр. Забелязвам едно леко negliжиране на професията фотограф, понеже фотографията стана доста масова и хубавите телефони имат много добри технически възможности, то едва ли не всеки стана фотограф. Дори авторитетни големи институции и бизнеси смятат, че професионално заснетите за целите им снимки са един ненужен разход съответно и професията е ненужна. И чак след като се сблъскат с действителността, осъзнават, че не е точно така. Зад професията фотограф стоят много знания. Както изглежда много простичко да снимаш с натискане на едно копче, така всъщност е много сложно. Професионалните фотографи са се обучавали с години – първо обучение, след това практика – за да могат да създават качествени изображения, предназначени за конкретна цел, а заснетите хора и обекти да изглеждат добре. И след това – те разполагат със скъпа професионална техника. Да, има телефони с много добри технически възможности, те правят хубави изображения, които са подходящи за дигитална среда и социалните мрежи. Но ако тези изображения са необходими за нещо по-сериозно – за реклама, за печатни издания – качеството на телефоните няма да е достатъчно, то все още не може да достигне качеството, което се създава с фотоапарати. **Най-важни са уменията на самите фотографи.** Те са решаващ фактор за това какви снимки ще получите като клиент. **И нашата цел е да изграждаме положителен имидж и доверие към фотографите, защото те са важен фактор в днешната дигитална епоха.** Защото днес хората разчитат много на визуалната информация, когато се организират събития. Не е достатъчен само текстът, необходимо е той да е съпроводен със снимков материал, защото днес по-малко се чете, а визуалната информация се възприема по-лесно, по-атрактивна е и привлича вниманието на читателя/зрителя.

Какво да посъветваме хората, така че да не нарушават авторското право?

Първо правило – уважавайте авторите и посочвайте тяхното име. Второ – ако ви трябва професионален фотограф, винаги може да намерите. Ето, нашата асоциация веднага ще ви насочи към съответния специалист според това какво искате да бъде заснето. Трето – питайте, когато искате да използвате вече направена фотография.

Ярвате ли, че един автор може да защити правата си в България?

Може. Много от авторите мислят, че това ще им отнеме много време и средства и може би заради това не предприемат никакви действия. А е точ-

но обратното. Оказва се, че има малко заведени дела във връзка с нарушени права, но **всички дела приключват доста бързо и в 95% в полза на автора. Затова искам да апелирам всички автори на творчески продукти, не само фотографите, да си търсят правата и да бъдат активни, защото има смисъл.**

Как се доказва авторство на фотография?

Нарушено авторско право има най-често в дигитална среда – някой е взел ваша снимка за собствено ползване. Първо е необходимо да се прави принтскрийн на екрана като доказателство, че снимката е използвана. Защото често се случва да бъде изтрита веднага след първи разговор. Разбира се, трябва да докажеш, че снимката е твоя. Има достатъчно начини за това – **трябва да притежаваш оригинала** – той винаги е с по-голям размер от тези, които циркулират в пространството. **Доказателство е и че авторът притежава съседните кадри на тази снимка**, защото каквото и да се снима, винаги се правят повече от един кадър. Докато това, което е качено в интернет е само едно. **Във файла също така има мета данни**, където всеки професионален фотограф си вкарва името още в настройките на апарата. Така че като отвориш метаданните, там има цялата информация – за автора, за носителите на права, с каква техника е направена снимката, за обектива, използвана ли е светкавица, обработвана ли е и с какъв софтуер и т.н.

Една от целите на Асоциацията е (понеже предстои промяна на Закона за авторското право и сродни права), **да стане задължително подписване-то на автора при всяко използване на фотографско изображение**. И тогава по-рядко ще се налага да се доказва авторство, защото авторът винаги ще е посочен и тези проблеми ще отпаднат автоматично. Необходимо е да бъдат предвидени санкции при неподписване на автора, за да се научат ползвателите да спазват това неимуществено право. Въвеждането на тази простичка мярка – едно посочване на името на автора – ще реши страшно много проблеми.

Наскоро организирахте кръгла маса, посветена на авторските права. Разкажете ни повече какво постигнахте с това събитие.

Кръглата маса организирахме на 24 февруари 2023 г. съвместно с УНСС и Института по интелектуална собственост и технологичен трансфер. Темата бе „Упражняване на авторски права във фотографията. Проблеми и решения“. Бяха представени много интересни и актуални теми, а проблемите бяха поставени на научно ниво. Имаше участници от катедрата по интелектуална собственост, хора от академичния състав, фотографи, юристи, както и колеги, които се занимават с дигитализация на произведения, които са „осиротели“ – без известен автор. Дискусията бе много интересна и ще планираме още такива подобни. Искаме да запознаем хората с реални казуси и съответно с реално приложими решения.

От такива дискусии има нужда, както за фотографите, така и за тези, които ползват фотографски произведения в своята работа ежедневно. Интересът бе породен и от това, че **събитието бе първото по рода си с акцент върху фотографията**. Защото за закрила на авторско право повече се говори по отношение на музика, филми, книгоиздаване. Тези творчески индустрии имат организации от доста години, а нашата асоциация е доста млада – на 26 март 2023 г. ставаме на седем години.

Занаят или изкуство е фотографията? Или и двете?

Преди години фотографията бе включена като занаят в списъка на камарата на занаятчиите. В следствие бе извадена от списъка със занаятите. Днес разглеждаме фотографията като осмото изкуство, от страна на изкуствата. От страна на интелектуалната собственост също се разглежда като изкуство, както и като една от десетте творчески индустрии, която е включена в класификацията на Световната организация по интелектуална собственост. Защото в създаването на една фотография има творчество. Ако 100 фотографи бъдат на едно място и снимат едно и също нещо, ще получите 100 различни снимки. Няма да се повторят по никакъв начин. **Това означава, че има творчество, а има ли творчество, значи е изкуство.**

Една майсторска фотография може да окаже изключително голямо въздействие.

Така е. Има една сентенция, че една снимка може да каже повече от хиляда думи. Въздействието на фотографиите е много силно и не случайно има тенденция за увеличаване на визуална информация за сметка на текстовата. Защото просто снимките и аудио-визуалните произведения са по-лесни за възприемане и казват повече. Светът върви натам.

И защото осъзнаваме силата на това въздействие, а и сме отговорни и спазваме етични стандарти, организирахме съвместно обучение с УНИЦЕФ за етично снимане и публикуване на деца в медиите. Това е много специфична материя. **Нашите членове се стремят да спазват тези етични норми, така че заснетите снимки да не злепоставят децата, да не им вредят и уронват доброто им име.** Защото децата са в слаба позиция и не могат да се защитават сами, не могат да взимат решения. А понякога и родителите взимат грешни решения. Спомнете си случая с детето на един футболен мач – бащата беше изрисувал себе си и детето си със свастики. Такива снимки не би трябвало да се публикуват.

Какви други съвети за етично снимане бихте дали?

Не трябва да се виждат лицата на дечицата, особено ако са жертви на насилие. Ако пък снимаме деца с увреждания, няма защо да бъдат показвани

от най-драматичната страна, а точно обратното. И като цяло не бива да се използват децата, за да се предизвиква по-голям интерес чрез страданието. Не трябва снимките при трагични събития да предизвикват ужас. **Снимките трябва да са щадящи. Не се снимат хора, които са починали. Ако е необходимо да се заснеме катастрофа, по-скоро се акцентира върху ограничителни ленти, полицейски коли отдалече, без да се показват жертвите, защото една снимка наистина прави страхотно впечатление, но не трябва да предизвиква инфаркти.** Фоторепортерите минават специални курсове на обучение за снимане в горещи точки или трагични събития. Защото едно е да снимаш пожар, катастрофа, а друго е да снимаш сватба. Затова и фотографите са профилирани в различни направления. И се стремим да бъдем коректни както към заснетите, така и към потребителите на снимките.

Да поговорим и за GDPR (регламентът за личните данни) и фотографията.

Снимането има много пресечни точки с този регламент. Когато се транспонираше българският Закон за защита на личните данни с Европейския регламент, от АПФ излязохме със становище и в резултат на това ни поканиха в работната група за промяната на закона. Успяхме да направим няколко корекции, защото той не беше мислен от страната на фотографите и това щеше да се отрази много сериозно на работата ни. Защото представете си например, че снимате футболен мач и трябва да вземете декларации за съгласие от всичките десет хиляди зрители плюс двата отбора. Това няма как да се случи.

Тогава успяхме да направим поправки в закона, които улесниха малко нашата работа. Когато има публично събитие, фотографите имат право да снимат хората, участващи в това събитие. Ако те са част от масовка, няма нужда да се събират декларации. Ако снимате по-близки кадри и събитието не е публично, а някакво затворено, частно, то тогава е необходимо да се взима съгласие от хората. Лицето на човек представлява „лични данни“, защото по него той може да бъде идентифициран. Има достатъчно устройства и програми, които могат да правят това. Когато се снимат деца или близки портрети за комерсиална цел, също трябва декларации. Когато се снима публично събитие, организирано например от голям магазин или верига, организаторите трябва да уведомят присъстващите, че това събитие се заснема, по мейл предварително или да има надписи на видими места. А присъствието на тези хора на мястото означава, че те са съгласни с това заснемане.

Един от текстовете, които се премахнаха от закона, бе, че човек може да поиска да бъде заличен от снимка. Това няма как да стане. Представете си, че това е групова снимка и се обаждат трима души, които искат да бъдат заличени от снимката. Ще се наруши целостта на снимката. Отпадна и още

един от текстовете и сега вече може да се правят снимки за журналистически цели, без да се иска разрешение за това. **По принцип политиците и известните личности са с по-нисък праг на защита. Те са публични личности и тях можете да снимате. Единствено не бива да се навлиза в личното пространство на човека.** Т.е. когато тези публични личности са на публични пространства, ние като фотографи бихме могли да ги снимаме, а вие като журналисти да задавате въпроси. Когато те са си у дома или някакво място, което не е обществено, вие не трябва да навлизате в личното им пространство без тяхно разрешение.

Много внимателно трябва да се използват и снимки, особено с лица в близък план, взети от интернет, когато онагледявате дадена тема. Особено когато става въпрос за нещо негативно. Например не е редно да публикуваме снимка на момичета, за да се илюстрира трафик на жени – тези момичета не участват в трафик.

Аз снимам доста концерти и при някои от световните звезди подписваме предварително специални договори, в които често има и клауза, че снимките ще бъдат използвани само за отразяване на концерта и за никакви други цели. Преди се ядосвах на такава клауза, защото те ограничава. Но когато срещнеш доста такива случаи на неетично използване на снимка, става ясно защо е сложено това ограничение.

Разкажете ни малко повече за международните изложби, за които споменахте в началото?

Една от изложбите, с които много се гордеем е на тема **„Древни традиции и обичаи от България“**. Страхотна изложба, сборна – с участието на 16 фотографии от нашата асоциация. Тя бе създадена за чужбина. Радваше се на много голям интерес, който дори надхвърли нашите очаквания и вече е обиколила **Будапеща, Москва, Татарстан, Рим** и др. Тя продължава да пътува, защото ние работим много добре с българските културни центрове в чужбина. Тази изложба съпровожда българските събития зад граница. Тъжното е, че тук към нея няма никакъв интерес.

Преди 2021 години направихме още една колективна изложба – „Старите български столици и средновековни крепости“ – по повод 1340 години от създаването на българската държава. Тя също е много впечатляваща. Има я в мултимедиен вариант и може да се гледа и в интернет, **в нашия youtube канал – www.youtube.com/@user-vl3xr5po4e/videos**.

На изложбите хората бяха толкова впечатлени и развълнувани, че ни разпитваха за всяка снимка. Имахме кадри от различни български традиции и обичаи – с лазарки, мартеници, кукери, Калоферското хоро, Еньовден,

девойки с носии, снимки от Родопите. И навън има страхотен интерес към това. А ние тук не го използваме, което е тъжно. Всъщност ние в България изложби не сме имали. А имаме много голям архив, който може да бъде използван за едно прекрасно представяне на нашата родина.

Каузите са наша цел, светът на доброто е наша цел. Какви съвети да дадем за хубава снимка с кауза?

Много е важно да се избере място, където има достатъчно светлина. Хубаво е светлината да е срещу лицата на хората. Фонът също е много важен – добре е да е по-изчистен. **Опитвайте се да уловите емоцията.** Също така е важно да се „покаже“ примерът на някой, който е значим за останалите. Защото, когато лидер участва в дадена кампания и показва, че тази кауза му е важна, това е пример за останалите. Не просто да се снимат подредени хора, а **да има движение, действие.** Мислете преди да направите снимка. Но най-важното – не само правете снимки, а се включвайте в тези каузи.

Какво мечтаете за България? Защото освен двете си очи и останалите сетива, вие имате и още едно око – това на обектива, през което сте видели много хубави, но и много не хубави неща.

Много ни е красива държавата. Имаме всичко. И ми се иска всеки българин със сърце да работи за България. Да си я пазим и децата ни да се връщат тук, а не да стоят в чужбина. Много се радвам, че през последните години се създадоха такива организации, които се занимават с доброволчество, с каузи. Събират се, без да търсят изгода за себе си, а за да помагат на другите и това е много хубаво.

И като продължение на този въпрос – вие като преподавател оптимист ли сте от срещите си с младите хора, на които преподавате?

В момента водя лекции в УНСС, а преди това 5 години преподавах в Арт колеж за визуални изкуства. Младите хора много ме радват, активни са, с интересни и нестандартни идеи. Мислещи и много инициативни. Младите вече се стараят повече, допълнително се обучават и квалифицират. Ето, моите студенти сами искат да им поставям различни задачи. И друго – **виждам отлив от културата на кича.** Младото поколение е качествено. За това съм оптимист, стига да не ги изпуснем да заминат в чужбина.

В живота на всеки журналист и фотограф има събитие, което го белязва. Кое е вашето?

Страст са ми концертите. Този, който преобърна вижданията ми, бе концертът на Деспеш Мод в София през 2006-а. Това бе първия концерт, който заснех за списанията, за които работех, и ми беше супер трудно. Помня цялата картинка и до днес – затворени улици и за да не закъснеем, тичахме с

тежките раници с техниката. Фотографите влизаха само от един вход, разбира се, най-далечния и ако не стигнеш навреме, не можеш да влезеш, защото се влиза групово. Беше голямо тичане, страшно бързано. Когато влязохме на стадиона, трябваше да прескачаме и ограждения, защото пространството за фотографите е отделено пред публиката. Имахме разрешение да снимаме само три песни. А песните минават много бързо, светлините се менят, изпълнителите се движат. Сценичните изпълнения не са фиксирани и не са едни и същи, за да си направиш едни настройки и да снимаш само с тях, а и времето е ограничено. Тогава много се притесних, че няма да се справя. Но ми се получиха много хубави снимки и от там нататък се запалих. Не знам броя на всички концерти, на които съм била. Не ги делим по стилове – ходя на всякакви. Много ми е интересно да следя как изпълнителите от различните жанрове се развиват, публиката как реагира – тя също е различна, изпълнителите как реагират и как се държат с хората. Има някои, които разрешават на фотографите да снимат по-дълго, други не. Всичко ми е интересно. Но при този концерт на Деш Мод страхът и трудността ме накараха да осъзная, че концертите – нищо, че са много трудни за снимане – са моята страст.

Какво си пожелавате за вашата асоциация?

Пожелавам си силно обединение на фотографската общност. Да се подкрепяме, да представяме качествената фотография и професионалните фотографии у нас и в чужбина. Да имаме възможности да показваме повече от своето творчество.

*Изложбата „Древни традиции и обичаи от България“
Снимка: Александър Михайлов*

В перспектива ще работим за създаване на галерия в София, която да е само за фотография, и която да е съобразена с тенденциите на дигиталната епоха, в която живеем. Има такива дигитални галерии по света и според мен такива ще бъдат галериите на бъдещето. Нещата не са разпечатани – дигитални са, прожектират се, съчетани с музика. Посещавала съм една такава галерия в Париж, създадена в бивша леярна за влакове, запазена в автентичния си вид. Просто влизаш вътре и всичко се прожектира върху стени, таван, под, върху хората. И експозициите на изложбите там са дълги – в рамките между три и шест месеца. Много впечатляващо, защото влияе на всички сетива. Такова нещо ако се направи в България, ще е прекрасно. Имаме един колега, който има лична кауза да се направи музей на фотографията в София. Ние го подкрепяме.

За финал бих се обърнала към държавните учреждения и министерства – на туризма, на културата – да се обърчат към нас, ние можем да дадем много и за българската култура, и за рекламата на българския туризъм. В асоциацията имаме страхотни професионални фотографи, които снимат пейзажна фотография, традиции и обичаи и т.н. Имат разкошни снимки от цяла България. Бихме могли да бъдем и много полезни във връзка с дигитализацията на културното наследство. Имаме какво да дадем за България и сме отворени за партньорства. Могат много лесно да ни намерят в сайта ни <https://photographers.bg>

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

„ДИШАЙ, БЪЛГАРИЯ“

Гражданска инициатива, която обединява сдружения от цялата страна в борбата им за по-чист въздух

Автор: Дияна Желязкова
26 януари 2023 г.

„Заедно дишаме по-леко“

Девня, Гълъбово, Перник, София, Пловдив, Димитровград, Русе, Павликени... Градове, разпръснати в цялата страна, с различен облик, население, икономическо развитие, жизнен стандарт. Но колкото и да са различни, всички те имат един общ проблем – замърсеният въздух.

Една стряскаща статистика на Световната здравна организация показва, че **над 97 % от българите са изложени на ефектите на замърсения въздух**. А според екозащитници, цели 60 % от градското население у нас дишат над-нормени нива на фини прахови частици – нарушение, заради което България е подложена на наказателни процедури от ЕС.

На пръв поглед, най-логично би било цялото общество да надигне глас и да настоява за решаване на този огромен екологичен и здравен проблем. Но на практика съвсем не е така. Граждански активисти разказват, че борбата за по-чист въздух често е трудно и самотно занимание, особено в малките населени места. *„В едно малко, сковано от страх и липса на перспектива градче, хората, които се изправят срещу проблема с гласа и с лицето си, са като знаме“*, посочват членове на неправителствената организация „Дишай, Девня“. И съвсем не случайно именно Девня, един от най-замърсените градове в страната, е избран за мястото, където през лятото на 2022 г. се учредява **националното обединение за чист въздух „Дишай, България“**. В него се включват представители на 11 екологични организации от 10 български града – София, Пловдив, Варна, Велико Търново, Благоевград, Перник, Димитровград, Павликени, Сухиндол и Девня.

Изцяло гражданска инициатива

„Дишай, България“ е изцяло гражданска инициатива, подчертава **Румяна Боянова от екологично сдружение „За земята“**, което е основен инициатор

за създаване на националното обединение. „В процеса на работа контактувахме с много хора от цялата страна, които се оплакват от мръсния въздух в своите градове. Решихме да ги запознаем помежду им и така стигнахме до идеята за обединение на национално ниво, за да могат хората да си обменят информация и опит, да се подкрепят и да решават заедно общите проблеми“, обяснява Боянова. Така още през лятото на 2021 г. активисти от различни градове започват да подготвят националното сдружение, но им отнема още година в срещи и организационни въпроси. Междувременно много от активистите създават собствени сдружения по места, за да имат по-силно представителство и да могат да оказват по-голямо влияние върху местните власти. 11 такива сдружения по-късно учредяват националното обединение „Дишай, България“ с основна цел да работят по-ефективно за решаването на проблема със замърсения въздух.

Обединявайки се в национална организация, те могат да координират усилията си и да разчитат на подкрепата на повече експерти, когато предлагат конкретни мерки и предприемат действия за постигане на по-чиста и здравословна среда на живот. Така по-ефективно може да се осъществява и граждански контрол върху дейността на общините и институциите относно спазването на нормите за чистотата на въздуха. „Наличието на обединение ще помогне и за огласяване на национално ниво на многото, често фрапиращи проблеми на местните общности“, посочва Боянова.

Различни градове, различни причини за замърсяване

Причините за замърсяването на въздуха са различни в различните региони и населени места. От „Дишай, България“ посочват няколко **основни „виновници“**: ТЕЦ-овете, използващи за горене въглища, биомаса и отпадъци, определени индустриални предприятия, които не са предприели необходимите мерки за пречистване; транспортът, който е целогодишен замърсител в градовете с интензивен трафик; битовото отопление с дърва и въглища; практиките да се горят стърнища и samozапалването на сметища. В София, Пловдив и Благоевград основният замърсител на въздуха е транспортът, докато в други градове това са ТЕЦ-овете, индустрията или битовото отопление, казва Боянова.

Гълъбово отдавна е печален пример за замърсяване на въздуха от ТЕЦ „Брикел“ – една от най-старите въглищни централи в България – но това и проблем и за други градове. *„На повечето места оборудването на ТЕЦ-овете е под всякаква критика, остаряло, на 40 и повече години, съоръженията са амортизирани, а пречистващите инсталации не са обновявани, затова замърсяването става все по голямо“*, коментира Румяна Боянова и посочва като пример най-стария ТЕЦ „Брикел“, който често попада в социалните мрежи с бълващите черни пушеци комини. *„Но местните хора няма как да се преборят с аргумента на държавата, че това е ТЕЦ, който произвежда енергия, необходима за цялата държава“*, допълва с огорчение екозащитничката

Димитровград е друг пример за замърсяване на въздуха заради местния ТЕЦ. Предприятието, което не е работило близо 20 години, преди година и половина отново подновява дейността си, но със старите съоръжения. *„И една сутрин хората в Димитровград се събуждат и виждат, че над главите им ваят черни сажди, целият град е покрит със сажди от ТЕЦ-а. Тогаво избухна масово недоволство, защото в града се бяха върнали много млади хора и от чужбина, и от столицата, които бяха решили, че Димитровград е хубаво, спокойно и добро място за децата им. И изведнъж почват да ваят сажди“*, припомня Боянова. Тя допълва, че ТЕЦ-ът в Димитровград много пъти е глобяван, *„но си плаща глобите, които са символични, и продължава да си работи“*. Едва под натиска на гражданското недоволство и протести, в които активно участва местното сдружение „Дишай, Димитровград“, ръководството предприема мерки. *„Сега ТЕЦ-ът е спрял за ремонт и се надяваме да видим някакви резултати след този ремонт“*, надява се екозащитничката. А през декември 2022 г. **сдружението „Дишай, Димитровград“ е отличено с престижния приз „Застъпник на годината“ на Български хелзинкски комитет.**

Постоянни проблеми с въздуха имат и в **Перник**, както заради замърсяване от ТЕЦ-а, така и заради битовото отопление, което е на възглица, казва Боянова. В същото време хората от Перник показват как заедно могат да се справят с проблемите. *„В ТЕЦ-а искаха да изгарят отпадъци, а тяната стара инсталация няма необходимите филтри и пречиствателни устройства. С много усилия гражданите успяха да предотвратят това намерение, много хора се обединиха и започнаха да пишат писма, жалби, становища до всички институции. Хиляди хора от Перник се включиха в тази инициатива и успяха“*; разказва екоактивистката. Тя допълва, че хората от неправителствената организация „Дишай, Перник“ са изключително активни не само в борбата срещу замърсяването на въздуха, но и в търсенето на нови решения за града. *„Перник засега се издържа от минната индустрия, но тъй като възглицата свършват, екозащитниците търсят алтернативи за осигуряване на заетост в града. Хубавото е, че там общината ги подкрепя, за разлика от други места“*; коментира Боянова

Девня, един от най-замърсените градове, пък има проблеми с инсинераторите. Там на неголяма територия и в близост до крайните жилищни квартали има много фирми и предприятия, които съхраняват отпадъци или ги изгарят, с което създават притеснения, че замърсяват въздуха. Затова местните хора наричат града си „Долината на боклука“. *„А преди година беше внесено инвестиционно намерение за строеж на нов инсинератор, което още повече притесни хората“*; обяснява Румяна Боянова и допълва – *„Всеки, който mine през Девня, вижда как всичко е посивяло, тъжна картина, а там живеят около 7–8 хиляди души, не е безлюдна територия, че да я превръщат в индустриална зона!“*

Благодарение на активната дейност на местното сдружение „Дишай, Девня“ в града вече е поставена нова измервателна станция за качеството на въздуха. Започнало е и сериозно проучване на новия инвеститор, като националното обединение помага на местните хора с експерти, за да се установи дали са спазени всички правила за гарантиране на чисто производство. *„И се оказва, че не са!“*, констатира Боянова

Девня, Гълъбово и Димитровград в момента са най-невралгичните точки по отношение на качеството на въздуха, казват екозащитниците. През последната година в гореща точка се превръща и **Павликени** заради намерението на известен бизнесмен да изгради там огромна инсталация за изгаряне на отпадъци. Идеята за инсинератор предизвиква множество протести от жителите на целия регион и хората засега успяват да спрат това инвестиционно намерение чрез много силна гражданска активност, но не се знае докога. *„Същия проблем го имахме и в София, където отдавна има идея за изграждане на инсинератор в северната част на града. Това инвести-*

ционнно намерение също е спряно заради огромното гражданско недоволство, но при тези проекти никога не знаем кога пак могат да ги подновят, ако решат, че хората са заспали“, коментира Боянова.

Хора знамена

Борба на екозащитниците с мощни бизнеси, местни власти, а понякога и със самата държава се води с променлив резултат. Някои проблеми се решават, други не, все още е твърде трудно, коментира Боянова. А най-тежко е в малките населени места, където целият поминък се крепи на една индустрия и от страх, че ще останат без работа, хората не смеят да протестират срещу нарушителите. В такива райони, въпреки голямото замърсяване, екозащитниците се броят на пръсти.

Добре познатото днес **сдружение „Дишай, Девня“** е учредено преди три години от само седем жени. „Хората там са били напласени и само 7 жени се осмелили да излязат с имената и лицата си срещу замърсители-те“, разказва Боянова. Самата основателка на сдружението дълги години живяла в Германия, преди да се върне със съпруга си в родната Девня. Но когато се върнали, намерили един тъжен град, който не познавали. Вместо да поемат обратно към Германия, те решили да останат и да направят нещо за града. И така започнала историята на гражданската организация „Дишай, Девня“, чийто глас днес се чува навсякъде.

Сдружението става разпознаваемо не само във Варненска област, но и в цяла България, именно чрез лицата и гласовете на гражданските активисти, които се изправят пред големите проблеми, прехвърляни десетилетия като горещ картоф между институциите. *„Сдружението ни казва „дишай!“ във време, в което хората плашливо са стаили дъх поради страх от загуба на работата и къшея хляб“,* посочват от неправителствената организация. Доброволците на *„Дишай, Девня“* са подкрепени от известни личности, като писателката Здравка Евтимова, спортната легенда Мануела Малеева, пулмологът проф. Коста Костов

През декември 2022 г. по инициатива на сдружение *„Дишай, Девня“* се състоя среща в Министерството на околната среда и водите за проблемите в Девня, на която граждански организации и хора от Варна и Девня се обявяват против плановете за огромни инсталации за горене на боклук. *„Очакваме институциите да направят оценка на въздействието на всички предвидени инсталации за общо 800 000 тона боклук годишно. И да не допуснат тровенето на въздуха на България с горене на огромни количества вносен боклук. Очакваме и проверки за незаконни нови инсталации, прикривани като обновяване на стари. Натрупването на инсталации за изгаряне на боклук и складирането на множество опасни производствени отпадъци в близост до Варна е тревожно за институциите и гражданите“,* предупреждават от сдружението на сайта си.

И докато в Девня гражданската организация набира популярност и подкрепа, то в **Гълъбово борбата за чист въздух продължава да е самотно занимание. Там един човек наистина се е превърнал в знаме на битката срещу замърсителите – Стефан Николов**, който вече 5 години алармира за бълващия черни пушеци ТЕЦ „Брикел“ и се опитва да накара институциите да предприемат мерки. *„Тук само двама-трима човека се занимаваме активно с проблема, затова дори нямаме учредена местна организация на „Дишай, България“,* казва Николов. Той обяснява, че хората се притесняват и от местната власт, и от силата на бизнеса, затова се страхуват да протестират. *„Има и хора, които вярват на манипулациите, че ако ТЕЦ-ът не работи, ще се наложи да внасяме енергия, а това изобщо не е вярно – централата съвсем не е толкова важна за енергийната система“,* коментира Николов

„Правим периодично протести, но без никакъв резултат, безсилни сме да се справим с проблема, защото нито държавата, нито съдът са на страната на гражданите в този случай“, казва без надежда екозащитникът. **Заради неговите непрекъснати писма, жалби и сигнали, миналото лято са направени проверки в ТЕЦ Брикел** и се установява, че централата нарушава екологичните норми, след което местната регионална инспекция по околна среда издава заповед за спирането на Брикел. ТЕЦ-ът

обаче веднага оспорва заповедта в съда и я спира. „И продължава да си работи, и да си пуши, а на нас не ни остава друго, освен да пускаме снимки в социалните мрежи“, казва с огорчение Николов.

„Държавата трябва да има по-строга политика към нарушителите, а самият бизнес трябва да бъде отговорен към опазването на околната среда и да инвестира в пречистващи инсталации“, казва в тази връзка Боянова. За да даде гласност на проблемите, Националното обединение прави различни акции в страната, организира срещи с министри и с представители на местните власти.

Какви решения предлагат екоактивистите

Само три месеца след официалното учредяване, организациите от „Дишай, България“ изпращат опакован въздух от населените си места до Министерството на околната среда и водите по случай Международния ден на чистия въздух 3 септември. „Това беше напомняне за вредните газове и прах, които се налага да дишат жителите на българските градове. Пакетите – в буркан, в плик или в кутия – бяха придружени със специална декларация, която напомня, че правото да дишаме и да живеем в здравословна среда е общовалидно. Нашата страна е на едно от водещите места в света по починали заради мръсен въздух, затова настояваме за по-широки възможности за контрол и по-ефективни наказания за замърсяването в атмосферата“, обяснява Боянова.

Това е и **основната задача, която неправителствената организация си е поставила за тази година – да организира консултации с експерти и юристи и да се предложат законодателни промени, които да затегнат контрола и санкциите при замърсяване на въздуха.** „Институциите трябва да реагират превантивно, а не след замърсяването. А санкциите трябва да са сериозни, защото в момента глобите са смешни за големите замърсители, те си ги плащат и продължават да замърсяват“, коментира Румяна Боянова.

Друг голям проблем, за който алармира националната мрежа, е липсата на модерна техника за изследване на въздуха. На повечето места измервателните станции са отпреди 20 години и освен това не са актуални, защото градовете са се променили. В София има много измервателни станции, но повечето не отчитат реалното замърсяване, защото не са на правилните места, сложени са в паркове и градинки, далече от автомобилния трафик, дава пример Боянова. Тя и колегите ѝ от няколко години правят паралелно измерване на замърсяването на въздуха в София и често резултатите им се разминават с официалните станции.

България има нужда и от купуването на техника, която да изследва съдържанието на миризмите, защото проблемът е на много места в България. За това първо алармират екоактивистите в Русе, където има множество сигнали за неприятни миризми във въздуха. В края на миналата година само за два месеца те са над 100, затова русенци настояват пред МОСВ за купуването на такава апаратура и създаването на лаборатория в България, която да изследва какво съдържа дадена проба въздух.

Националното сдружение обобщава **8 основни искания за подобряване на качеството на въздуха** у нас и ги записва в декларация, която изпраща до институциите в края на 2022 г. с настояване за по-ефикасни мерки.

На първо място е **искането за качествен контрол върху работата на индустриалните инсталации**, замърсяващи въздуха и издаването на разрешителни за нови производства. Екоактивистите посочват, че контролът трябва да се осъществява денонощно, включително през почивните дни.

Второто искане е **да се прекрати изгарянето на отпадъци и биомаса в топлоелектрическите централи**. От „Дишай, България“ са категорични, че трябва да се изпълнят европейските цели за компостиране, рециклиране и намаляване на отпадъците чрез инвестиране в необходимите системи за по-ефективно управление на отпадъците.

Друго искане е **да се ускорят програмите за подмяна на отоплението на дърва и въглища в бита с екологични алтернативи**. По отношение на транспорта екоактивистите настояват за въвеждане на нискоемисионни зони.

„Дишай, България“ е чисто гражданска инициатива, посочва Боянова и подчертава, че обединението не се финансира отникъде. Националната мрежа се опитва да постигне резултати чрез гражданска активност, като в каузата за чист въздух се включват хора на различна възраст, с различни професии и интереси, обединени от общата цел. И на места сдружението вече решава проблеми, които с години са били прехвърляни между институциите.

Ненапрасно **мотото** на националната мрежа „Дишай, България“ е **„Заедно дишаме по-леко“**.

Снимки: „Дишай, България“

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

ФОНДАЦИЯ „ШЕВИЦА“

За нишката, която ни свързва с нашите предци

Автор: Елена Тилова
декември 2022 г.

Българската шевица винаги е била символ на родината ни. В български шевици са преплетени древни знания, вярвания и символика, които са потънали в мрака на вековете. Но и днес те са изпълнени с мистика и романтизъм, привличат ни и ни нашепват стари поверия, легенди и вярвания. Те са заключили в себе си за вечни времена творческия потенциал, въображението и майсторството на поколения българи – истинска родова нишка, която ни води векове назад към предците ни.

„Шевица“ е и името на една от фондациите в България, която е посветила дейността си на съхраняването на българското танцово и музикално наследство. **Неин основател и основен двигател е Петър Ангелов**, който е завихрил цялото си ежедневие и това на своето семейство около фондацията.

Петър танцува български народни танци от дете – вече повече от 36 години. Той е инженер хидрогеолог по образование, но през **2010 година решава да стане хореограф и създава танцовия състав „Шевица“.**

*„Шевица е моята трета дъщеря“, казва Петър. „Започнах плахо, с малко хора, но винаги съм бил с идеята, че ще създам един истински ансамбъл. Създаването на едноименно юридическо лице само „затвори кръга“, като улесни нашата работа по администриране на **събитията на ансамбъла ни, които са „в полза роду“.***

Ето защо решихме да регистрираме именно организация в обществена полза, която да носи същото име“, разказва Петър. Фондацията е административна „шапка“, която **обединява дейността на танцовия състав, хор и музикална група, обединени в общ ансамбъл.**

„Основната ни идея беше, разбира се, да развиваме българското песенно и танцово изкуство, да съхраним традициите си и да ги предадем по атрактивен начин, като въвличем повече хора и ги направим съпричастни към магията на българския фолклор“.

*„Хората идват при нас, защото фондацията и цялата ни дейност е насочена към благотворителността. Тези, които идват да танцуват, свирят и пеят при нас са хора отворени, усмихнати, позитивни, насочени навън, към обществото, към потребностите на другите. Това са хора, които искат да помагат и да бъдат полезни. Те са тук не само за да танцуват, а за да бъдат част от общност, **която помага и осъществява различни творчески идеи в полза на обществото“.***

Всички участници в танцовия състав, както и певците и музикантите от ансамбъла, плащат ежемесечна такса за възможността да са част от тази общност. С тези средства те развиват различни творчески и благотворителни проекти.

Неделима част от състава и основна подкрепа на Петър в неговото родолюбиво начинание са жена му Алина и двете му дъщери – всички съмишленици и спомоществователи в общата кауза. Съдейник на Петър е и **диригентката на хора – Соня Чакърва.** Алина помага на Соня за управление на дейностите на хора и сама участва в него, а двете дъщерички на Петър и Алина също участват в ансамбъла, като пеят съответно в големия и малкия хор и танцуват в детско-юношеския състав.

„Няма как да се справя без подкрепата на семейството“, разказва Петър, за когото „Шевица“ далеч не е основно занимание. Той има малък семеен бизнес – малка пицария, където се занимава с всичко – от замесването на тестото до приготвянето на пиците и продажбата им. **От 8 сутринта до 5**

следобед той е ангажиран в бизнеса си, а след това се „изстрелва“ към залата, за да работи с ансамбъла. Често обаче късно вечер се връща отново в работничката си, за да замести тестото. Едно вихрено ежедневие, подобно на устрема в шопските танци.

Важна част от дейността на ансамбъла и фондацията е **Женският народен хор „ШЕВИЦА“**, ръководен от диригента Соня Чакърва. Песенните обработки на хора и магичните изпълнения на „Родопска китка“, „Дилмано Дилберо“, „Чьорни очи“ завладяват публиката **на десетки сцени в България и по света**. „Шевица“ популяризира българското изкуство в Индонезия, Корея, Румъния, Полша и др.

Скъпоценно бисерче в съкровищницата на „Шевица“ е едноименният **Детско-юношески фолклорен ансамбъл „Шевица“**. Той обединява пламенния ентузиазъм на децата от **Детския народен хор и тези от Танцовия състав**. Над 30 деца на възраст между 5 и 12 години полагат систематични усилия, като посещават редовно школата. Техният устрем, отдаденост и старание приобщават все повече хора към емоцията и философията „Шевица“.

Хората в ансамбъла са свързани освен от любовта към българското и от своя общ светоглед и желанието си да са сътворители в различни благотворителни начинания. От създаването си до момента те **са приели като**

свои редица каузи, за които са допринесли – от възстановяването на християнски храм до оказването на пряка помощ на нуждаещи се хора с различни здравословни или лични проблеми.

„Един от любимите ми проекти е възстановяването на храма „Свети Теодор Тирон“ в село Зимевица“, разказва Петър. В този средновековен храм са се венчали и бабата и дядото на Петър. Със средства, събрани от ансамбъла, се купува църковна утвар и се поставя дограма на храма. Така се завършва започналият по-рано от местното самоуправление ремонт, при който са възстановени стенописите на храма. Купуването на утвар позволява на храма да отвори врати и в него да се провеждат отново сватби и кръщенета. *„Организирахме празничен водосвет, курбан и концерт в селото. Всички участници бяха изключително развълнувани, включително моите баба и дядо, които са се венчали в храма. За такива моменти работим и творим“,* разказва Петър.

През 2021 г. ансамбълът изразява своята подкрепа към съидейниците си от превърналата се в емблематична Хоротека „Седянка“. Те организират **„СолиДАРТният концерт“ заедно с Ансамбъл „Седенчица“ – Пловдив** и успяват да върнат настроението на всички участници след паузата, породена от Ковид пандемията.

„Върнахме живота и глъчката в това любимо място, което е съвременният Мегдан за срещи на любителите на хорото. А когато елегантната и фина тракийска игра на „Седенчица“ срещне емоционалния и темпераментен заряд на „Шевица“, няма как да не се роди нещо неповторимо!“

През юни 2021 година, като съвместна инициатива с ансамблите **„София–6“, „Горна баня“, „Рила“ и „Нови Искър“, фондацията провежда „ДоброТВОРЕН концерт“ в Нови Искър.** Каузата му е насочена към подкрепа на **млада майка от града, която вече няколко години се бори с левкемията.** Танцьорите успяват да съберат средствата, които са й необходими, за да замине за Германия, където да проведе важна за живота ѝ терапия.

Едно от най-емблематичните събития за „Шевица“ е **„Земята, ХОрата и ХОРът“,** проведено в музей „Земята и хората“ в София. Красивата и нетрадиционна за подобно събитие атмосфера на музея, влиза в завладяваща хармония с традиционните български напеви, които се акомпанират от екзотични инструменти, като австралийско диджариду, африканско джембе, хавайско укулеле, хандпани и др. Полускъпоценните камъни и минералите – експонати на музея – се превръщат в атрактивен декор за пъстрите носии на танцьорите и техните вихрени изпълнения. Различните музикални култури, изконно свързани със земята, очароват всички присъстващи.

На 23 април 2023 г. предстои едно от най-дългоочакваните събития, организирани от фондацията – спектакълът „В огледалото на водата“, музикално-танцова легенда по разказа „Божура“ на Йордан Йовков. *„Това няма да са просто поредица от танци, а цялостен творчески проект, вплитащ танца, музиката, писменото творчество на Йовков и театрални похвати. Специален гост на събитието ще бъде Теодосий Спасов. За нас е гордост, че той избра нашето събитие като едно от малкото, в които концертира“*, споделя Петър.

„Шевица“ канят всички, които се вълнуват от българския фолклор, да присъстват на събитието и да станат част от пъстрата песенно-танцовално-музикална шевица, която ни свързва като нишка с нашите предци и ни притегля към традициите ни и дейностите в полза на цялото ни общество.

Снимки: Фондация „Шевица“

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

LOCAL FOOD

Мисията за опазването на българската традиционна кухня и земеделие

Автор: Паулина Гегова
ноември 2022 г.

България е страна с множество постижения, макар и не с голямо самочувствие. Поглеждайки назад обаче може да открием много поводи за гордост и то по различни линии. Една от тях е българската традиционна кулинария. Съвкупност от много влияния, като османско, гръцко, арменско и западно, съчетани с фолклорните ни езически, а после и християнски обичаи, българската кухня е отражение както на дълбокия ни планински наратив, така и на космополитизма ни.

През годините на социализма България е лидер в отглеждането на земеделски култури за собствения си пазар и за износ. След 1989 г. земеделските земи се връщат на собствениците, а по-късно много от тях се окрупняват и започват да се обработват от големи селскостопански производители. Това създава трудности при реализирането на пазара на продукцията на по-малките. През последните години тенденцията е да се подпомагат по-сериозно именно малките и средни производители. Това се постига благодарение на неуморната работа на няколко политици и неправителствени организации, сред които и [Local Food.BG/Пендара](#).

Създаване и развитие

Дейността на организацията започва през 2013 година със зараждането на хранителните кооперативи и необходимостта от създаването на фермерски пазари, за да съществува легален начин за покупко-продажба на храни директно от малките фермери. Тогава се създава сдружение „Устойчиво общество“, от което тръгват първите фермерски пазари в София, Пловдив, Бургас и Варна. Негов председател е **Гергана Кабаиванова**, която след четири години решава да се отдели и да създаде [фондация LocalFood.BG/Пендара](#).

„Фермерските пазари се доказаха като успешен модел и станаха самостоятелни. Оказа се, че по-големият проблем е стартирането и дейността на самите малки фермери. Затова във фондацията се фокусирахме да помагаме на микропроизводителите от цялата страна да започнат свой бизнес и да се развиват устойчиво. После ги свързваме с други специалисти, които са част от хранителната верига и с които могат да продължат да работят в бъдеще“, обяснява Гергана Кабаиванова.

LocalFood.BG/Пендара е финансирана основно от Фондация „Америка за България“. В партньорски отношения е с Центъра за оценка на риска по хранителната верига, с Фондация „Биоселена“, Кооперация „Хранкооп“, със специалисти от БАН, с Българската агенция по безопасност на храните и с Посолството на Италия. Работи с всякакъв вид земеделци, със занаятчии, преработващи храна, като хлебари и пекари, с пчелари и други. Екипът се състои от седем човека, разделени в две направления – едното е законодателно, а другото е насочено към туризъм, събития и маркетинг. Като външен експерт се включва Мария Жекова, която прави събитията по-атрактивни и мотивиращи. Тя е позната на широката публика като победител за 2021 година в кулинарното предаване MasterChef, радетел за развитието и опазването на традиционната селска кухня и водеща на кулинарно предаване по Българска национална телевизия.

Селският туризъм е още един начин за популяризация на българските традиции. **През последните три години организацията работи интензивно именно към създаването и налагането на модели в селския туризъм** – т.е. изместване на пазара от големия град в малкото село, където хората от града могат да си напазаруват прясна продукция и да се запознаят директно с производството във фермите. Разликите в самите цени между фермерската продукция и тази в градските магазини и вериги все повече се стопяват, конкуренцията нараства и изборът е много по-достъпен за средностатистическия жител.

Академия „Пендара“ е създадена от фондацията през 2016 година с основната цел **да обучава малките производители как да започват бизнеса си, учи ги на базови познания за безопасност на храните и на полезни маркетингови практики.** След началото на пандемията от Ковид-19, академията се промеежда само онлайн.

Академията работи както с млади земеделци, така и с представители на старото поколение, от по-изолирани местности. Понякога модерните стандарти на комуникация и работа се оказват трудни за възрастните хора от изолираните планински села и градчета, затова екипът предвижда надргаждане на обучението в по-различен формат.

„Най-ценното познание за традиционните храни в селата е заключено в едно възрастно поколение, което няма мотивация и възможност да се занимава с производство ежедневно и с цел печалба. Затова ще наградим академията, при което тези хора ще влязат в ролята на обучители, а не на обучаващи се, и ще предадат знанията си на младото поколение. Те самите не възприемат тази ценна за нас храна по същия начин, защото са израснали с нея. За тях тя е домашна, сиромашка храна и със сигурност трябва да се работи повече за самочувствието им“, казва Гергана.

От време на време се организират и кулинарни турове в определени общности, които са като допълнителен стимул да се стопи връзката между големия град и слабораселените места. В тях се включва и местната култура чрез талантите от читалищата.

Селскостопански политики

Още от основаването си фондацията прави анализ на това как да се състави нормативен акт за фермерските пазари и за производителите, които участват в тях. Преди Ковид-19 екипът работи в продължение на две години с Областната дирекция по безопасност на храните в София, проучва всички европейски практики и оформя конкретни наблюдения как да се приложи български модел.

„Ситуацията е изключително тежка и сложна, защото години не е имало правила в продажбата на домашните храни, а оттам – и

естественото поведение на производителите да мамят и да бягат от закона. Спазването на правила е нетипично за тях. Опитваме се да им обясним, че тези правила биха им отворили вратите по-широко, отколкото заобикалянето на регулациите, които всъщност много ги ограничават и подлагат на риск и тях, и потребителите. Чрез Центъра за оценка на риска по хранителната верига достигнахме до много експерти от ЕС, които ни предадоха своя опит, но се оказа, че той не е приложим в нашия случай. Останалите европейски държави никога не са прекъсвали връзката с малките производители и те са дисциплинирани. Чрез Фондация Америка за България работим с Италианското посолство и партньорите ни разказват как в Италия всяка баба, всеки дядо, които продават дори една маслина, са регистрирани. В България все още има остро отдръпване от идеята за регистриране. Затова вкарваме предложение в наредбата да няма регистрация, в смисъла на тази сложна процедура, която се прилага сега спрямо останалите хранителни оператори, а по-скоро уведомление към Агенцията, че искаш да продаваш такава продукция. Т.е. предлагаме и облекчено, и безплатно, но и съпътстващо задължително обучение на производителите”, обяснява председателят на LocalFood.BG/Пендара, като уточнява, че тази изкривена нагласа да се мами държавата води до множество лоши практики, включително в техниките на производство. Някои производители например злоупотребяват и вкарват индустриални примеси или механизират ръчните процеси с цел увеличаване на количеството и печалбата.

В предходното редовно правителство с министър-председател Кирил Петков Гертана Кабаиванова е част от Коалиционния съвет по земеделие към Министерството на земеделието и още оттогава работи по подготвянето на пакет от мерки, включващ наредби и наръчници за отделни продуктови категории. Тепърва е необходимо да се запълват празнините в нормативите, включително с промени на законите за храните, законите за занаятите, закона за устройството на териториите. **Според нея в Министерството на земеделието липсват специалисти, разбиращи от материята за микропроизводители.** Самото министерство създава тематична работна група, отново по време на предходното редовно правителство, от която са изключени експертите, разработили тези наредби, затова фондацията инициира създаването на неформална независима експертна група, която да възобнови работата по пакета от мерки.

През септември 2022 година пакетът е готов и неформалната група вкарва в Министерството двете нови наредби – една за работата на фермерските пазари и една за храните при домашни условия. **Очакванията са настоящият заместник-министър да подпише заповеди за нови официални тематични**

работни групи, в които да влязат авторите на наредбите, и да се провеждат дискусии с БАБХ, Министерството на земеделието, отделните общини, университетите и други професионалисти.

„Що се касае прословутата Наредба 26, тя трябва да се преработи. Голяма част от бизнеса дори смята, че трябва да отпадне, а вместо нея да има правилници за отделните категории продукти“, допълва тя.

Наредба 26 е документ, който посочва регламентите, по които малките производители и фермерите имат право да продават храна на крайните потребители. Специфичните изисквания включват директните доставки на малки количества първични продукти като сурово мляко, пчелни продукти, яйца, риба, прясно месо от птици и зайци и месо от едър или дребен дивеч.

Чрез промените в наредбите екипът се бори и да се даде право на читалищата да се превърнат в локации за домашно производство на храни. Да обособят импровизирани кухни, около които да се направи център за посещения и да се предлага редовно местна храна на туристи. Това ще даде шанс не само за развитие на културата и туризма, но и за самофинансиране на читалщната дейност.

Историята на село Мандрица

Мандрица е едно от интересните места, на които фондацията се опитва да помогне. То се намира в Южна България, в близост до гръцката граница и е известно като **единственото албанско село в страната**. Създадено е от

двама братя албанци през 1636 година. Легендите гласят, че братята са били мандраджии, снабдявали османската войска. В замяна Цариградското правителство им разрешава да си изберат земя и ги освобождава от данъци.

Селото е било огромно, в него след Освобождението са живели над 4000 души. Основен поминък е било бубарството, но също така е имало доста занаятчийски малки предприятия. На територията му са съществували три училища, една от първите гинекологични клиники, построена от братята основатели, в албански възрожденски стил. Сградата стои и до днес и все още посетителите могат да се полюбуват на красивите дантелени орнаменти.

След Балканската война голяма част от семействата бягат в турско или гръцко, следва нова бежанска вълна през 1929 г., а по време на Втората световна война голям процент от мандриотите бягат в германската окупирана зона.

В наше време в селото живеят по-малко от сто души. Местните и до днес говорят на старовремски албански, който дори съвременните албанци не разбират, а традиционната им кухня е запазена. Но вече никой не отглежда буби за коприна. Всичко е застинало в разруха и призрочни спомени. През 2021 година се развихря пожар, който засяга няколко къщи. Има един хотелски комплекс, който се опитва да вирее, но тамошните не приемат собствениците, тъй като са чужденци – с албанско потекло, и преди няколко години се налага Посланикът на Албания да „спасява“ комплекса от омразата на хората и постоянните сигнали, които пускат към министерствата.

Един от останалите потомци е и баба Султанка, която е над 80-годишна, но пълна с енергия и воля за живот жена. Всеки ден ходи да бие камбаната на църквата. Самата камбанария е интересна, защото е отделена от сградата на църквата и е в съвсем различен архитектурен стил. Изградена е от червена тухла, която наподобява комин на стара фабрика, а до камбаната се вият стълби, които баба Султанка преминава ежедневно. Тя е единственият останал пламък на селото, извисяващ се досущ като камбанарията – вечна реликва за отминала гордост...

Снимки: Local Food.BG/Пендара
Автентични български гозби – на pendara.bg/category/retsepti

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

TIME HEROES

10 години правене на добро. На повече добро

Автор: Цвета Ненова
ноември 2022 г.

За пръв път се срещам с платформата **TimeHeroes**, когато трябва да регистрирам там първата доброволческа мисия на **Русенската католическа организация „Каритас“**. Събираме помагала и ученически пособия за децата на украинските бежанци и за бедни и социално слаби деца от регионите на Русе и Белене.

Привлича ме описанието: *„TimeHeroes е платформа за доброволчество и правене на добро. На повече добро. Тук ще намериш идеи как да превърнеш времето и уменията си в суперпозитивна сила. Защото си герой. Даже и да не го знаеш още“*.

Как работи – от гледна точка на организацията, която търси помощ от дарители и доброволци

Регистрираш мисия: описваш каква организация си и на кого помагаш, какво искаш от доброволците и как ще стигнат техните дарения до конкретните получатели. Редакторът на платформата се свързва с теб и одобрява мисията. Така с два мейла се запознавам с Нати – редакторът, който прави текстовете да изглеждат кратки и ясни за доброволците, които биха се включили.

После гледаш на платформата вдигнати ръце на доброволци. А след това започват да идват дарения – направо, където си ги поръчал.

В моя случай в офиса на Хуманитарния център на Каритас в Русе изведнъж започват да пристигат малки и големи пакети. Днес един, утре два, след това по няколко на ден. А вътре – скъпоценни раници, тетрадки, ученически пособия... Компания от София изпраща наведнъж десет чисто нови ученически раници, напълнени грижливо с всичко, което му трябва на един първолак. И с лакомства дори. Момиче от Негован е пакетирано тетрадките за малки и големи ученици, заедно с най-кокетните облекла и етикети.

Доброволческата мисия на Каритас Русе през платформата TimeHeroes привлече за по-малко от месец 22 дарители. Получихме дарения, които разпределихме сред 100 деца в училищна възраст от регионите на Русе и Белене. Половината от тях са от семейства на бежанците от войната в Украйна.

Как работи – от гледна точка на дарителите и доброволците

Виждаш активните мисии – каузите, които търсят доброволческа подкрепа, и вдигаш ръка – ставаш доброволец. Вдигаш ръка, на езика на платформата.

„Това, което прави TimeHeroes сайт, единствен по рода си, е, че тук си имаме работа с една инициативна мрежа. Мрежа от хора, които са наясно, че желаят да помогнат и са наясно как да го сторят“, казва организаторът на доброволчески мисии Иван Господинов от „Кан Академия“.

„Не, не, няма нужда да ми изпращате сертификат за дарение, аз се включа, защото просто така трябва“, отвърща ми млад мъж от Свищов, който дни преди това е пратил пакети с разноцветни акварели и блокчета за рисуване за децата от Белене.

Месец по-късно пиша тези редове, за да разкажа повече за TimeHeroes, които стават на десет години през 2022. Нати – **Наталия Иванова** – **съвсем отскоро е станала изпълнителен директор на TimeHeroes.**

Екипът на Time Heroes

10 години – мисии, герои, презареждане

Над 2500 мисии, повече от 90 000 герои, 1055 организатори на стотици места в България. И продължават да растат. Това са цифри, които те посрещат на началната страница на платформата. И растат – всеки ден се увеличават. А зад всяка цифра стоят истории като тази, която ви разказвам.

„Двамата основатели – Павел Кунчев и Яна Бюрер-Тавание Кунчев – са вдъхновяващи и интересни хора. Те са в борда и продължават да имат отношение към работата ни, но не се месят в оперативната дейност“, обяснява Наталия Иванова. Екипът в момента се обновява. Усещат нов прилив на енергия, нов ентузиазъм. „Цикличност не, ами нещо като спираловидно развитие нагоре. Това е хубаво. Всеки, който се е включил в работата ни до момента, е допринесъл за развитието ни. Когато Павел и Яна решават да създадат платформата през 2012-а, България е на последно място по включване на гражданското общество в доброволчески инициативи. Те се замислили защо е така и установили, че хората просто не знаят откъде да започнат, как да помагат. Открили, че липсва място, на което да се събират каузи, което да е леснодостъпно, веднага да можеш да се включиш. Да нямаш оправдание, ако имаш желание. И така се ражда идеята за платформата TimeHeroes – не сложна като механизъм, но пък гениална в своята простота“, обяснява Наталия.

10 победи за времето на героите

„Всяка история за нас е победа, истории като вашата. Всички вдигнати ръце във всяка мисия, които виждаме, са израз на готовността да помагаш. Всеки ден, в който виждаш увеличаващия се брой на хората и организациите – влизаш в сайта, обновяваш го – и виждаш, че сме станали повече. Всички организации, които са открили своите хора в платформата. И да не са вече там, те са продължили напред, значи вече могат и сами. Всички първи крачки в доброволчеството, на които сме помогнали – някой да се осмели да излезе от комфорта си – прекараното време извън твоето ежедневие. Така се възпитава съпричастност и грижа. Така се възпитава обществена грижа. Това е истинска общност от истински хора, това е много важно и вдъхновяващо“, разказва Наталия.

10 предизвикателства пред героите на времето

„В началото е било много по-предизвикателно – дали изобщо има място за такава организация в България. Заради нивото, от което се тръгва –

не нула, но някакъв съвсем мъничък процент на истинско доброволчество. Опитът ни показва, че почти нямаме негативен резултат – някой да е регистрирал мисия и никой да не се е отзовал, да не са се случили нещата. Това е доказателство, че има смисъл. Предизвикателство е, след като организациите се свържат с доброволци, ние да разберем какво се е случило. Работим на компютър и **имаме нужда от обратна връзка**. Повечето от организациите забравят да драснат някой ред, когато мисиите им приключат. Не им се сърдим, естествено, защото имат много работа на терен. На нас ни е лесно от бюрото да кажем пишете ни, но организациите са заринати от работа. Просто се опитваме да работим и да улесним хората как да ни дават обратна връзка.

Доверието е предизвикателство. Надяваме се, че сме успели да изградим доверие. Ние оперираме с най-ценното, което всеки притежава – времето – и за нас е много важно човек да чувства, че не е бил подведен да подари от времето си за някаква кауза. Опитваме де са поддържаме връзка с доброволците, опитваме се да ходим и ние на доброволчески акции, когато можем. Работим много неща едновременно, но всяка организация среща такива предизвикателства. Важното е, че общността на доброволците е жива и се развива. Организаторите са много внимателни към доброволците и затова те са много. Затова се надявам, че доверието е оправдано“, споделя Наталия.

Доброволци слизат към хижа „Мальовица“ с чували с отпадъци
Снимка: Денислав Стойчев

Като платформа за доброволчество, TimeHeroes среща тези, които искат да бъдат полезни, с тези, които имат нужди. Мисиите често призовават за дарения, които задоволяват базови нужди, основни потребности. Търсят се дарения, които да попълнят абсурдни за една социална държава липси.

Толкова много хора имат толкова големи нужди от толкова елементарни неща

„Понякога не мога да повярвам на това колко големи са нуждите – и то на места, където е абсурдно да има липси. Но в един добър бъдещ момент няма да има нужда от нас. Защото държавата ще успее да осигурява тези предмети, които ние сега организираме да бъдат дарявани“, надява се Наталия. И продължава: „От друга страна да, така възпитаваме някакво гражданско общество в България. Но не би трябвало да е такава цената. Би било прекрасно да надхвърлим тези базови нужди. Понякога търсим невъобразимо обикновени и насъщни неща. Дрешки и храна от първа необходимост в държавни институции – това е разочароващо. Но си има много причини. Ние сме една малка част от тази верига. Опитваме се да се фокусираме върху решенията, а не върху проблемите. Платформата работи, хората изпращат енергия, това създава сплотеност“.

10 думи да опишеш един доброволец

Наблюдателен. Жив. Непримириим. Голям. Малък. Млад. Възрастен. Човек. Всеки човек.

„За нас е много важно да не натоварваме допълнително доброволеца с тежък ореол и да му кажем каква жертвоготовност има той, каква отдаденост... Някои каузи наистина са тежки, но удовлетвореността винаги надделява, дори да посещаваш дете в дом с тежка съдба – това да сте заедно доминира над трагичната съдба.“

Понякога си казваме, че сме рекламна агенция за каузи на неправителствени организации. Екипът ни е такъв – не особено формален, фамилиарен – защото се опитваме да говорим с всички, да бъдем откровени и ясни. Без излишен патос да гледаме на нещата. Хубаво е да покажем че общуването е важно, да не го обличаме в излишна драматизация“, обяснява Наталия Иванова.

10 мотива мисията на героите да продължава. Или поне един

През последните години TimeHeroes успява да намери път към учениците. Проектът за младежко доброволчество „**Купата на героите**“ се развива лавинообразно.

„Вдъхновение е, че всеки ден ваят заявки от ученици от села и градове, от цяла България, които искат да са доброволци и да създават клубове. Хубаво е. Дава надежда. При нуждите, с които се сблъскваме ежедневно, човек усеща противотежестта точно в това – в цялата енергия, която акумулира“, разказва Наталия.

Добавя още мотиви: „Струва си да продължаваме заради това, че платформата буквално намира начин да се развива независимо от нас, че наистина създава общност от хора, заради които е по-хубаво да живееш тук, в България, дори. Но не заради организацията, а заради хората. Ние сме инструмент – това е нашата голяма победа и основание да съществуваме. Създаваме инструмент – платформа – на който хората да се събират да намират мост помежду си. Ние сме там да помогнем, но без хората, които са готови да помагат, сега дори нямаше да водим този разговор“, казва Наталия Иванова и по гласа ѝ личи, че се усмихва.

А аз приключвам разговора с две намерения: първо, да изпратя на TimeHeroes история за това колко много са помогнали героите доброволци в мисията за децата на украинските бежанци и бедните деца от Русе и Белене. И второ, да регистрирам следваща мисия в платформата, защото зимата идва, а край мен има хора, които имат нужда от дрехи, обувки, одеяла. И от топлина. Човешка топлина.

Снимки: екип на TimeHeroes

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

ЕДНА НЕВЕРОЯТНА МРЕЖА

Вече 30 години БАЛИЗ се бори за достоен живот за хората с интелектуални затруднения

Автор: Петя Генова
октомври 2022 г.

Достоен живот – това основно човешко право вече три десетилетия е най-важната мисия за една невероятна мрежа от всеотдайни родители и професионалисти, които се борят за хора с интелектуални затруднения. **Българската асоциация за лица с интелектуални затруднения** (БАЛИЗ) тази година отбелязва 30-ия си рожден ден – впечатляваща жизненост и дълголетие за българския преход, който прегази дори „империи“ с финансова и индустриална мощ. БАЛИЗ обаче не само че оцеля, но и се разрастна до авторитетна институция, в която са включени общо 37 организации от цялата страна. Защото разчита на съпричастни и ангажирани хора, приели дейността на асоциацията за своя кауза.

„Ако нещо е направено за хората с интелектуални затруднения, то е направено от БАЛИЗ!“ – убедена е Соня Владимирова, изпълнителен директор на неправителствената организация. Владимирова има всички основания да се гордее с дейността на БАЛИЗ, защото **именно асоциацията, а не държавата, проправя пътя към по-добър живот за хората с интелектуални затруднения – БАЛИЗ създава първите услуги за деца, първите услуги за възрастни, първите защитени жилища, първа извежда хора от институции, прави първите опити за включващо образование.**

Днес, 30 години по-късно, тези неща се приемат за даденост, но всъщност са постигнати след много битки, труд и усилия.

„Първите услуги за деца в страната бяха организирани от нас в Пазарджик. Минаха години и един ден, когато стоях пред дневния център, си спомних как подозрително ни гледаха хората от квартала, когато започнахме работа. И как промениха отношението си буквално за седмица. Спомнях си как заведохме децата за пръв път на ресторант и заведението се опразни, а на третия път хората от ресторанта станаха и ни помогнаха да вкараме количките вътре“.

Тези истории, които показват смисъла на БАЛИЗ, дават сили и надежда на Соня и на нейните колеги да продължат нелеката си работа.

Началото

„Истината е, че никой не може да каже какъв е бил конкретният повод за създаването на организацията“, казва Владимирова в отговор на въпроса какво е провокирало учредяването на БАЛИЗ. Асоциацията е създадена преди 30 години от университетски преподаватели, родители на деца с интелектуални затруднения и професионалисти.

Първоначално организацията се е казвала „Национално дружество за подкрепа на лица с умствена изостаналост“. Част от учредителите буквално са обикаляли страната, за да се срещнат с родители и така създали голяма мрежа от клонове в цяла България. След нейното разрастване, Общото събрание на организацията взема решение клоновете да се регистрират като самостоятелни юридически лица, за да работят по-ефективно и да могат да отговарят на специфичните потребности във всеки регион. И Националното дружество прераства в БАЛИЗ.

И днес асоциацията остава едно семейство, в което всички се чувстват много близки – **голяма общност от професионалисти, отдадени на работата си**, и от родители, които не чакат институциите, а вземат живота в свои ръце. „Това наистина е различна организация“, казват запознатите с дейността на БАЛИЗ.

„Когато създадохме първия дневен център и първото защитено жилище в страната, тези услуги не бяха регламентирани от закона, това беше още 1995 г.“, припомня си първите стъпки Соня Владимирова. Тя си спомня и как, като влезли със своите планове в социалното министерство, един експерт им се скарал: „Какви са тия глупости, какъв е този психолог във вашия щат, какъв е този логопед? Къде ви е парнаджията? Къде ви е перачката?“.

„В онези години грижата на държавата за хората с увреждания се свеждаше до оцеляването им – да бъдат нахранени и подслонени някъде.

А психолозите и логопедите се приемаха като „излишни екстри“. Затова имаше огромна необходимост от организации като БАЛИЗ, които да напомнят, че на хората със затруднения не им трябва само хляб, те имат нужда от много повече подкрепа, за да живеят достойно“.

И БАЛИЗ продължи да надгражда

След като се откриват първите два дневни центъра за деца с интелектуални затруднения – в Пазарджик, а после и в Благоевград – родителите и специалистите в цялата мрежа бързо научават какво и как трябва да се направи и започват да разкриват такива услуги в своите региони. БАЛИЗ финансово и логистично е подкрепила създаването на дневни центрове и защитени жилища почти в цяла България – Тетевен, Горна Оряховица, Севлиево, Варна, Видин и още много.

След като се откриват първите два дневни центъра за деца с интелектуални затруднения – в Пазарджик, а после и в Благоевград – родителите и специалистите в цялата мрежа бързо научават какво и как трябва да се направи и започват да разкриват такива услуги в своите региони. БАЛИЗ финансово и логистично е подкрепила създаването на дневни центрове и защитени жилища почти в цяла България – Тетевен, Горна Оряховица, Севлиево, Варна, Видин и още много.

После БАЛИЗ започва да работи за включващото обучение на децата с интелектуални затруднения. Асоциацията финансира щата на първия ресурсен учител, за да покаже как могат да се случват нещата. През годините

децата на БАЛИЗ растат, а с тях растат и се променят и техните потребности. А асоциацията е на своя пост, за да ги посрещне.

Сега на преден план са трудовата и житейската реализация на хората с интелектуални затруднения. Различни организации на **БАЛИЗ хвърлят много усилия, за да осигуряват трудова заетост на своите потребители в социални предприятия или чрез различни обучения.** Създадена е и мрежа на самозастъпници, която учи хората с интелектуални затруднения как да се застъпват сами за правата си. В тяхна подкрепа БАЛИЗ организира **Дни на способностите**, Парламент на застъпниците, кампании като **„Родени готови“** за снемане на запрещението.

Невероятната мрежа

„БАЛИЗ не са тримата човека в офиса. БАЛИЗ е цялата тази мрежа от всеотдайни родители и професионалисти и всичко, което сме правили през за 30 години, всички организации, които проправят пътя към по-достоеен живот за хората с интелектуални затруднения“, категорична е Соня Владимирова. Тя говори с огромна благодарност и признателност за всички организации и за техните усилия, които нерядко заместват държавата.

А как се върши работата на цяла държава, показват хора като **Мария Недялкова от Ловеч**, създател и председател на **сдружение „Закрила“**, **Любка Александрова от Видин**, **Златка Грудева и Мариана Василева от сдружение „Егида“ – Пазарджик** с активната си дейност по включващото образование, **Мария Методиева с „Чудната градина“ от Добрич**, **фондация „Светът на Мария“** с добрия модел на подготовка за трудова заетост, книжарницата на **Кремена Стоянова** и сдружение **„Паралелен свят“** в Пловдив. Всички те създават условия за житейска реализация на порасналите вече деца с интелектуални затруднения.

А пред асоциацията е поредният голям връх за изкачване. Повече от **10 години БАЛИЗ се бори за сваляне на запрещението и замяната му със система от мерки за подкрепа на хората с интелектуални затруднения.** Кампанията се провежда заедно с Българския център за нестопанско право и е подкрепена от други организации на хора с увреждания.

Сега хиляди българи с интелектуални затруднения и психични проблеми са поставени под запрещение и **не им е разрешено да работят, да се женят, да гласуват, да имат достъп до финансови средства.** Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН изисква всички форми на запрещение да бъдат отменени, но въпреки това запрещението продължава да бъде наложен модел в България.

БАЛИЗ настоява за отмяна на запрещението и заместването му с подкрепено вземане на решения. Не друг да решава вместо човека с увреждане, а самият той с подкрепа да взема решенията, които го засягат, обяснява Соня Владимирова и е категорична: Запрещението трябва да бъде отменено, защото отнема на хората всички граждански права! Докато върви битката за законодателни промени, различни организации от **БАЛИЗ водят съдебни дела по конкретни случаи**. Най-много свалени запрещения по съдебен път има в Добрич, където Мария Методиева от години води битки за хората с интелектуални затруднения. А какво представлява БАЛИЗ за своите организации, разказва **Любка Александрова, ръководител на видинската структура за лица с интелектуални затруднения**

Любка Александрова: БАЛИЗ оказва безценна подкрепа

Любка Александрова е майка на дете с интелектуални затруднения, като повечето активни членове на БАЛИЗ. През 1989 г., след университета тя се връща във Видин с 3-годишната си дъщеря, а година по-късно детето е диагностицирано с аутизъм. По това време в обществото няма информация за тази диагноза и за отглеждането на деца с аутизъм, затова Любка започва да търси други родители. Намира още една майка, с която продължават да работят и до днес.

Двете създават регионално дружество за подкрепа на лица с умствени затруднения, клон на националната организация. През 1996 г. дружеството е регистрирано като самостоятелно юридическо лице. *„Тогавя нямаше европейски програми, нямаше интернет, нямаше откъде да получим информация и опит. За всичко това през първите години разчитаме на подкрепата на различни чужди организации. Ние имахме щастието да си партнираме с една ирландска организация, след това с една английска, които работят с хора с увреждания. От тях се учехме, а това, което видяхме там, все още го нямаше в нашето законодателство. Там видяхме как работят социалните доставчици, какви услуги има за хора с увреждания“*, припомня си Любка Александрова.

През годините тяхната организация е развивала различни проекти за подпомагане на семейства и хора с увреждания, работила е в тясно сътрудничество с детски домове в региона, докато законодателството най-после дало възможност за разкриване на услуги в общността. *„През 2005 г., когато стана възможно, взехме първия лиценз и започнахме да предоставяме услуги. Първото, което направихме, беше да разкрием защитено жилище. Трябваше да купим къща, защото общината не ни предложи нищо подходящо“*, припомня си Любка Александрова. Организацията ис-

кала за защитеното жилище празна детска градина, но общината продала сградата.

Сега видинската организация има три защитени жилища и един дневен център, и всички сгради са нейна собственост, нищо не са получили даром от местните власти. В защитените жилища са настанени общо 18 души, най-възрастният от които вече е на почти 60 години. *„Това ни кара да се замисляме за бъдещата ни дейност, защото част от резидентите ни вече наближават пенсионна възраст, а с това се променят и нуждите им. Броят на възрастните хора с интелектуални затруднения все повече ще се увеличава“*, коментира Александрова.

А след като услугите вече се наложили като грижа, Любка и Соня Владимирова започнали подготовка за следващата битка – срещу запрещението. *„След като нахранихме и настанихме хората, със Соня решихме да се прогрижим и за техените прав“*, казва Александрова. И вече 10 години работи по проекта за отмяна на запрещението. В повечето страни се практикува подкрепеното вземане на решения, но в България запрещението все още е в сила, ядосва се Александрова.

Под натиска на организацията е подготвен **проектозакон**, който обаче така и не е видял бял свят – или не го внасят за разглеждане в комисии, или парламентът се разпуска предсрочно. *„И подписки сме правили, и кампании сме правили, и нищо“*, казва с огорчение Любка Александрова. Проблемът със запрещението става още по-сериозен сега, когато деинституционализацията за възрастни тепърва започва. **„Много от хората в домовете на право са слагани под запрещение, без дори да има нужда за някои от тях. Веднъж попаднали там, те автоматично попадат и под запрещение“**, коментира Александрова.

„БАЛИЗ върши изключително сериозна работа чрез подобни проекти, но всички те са само средство за постигане на целите на организацията – да осигури достоен живот на хората с умствени затруднения“, казва Любка Александрова. Според нея, асоциацията е много по-ценна за своите членове с подкрепата, която се оказва вътре в общността.

„Още от самото начало БАЛИЗ беше много нужна на родителите, за да могат да намерят други като тях и да разберат, че не са сами. Това беше най-ценното! БАЛИЗ помогна на родителите да се сдружават, да намират опит и обучение. Тогава нямаше интернет и не можеше да разбереш къде какво се прави, трябваше някой да ти покаже как работи системата в другите държави. Станахме членове на европейската асоциация и там видяхме и нови услуги, и нови насоки в човешките права. И това беше най-ценната подкрепа на асоциацията – хората да разберат, че

има и други като тях и като се съюзят, могат да променят нещата“, коментира Александрова

През годините БАЛИЗ привлича много специалисти, организира различни обучения и обмяна на опит, защото у нас и досега има бели полета – нито медицинските сестри, нито психолозите получават обучение за работа в тази сфера, дава пример Александрова.

„Много беше направено за тези 30 години. Не само родители и специалисти, но и потребители от защитените жилища ходят в чужбина, за да видят как се правят нещата. Прилагаме нови практики, наложени в Европа, и успяваме да подобрим качеството на живот на нашите потребители. Вече се опитваме да участваме и в разработването на закони и нормативни документи. Тези неща не бяха възможни преди години, но просто вървахме стъпка по стъпка“, казва Любка Александрова

Благодарение на усилията на БАЛИЗ, сега нещата са различни – не е достатъчно само да нахраниш и да подслониш хората с интелектуални затруднения, не е достатъчно и да ги заведеш групово на разходка. Сега за тях трябва да се полагат индивидуални грижи и подкрепа, да се гонят индивидуални цели за всеки човек – да му се търси работа, допълнително обучение или допълнителни занимания. *„Най-после ще се отчита доколко нашите потребители са удовлетворени. Преди никога не ги питаше дали са доволни, какво искат, от какво имат нужда, но сега вървим в тази посока“*, начертава посоката Любка Александрова.

Мария Недялкова: БАЛИЗ е една голяма идея!

БАЛИЗ е една голяма идея, която никога не трябва да умира – казва в интервю пред НПО-портала Мария Недялкова, която осем години е била председател на Управителния съвет. Тя дава пример за смисъла на БАЛИЗ със съдбата на две момчета от Могилино, които лично е извела от дома. По това време с помощта на мрежата от институциите са изведени първите деца и младежи и са настанени в защитени жилища. *„Милен и Мишо лично аз съм ги извела от Могилино, когато бях председател на БАЛИЗ. Нямата представа колко съм плакала тогава. Знаех, че има едно място за дете в защитеното жилище на „Егида“ в Пазарджик. Отидох за Милен и като си тръгнах, те ме изпращат двамата и искат да дойдат с мен. И аз му казвам на Мишо, че друг ден ще му отида на гости.“* Мария си тръгва със свито сърце, звъни в Пазарджик и разказва какво се е случило. *От там ѝ казват: „Ама то има две места“. „Спряхме колата и аз се разревах като малко дете. Тези две момчета в момента са прекрасни млади хора и още са там“*, припомня си Мария Недялкова

Тя си спомня и усилията на БАЛИЗ за промяна на законодателството в интерес на хората с интелектуални затруднения – как заедно с други родители през 2005 г. са ходели в Министерството на образованието и са водили разговори за промяна на просветния закон, така че децата с увреждания да имат право да посещават училище и да бъдат заедно със своите връстници.

Сега, според Мария, особено важни са кампанията за обучение в самозастъпничество при младите хора с интелектуални затруднения и премахването на запрещението. **Това лято Пловдив беше домакин на първото присъствено заседание на Парламента на самозастъпниците**, създаден през 2021 г. по инициатива на БАЛИЗ. Той дава възможност на хората с интелектуални затруднения да се запознаят с това как работи политиката, как влияе върху техния живот и какви са възможностите за реалното им участие в политическия живот. На заседанието 25 самозастъпници, избрани за депутати, обсъждат важни въпроси за правото на труд и на образование, за участието при вземането на решения за собствения им живот.

30-ата годишнина на БАЛИЗ е повод за връщане към началото и към извървяния път, за да се направи равностметка на постигнатото и за променения живот на хиляди хора. Годишнината е повод да си припомним за децата със синдром на Даун, които не можеха да ходят в масово училище, за младежите с детска церебрална парализа, които не бяха назначавани на работа, за децата аутисти, които никой не разбираше и не полагаше усилия да разбере. Но за 30 години борба БАЛИЗ успя да промени техния живот. И вече никой не говори за милостиня и благотворителност, когато става въпрос за хората с интелектуални затруднения, а се обсъждат техните права и техният достоен живот.

Това е мисията на БАЛИЗ, която заслужава уважение и подкрепа.

Снимки: БАЛИЗ

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

ЗА ИСТИНАТА!

Как шепа независими журналисти се превръщат в „кучета пазачи“ на обществото

Автор: Дияна Желязкова
август 2022 г.

„За истината“ е независима платформа в подкрепа на разследващата и критична регионална журналистика, а авторите ѝ често са единствените, които осветляват местните власти и местните феодали.

Може ли километър улица в провинциален град да струва 4 пъти по-скъпо от първокласна магистрала? А може ли „далаверата“ в малките населени места да е по-голяма от тази в столицата? Защо има райони, в които местните власти и местните олигарси управляват като феодали? А защо никой не говори за това?

Оказва се, че може. И да, в много случаи никой или почти никой не говори за това. Ей такива обикновени въпроси, на които не се дават отговори, стоят зад срамното сричане на свободата на словото в България, което преди година падна до печалното 112-о място.

Често гражданите изобщо не научават, че на 300–400 км от София се разпиляват огромни публични средства, че на тъмно се харчат милиони, че има безобразни случаи на злоупотреба с власт, че обществени поръчки се раздават на „наши“ фирми, въпреки доказани нарушения в процедурите. Че сумарно „далаверата“ във вътрешността на страната е много по-голяма, но остава неизвестна за обществото.

Защото няма кой да я постави под прожекторите. В много региони липсват независими журналисти, които да бъдат „кучета пазачи“ на гражданите и да осветляват случаите на корупция, безсмислено харчене на пари и непрозрачно управление. А липсата на независими местни медии води до фатално манипулиране на информацията, която гражданите получават и до пълна безконтролност на местните власти.

Работата на разследващите журналисти по принцип е трудна. А още по-тежка е тя извън столицата и големите центрове. В по-малките градове, където всички се познават и нерядко едни и същи властови, икономически

и политически кръгове държат и ножа, и хляба, а понякога и личните карти на хората, реакцията на засегнатите е моментална и по всички фронтове. Там истината често има висока цена. Затова и все по-малко стават хората, които са готови да я платят.

Именно трагичното състояние на регионалните медии предизвиква кореспондента на „Дневник“ и „Капитал“ във Варна **Спас Спасов** (бел. ред. на снимката) **да създаде платформата „За истината“** в подкрепа на независимите и критични местни журналисти. Проектът стартира през 2017 г., на 1 ноември, Денят на народните будители. Датата е избрана съвсем съзнателно, защото платформата, освен всичко друго, иска да събуди гражданската активност на хората дори в малките населени места. „За истината“ се издава от **Сдружението с нестопанска цел „Про веритас“** и се финансира от Фондация „Америка за България“.

Darknet: тъмната страна на регионалната журналистика

През 2016 г. Спас Спасов прави поредица от разследващи материали за състоянието на регионалните медии. Събраните данни дават основание на автора да направи печалния извод, че „регионалната журналистика се продава евтино и се купува масово“.

„Ситуацията беше и все още е изключително тревожна“, коментира Спас. Неговото разследване показва, че за да получат финансиране, издателите на частни регионални медии масово сключват договори с местните власти и на практика се превръщат в техни говорители. А големите губещи са гражданите, които не получават достоверна информация, защото местните журналисти копи-пействат прессъобщенията на институциите и избягват забранените от властта теми, обяснява Спас.

Според анализ на Асоциацията на европейските журналисти – България, един от **най-разпространените методи за влияние върху регионалната преса са договорите за т.нар. „информационно обслужване“, които медиите сключват с общинските администрации.** Тези договори неофициално, а понякога и съвсем официално предвиждат „опазване на добрия имидж“ на местната власт за периода на финансиране.

Разследването на Спас показва, че 10 произволно избрани български общини са похарчили за период от три години (2013 – 2015 г.) близо 2.7 млн. лв. за купуването на влияние в местните медии. По-фрапиращото е, че с тази сума са били купени над 90 процента от медиите по места.

„Стигна се до тежка деформация на медийната среда във вътрешността на страната, която има дълбоки, а вече дори и фатални последици“,

коментира с тревога Спас и обяснява, че пораженията не са само за свободата на словото, а могат да бъдат идентифицирани в безконтролното упражняване на местната власт, в масовото прилагане на порочни и корупционни практики при възлагането на обществените поръчки, в откровените до наглост конфликти на интереси, в неприкритото срастване на властта по места със структури на сивия сектор в бизнеса, а в още по-безскрупулните си варианти и директно с организираната престъпност.

Спас посочва **парадоксални ситуации, при които местната власт влияе директно на медиите** – като предаване в частна радиостанция в Габрово, платено от общинската администрация, в което „водещи“ са кметски служители. „Никой не би повярвал, че това е възможно, докато не го чуе с ушите си, или не види документите за отпуснатото публично финансиране“, казва Спас. При друг случай съветник от Шумен, критик на местния кмет, не получава достъп в продължение на години до общинската телевизия, чийто директор подписва трудовия си договор именно с кмета.

„Регионалната журналистика е като Darknet – изобщо не подозираш какво има там, до момента, в който влезеш в тази мрежа. В регионалната журналистика, както в Darknet, е пълно с трафиканти на всякакви неща и с ченгета. И цялата тази среда е токсична за един независим журналист, който иска да се занимава честно и достойно с професията си“ – така Спас Спасов определи състоянието на регионалната журналистика, когато анализира темата пред проведения в София форум на World Press Institute.

Това тревожно състояние на регионалната журналистика мотивира Спас да създаде онлайн платформата „За истината“.

Обучение на екипа

Пътят към истината

Моделът на платформата е заимстван от авторитетни центрове за разследваща журналистика в САЩ, разбира се, в български мащаби. През 2013 г. Спас участва в програма на World Press Institute, която включва посещение в Ню Йорк в редакцията на „Про публика“ (ProPublica) – информационен сайт с идеална цел, създаден от неправителствена организация. ProPublica е платформа за разследваща журналистика, конкурент на подобен голям център в Бъркли. И двата центъра развиват разследваща журналистика под формата на неправителствени организации, с абсолютно прозрачно финансиране и цели.

Три години по-късно, когато вижда състоянието на регионалната преса в България, Спас решава да приложи този изпитан модел. Създава организацията с нестопанска цел „Про веритас“, която да се занимава с разследваща журналистика. *„Когато разследващата журналистика се прави от неправителствена организация, която не формира печалба, това създава повече доверие в разследванията и журналистите трудно могат да бъдат упрекнати в комерсиалност. Освен това една такава структура винаги е с много ясно и прозрачно финансиране“*, казва Спас

Разбира се, проектът за българската платформа изобщо не може да се сравнява с ПроПублика и центъра в Бъркли, които имат огромни бюджети от десетки милиони долари, много по-големи екипи, които работят на много по-голяма територия. *„Но в един микроскопичен вариант това е аналогът на независимите платформи в България“*, посочва Спас. **Той кандидатства с проекта си пред фондация „Америка за България“, защото, както посочва, в България е почти невъзможно да се намери финансиране за подобна платформа за разследваща журналистика.** *„У нас държавата продължава да е най-големият рекламодател и най-големият работодател. Частните бизнеси продължават в една или друга степен да са свързани с държавата, т.е. да са зависими от нея и никой не би си позволил проблеми с централната власт, като финансира една медия, която се мъчи да прави прозрачни разхищението на публични средства, връзките на държавни институции и хора с организирана престъпност, със сивия сектор“*, обяснява Спас. Проектът му е одобрен от „Америка за България“, а останалото, както се казва, е история.

„За истината“ започна от нула и за по-малко от 5 години се утвърди като добре позната медия, синоним на качествена журналистика. *„На фона на все по-ширещата се жълта и безотговорна журналистика в България, беше важно да се създаде платформа, която да дава гаранции за достоверност на публикуваната информация“*, подчертава Спас.

Днес „За истината“ е търсен партньор от български и международни медии, както и от неправителствени организации като фондациите „Антикорупционен фонд“ и „Фридрих Науман“. Кореспондентската мрежа на „За истината“ е ключова през последните години при създаването на „Черната книга на правителственото разхищение в България“, ежегодно издаван от „Фридрих Науман“ сборник с истории за неправомерно похарчени средства на българския данъкоплатец. Текстовете от „За истината“ бяха препубликувани в издания като „Дневник“ и „Медиапул“, хора от екипа бяха ползвани като регионални кореспонденти на тези издания. По принцип, цялото съдържание на „За истината“ от самото начало е предоставено за свободно препубликуване, с единственото условие да се посочва първоизточника.

За своите разследвания журналистите, работещи за „За истината“, са удостоявани и с редица отличия, сред тях са награди от конкурса „Валя Крушкина – журналистика за хората“, награда „Паница“ за гражданска доблест, както и три награди „Златен ключ“ на „Програма Достъп до информация“ – две от които за самия Спас

Цената на истината

Истината струва скъпо – това установяват на свой гръб **разследващите журналисти от екипа**. **Емилия Димитрова-Данкова в Севлиево, Венелина Попова в Стара Загора, Иван Атанасов в Харманли, Дияна Желязкова в Шумен, Петя Михова в Бургас, Елена Павлова в Смолян, Димитър Пецов в Силистра изграждат мрежата от журналисти на платформата.**

Често те са сред малцината, задаващи неудобни въпроси и въпреки опитите на властимащите да спрат или затруднят разследванията им, Емилия, Венелина, Иван, Дияна, Петя, Елена и Димитър неуморно търсят отговори. За да информират гражданите как работят местните управници и заемащите публични длъжности, и как се харчат обществени средства.

Разбира се, това си има цена. Авторите на критични материали са подложени на натиск, имената им са очерняни в жълтите медии и социалните мрежи, получават заплахи, както те, така и техните семейства. Често срещу тях и техните медии се водят скъпи съдебни дела, които изтощават ресурсите им и ги поставят за дълго в отбранителна позиция.

„Средата, в която работят колегите в Севлиево, Шумен, Хасково, Харманли, Стара Загора, е несравнимо по-трудна от тази в столицата и големите градове. В по-малките градове „ответният удар“ идва много по-бързо и реакциите на засегнатите от публикациите са много

по-жестоки от това, което могат да си представят журналистите в София. А когато си обект на атака в малкия град, в буквалия смисъл на думата е проблем дори да се разходиш по улицата“, казва Спас. И подчертава многократно: Всички, които работят за платформата, са герои на тихия фронт!

Спас е наясно и за другата цена, която плащат разследващите журналисти – оклеветяването, очернянето, вменяването на вина на журналистите е много по-лесно в един малък град или дори областен център, отколкото в София. „Никой не чува за всичко това, което тези журналисти трябва да понесат, за да работят честно и отговорно и да бъдат почитени към аудиторията си“, коментира Спас.

Миналата година Венелина Попова от Стара Загора стана обект на очерняща кампания, след като публикува разследвания за даренията на Делян Пеевски към различни болници по време на ковид епидемията. В отговор няколко вестници на депутатата пуснаха една и съща неподписана публикация, в която обект на обиди беше не само журналистката, но и изданията, за които работи. Попова беше наречена „пропагандатор“ и обвинена, че „пречи на лекарите да работят“ и ги „тормози“, като изпраща на болниците въпроси, свързани с даренията на Пеевски.

Екипът на „За истината“ на откриването на офиса на „Отзвук“ в Смолян през 2019 г.

Разследване на Емилия Димитрова от Севлиево доведе до отстраняването на директорката на службата за социално подпомагане в Габрово заради конфликт на интереси и злоупотреба със служебно положение. Въпреки безспорните нарушения, уволнената директорка заведе дело за клевета срещу журналистката и две години я разкарва по съдебните зали. Разбира се, Емилия спечели делото, но само тя си знае с колко нерви и тревоги е „платила“ двегодишната съдебна сага

След разследване за контролиран вот в Делиормана, което показва как цели села гласуват „преференциално“ в полза на един кандидат, авторката на публикациите беше атакувана с оклеветяващи и очернящи лъжи в едно „кафяво“ издание, използвано като бухалка срещу неудобни хора.

В подобни случаи е много важно журналистите да получат подкрепа, за да не се чувстват самотни в опитите си да разобличат корумпираната върхушка, казва по този повод Венелина Попова. Именно тази крайно необходима подкрепа, която „За истината“ дава на своите журналистите, е едно от най-ценните постижения на проекта.

Трибуна и закрила за истината

Освен че е независима трибуна за критичната журналистика, платформата организира **обучения и предоставя юридическа закрила на разследващи журналисти** от страната. Всички членове на екипа на „За истината“ могат да разчитат на юридическа защита, ако станат обект на съдебни преследвания.

„В страната има журналисти, които по една или друга причина работят сами и често са напълно изолирани в опитите си да изкарат на светло далаверите на местните власти. Тези журналисти не се познават помежду си, не получават подкрепа от съсловните организации, трудно получават юридическа помощ, когато имат нужда от нея. Те се страхуват от започването на едно съдебно дело срещу тях, защото не разполагат с финансовия ресурс да го водят, дори когато е абсолютно сигурно, че ще го спечелят. Освен това, тези журналисти нямат достъп до всички проекти и програми за повишаване на квалификацията и за усъвършенстване. Затова другата страна на проекта беше да създаде една общност, мрежа от хора, които да се познават и да си оказват помощ, да усещат солидарността на групата, която стои зад тях, когато са атакувани и нападнати, да получават юридическа защита и достъп до обучения“, обяснява Спас.

И идеята му работи повече от добре. **Само допреди пет години журналистите от Смолян, Севлиево, Шумен, Бургас, Стара Загора и Харманли**

изобщо не се познавах. Сега те са една общност от съмишленици, които знаят, че има и други „мохикани“ като тях, и това им дава повече кураж. Не е лесно да си сам, но когато има общност, която да застане зад теб, имаш силите да се справиш, убедени са журналистите от „За истината“.

На светлата страна

В България, която е сочена като символ на корупция, има достатъчно „храна“ за разследваща журналистика на национално ниво. Там излизат и големите шумни теми. **Извън София обаче има безброй подобни теми, които оставаха скрити, само защото са далече от столицата. Затова създаването и утвърждаването на платформа за независима регионална журналистика без преувеличение може да се определи като сериозен успех в борбата за демокрация.** Защото, както Спас обича да повтаря, журналистиката играе фундаментална роля в процеса на демократизация. *„Само така свободата може да бъде гарантирана – чрез поддържането на открит канал за комуникация между гражданите и управляващите. Журналистиката прави този диалог възможен и трябва да натиска „червения бутон“ на алармата всеки път, когато хората с власт се опитат да заглушат този разговор“*, убеден е създателят на „За истината“.

За близо петте години на своето съществуване, платформата напълно доказва неговата теза и се превръща в куче-пазач на обществените интереси в различни региони. *„При напълно овладяната медийна среда извън столицата, която над 90 % е купена по един или друг начин, беше невъзможно да се разработват темите за корупция и злоупотреба с власт, които сега присъстват в „За истината“.* *Да не говорим, че беше невъзможно такива теми да стигнат до национална аудитория, защото не могат да минат през цензурата, упражнявана от местните органи на властта“*, коментира Спас. Сега платформата изважда на бял свят много от скритите доскоро теми, а много от тях се превръщат и в национални.

Благодарение на авторите на „За истината“ гражданите видяха, че във вътрешността на страната се прахосва огромен финансов ресурс. Този факт обикновено остава незабелязан, защото тези огромни средства се разпределят от местните органи на властта и в много направления. *„Вниманието на хората лесно се грабва от една национална далавера, каквато видяхме на магистрала „Хемус“ и изсипаните там няколко милиарда накуп. А в същото време никой не обръща внимание, че през общините се въртят абсолютно идентични схеми, които сумарно правят повече пари от сделката за „Хемус“*, дава пример Спас.

Във Варна по същата схема, като „Хемус“, беше построен прословутият булевард „Левски“, където километърът се оказа 4 пъти по-скъп от един от лотовете на магистралата. *„Пропорционално далаверата във Варна е 4 пъти по-голяма от тази на магистралата, само че трудно някой обръща внимание на една далавера за 220 милиона, която се случва на 3-километров булевард, на фона на милиардите за магистралата. Иначе схемата беше абсолютно същата – с авансово отпуснати пари, с работа на инженеринг“*, коментира Спас и подчертава, че така се случваха нещата в цялата страна – от малките градове, като Севлиево, до областните центрове. *„Далаверата е огромна, разпилява се огромен финансов ресурс през местните органи на властта и през непрозрачни схеми на обществени поръчки“*, обобщава създателят на платформата.

Спас Спасов е един от най-изявените разследващи журналисти у нас, ръководител на кореспондентското бюро на „Дневник“ във Варна. Дори хора, които не знаят името му, са чували за дупката за 43 милиона лева в центъра на Варна или за заровените милиони в пристанището заради ТЕЦа на Доган – все разкрития на Спас. **Той е в професията повече от 30 години и е сред хората, които първи в България започват да се занимават с критична журналистика.** Смята, че журналистът не просто трябва да задава въпроси, а да не спира, докато не получи отговори и докато не стигне до истината. Специализирал е в САЩ и в Холандия, завършил е курса „Медиите в интернет“ в Центъра за обучение и квалификация на журналисти в Париж. През 2012 г. става „Човек на годината“ за журналистическа доблест на Българския хелзинкски комитет, а през 2016 г. получава награда на „Програма Достъп до информация“ за най-добър материал, свързан с правото на достъп до информация.

Днес повече от всякога Спас и колегите му са убедени, че **ролята на критичната журналистика ще става все по-отговорна заради „експлозията“ на социалните мрежи и на фалшивите новини.** *„Оттук нататък критичната журналистика трябва все повече да се фокусира в това да обяснява фактите, да дава отговор на въпроса „защо?“, да търси новини зад новините, да доказва и да опровергава“*, казва Спас.

И коментира, че журналистиката е много повече от посредник – тя е морален компас: *„Разследващите журналисти често трябва да решават в работата си къде е границата между закона и морала, защото неморалното много пъти се оказва напълно законно. В моята работа съм намерил решението в един принцип на американската журналистика, който гласи: „Не питай кое е законно и незаконно, а кое е морално и неморално. Спомни си, че робството някога е било законно“*.

Утвърдената вече платформа за разследваща журналистика „За истината“ е спечелила финансиране от „Америка за България“ за нов период, **до 2025 г.** В този период **трябва да бъде запазен и разширен екипът от журналисти, да се създаде кръг от регионални медии и да се работи върху подобряването на платформата, чрез създаването на подкаст и разработването на канали в социалните мрежи за популяризиране на съдържанието** – така очертава бъдещето на „За истината“ създателят на платформата.

А екипът на „За истината“ ще продължава да избира светлата страна, макар че това ще е **„трудно, вероятно бедно, може би самотно и – със сигурност несправедливо“**, както предупреди преди години незабравимият Кристиян Таков в обръщение към випускниците на Софийския университет. Но самият факт, че една тайна е станала публична, вече е победа – в това са убедени всички журналисти от екипа на „За истината“, които водят постоянна борба, за да извадят истината на светло.

Снимки: „За истината“

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

„ДА ВЛЕЗЕШ В ОБУВКИТЕ“ НА ИСТОРИЯТА

Мисията на сдружение „Българска история“

Автор: Петя Генова
юни 2022 г.

Трябва да „влезеш в обувките на другия“, за да го опознаеш. Трябва да повървиш с тях, за да го съдиш. Ами как влизаме в обувките на историята? Разговарям със себе си в очакване на срещата ми с **Иван Кънчев, един от създателите на сдружение „Българска история“**. Вълнува ме разговорът с него, **защото самата аз преподавам история**, а и вече от опит знам, че няма неинтересно време, че всяко време в някакъв смисъл е преломно и подходящо да си говорим за миналото. Вдъхновяващо е, когато толкова млади хора, каквито са екипът на сдружението, „овеществяват“ родната ни история и ѝ придават пълнокръвен смисъл, доста по-човешки и поучителен от учебниците. Млади хора, осъзнали, че историята е преплитане на огромен брой лични човешки съдби – на изявени личности, на безименни герои, на още по-безименни майки, съпруги, братя и сестри, фамилии, стоящи зад тях.

Първото десетилетие е факт

Тази година организацията става на десет години – малък отрязък от време в контекста на човешката история, но не толкова незначителен в рамките на ограничения човешки живот.

Преди десет лета ентусиастите създават **фейсбук страницата „Българска история“**, която дава началото на всичко, с което се занимават. В началото са трима души – Иван, съученикът му от Френската гимназия Марио Мишев и братовчед му Мартин Стаматов. Тогава младежите не подозират какъв мащаб ще добие начинанието. *„Бяхме ученици в 11-и клас и просто искахме да споделяме със съученици и приятели интересни неща, които научавахме около кандидатстудентските изпити. По онова време нямаше подобна страница във ФБ, посветена на българската история, и интересът се оказа впечатляващ. Една година по-късно направихме и сайта. Общо взето, ако сега бяхме тръгнали да правим нещо подобно, едва ли щяхме да успеем, най-малкото заради това как се промени интернет“* – спомня

си Иван. Започват без никаква финансова подкрепа, но пък уцелват точния момент. Постоянството е другият ключ. Първите две-три години основно публикуват в интернет и в сайта. Бързо обаче осъзнават, че всеки ден има накъде да надграждат. И идва време за важното решение – или да посветят цялото си време на каузата и да могат да се издържат от това, или да се откажат. А решението сякаш е предизвестено, а резултатът – повече от успешен.

Всички в екипа са под 30-годишни. Голяма част са 93-ти набор и догодина ще станат на тридесет. Към днешна дата формално на трудов договор са общо десет човека. Някои от колегите са по-млади от Иван, Марио и Мартин с по няколко години. Имат и сътрудници, с които работят по различни проекти – по отделни книги или заглавия. Доста преподаватели от университета, коректори, редактори на книги също допринасят, за да се създадат качествени и завладяващи текстове, книги и видеа. И те са млади хора – с ентузиазъм, чистота и едно много специално усещане за отговорността, която сами са си избрали да носят.

Да откриеш съкровището

Да разбереш, че историята е безценно съкровище. Да заобичаш миналото и да проявиш осъзнат интерес към него. Да проумееш времето „преди нас“ като енергия, като онова „милото“ вътре в сърцето, което е отправна точка за днес и утре. Как се случва това?

Екипът на сдружение „Българска история“. Иван Кънчев – в средата долу

Иван често сам си задава този въпрос. А отговорът е като пъзел – състои се от множество малки парченца, които, събрани и подредени, са се превърнали в красива картина. *„Баща ми и семейството ми повлияха по един много мек начин. После попаднах и на добри преподаватели. Винаги съм имал учители, които правеха така, че да обърнат симпатиите ми към историята. Така още от началния курс се заради този интерес към българското и четенето на исторически книги.“*

Иван с особена топлина говори за учителя им по история от Френската гимназия в София. Никола Дюлгеров изиграва голяма роля в живота на Иван и Марио и определя в някаква степен пътя им. Учителят им вече има преподавателска дейност в университета, но и до днес поддържат връзка. И макар отношенията им сега да са по-близки, бившите ученици, а сега колеги на г-н Дюлгеров, продължават да му говорят на „Вие“. А г-н Дюлгеров, сигурна съм, се чувства голям късметлия да има създателите на „Българска история“ за огледало на работата си!

За вярата в българския учител

Учителят Дюлгеров е отправна точка за размисъл за учителството у нас. Иван вярва в българския учител – „абсолютно категорично“. ***„Посетили сме над 300–400 училища в страната – в градове, села – видели сме какво ли не. Повечето от поканите са идвали от учители и директори. Видели сме прекрасни примери за мотивирани учители, готови на всичко. Понякога работещи при много лоши условия, но продължават. Достигнали са до нас, „губят“ си един час от учебната програма, която и без това е много наблъскана, но се опитват да разнообразят учениците си. Българският учител, чисто в исторически план, е съхранил народа ни през Възраждането, а през новото време го е изградил“*** – казва Иван.

Продължаваме да си говорим за историята и училището като колеги, като хора, които осъзнават, че да накараш някого да заобича историята е изкуство и дълъг процес. И двамата се тревожим от възприемането на миналото като механичен сбор от дати, които трябва да се наизустят.

„Историята може да стане от най-харесваният – най-омразният предмет за децата. Аз помня в гимназията как Дюлгеров ни преподаваше. В началото на урока, например за Стамболовото управление, той казва „Ако имате тези цели, които той и неговата партия са си поставяли, как бихте ги постигнали?“. И ние почваме да мислим, да разсъждаваме. Казваме и много глупости, защото нямаме представа какво се е случило, нямаме необходимите знания. Но по-важното е, че първо сме направили

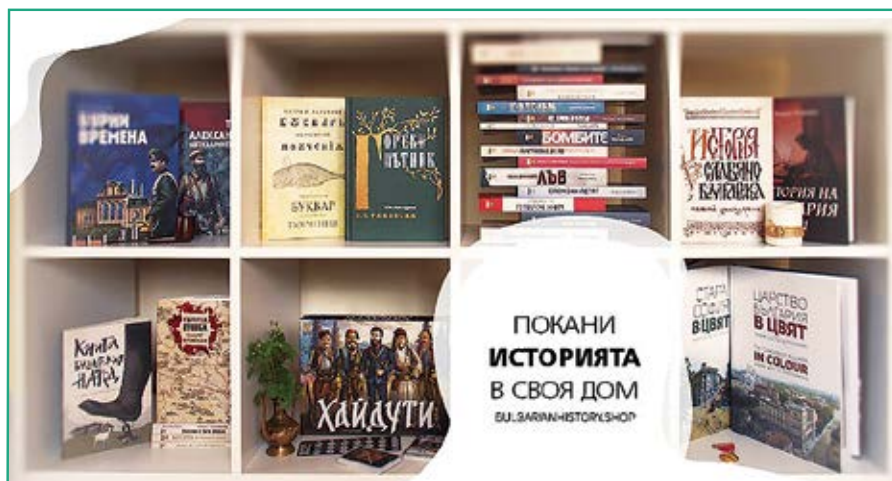
усилията да помислим и не сме се притеснявали да изкажем мнението си. И след това много по-лесно се запомня. **Такива трябва да са учителите – да предизвикват, да използват всички възможни средства.** Да, историята може да бъде много интересна, но като че ли учебната програма в момента не помага особено на **учителите и единствено те са тези, които могат да я спасят от това тя да стане един от най-трудните и досадни за учене предмети, което е жалко**“ – вълнува се Иван.

Уроци по родолюбие

Почти веднага след създаването на ФБ страницата и сайта, ентузиастите стартират **инициативата „Да обиколим българските училища“**. Днес тя е значителна част от живота на организацията, а заема още по-лично място в сърцето на всеки от екипа.

От 2013 година до днес младежите са **посетили над 250 населени места из цялата страна. Изнесли са над 400 урока**, като има градове и села, в които са гостували по няколко пъти. Това се случва абсолютно доброволно и pro bono. Влюбените в българската история младежи искат да предадат знанията, емоцията, гледната си точка, като, представят, основно чрез видео и мултимедия, българското минало по различен и интригуващ начин.

А за класни стаи се използват не само училищата. Неведнъж открити дискусии се провеждат в читалища, в Българското неделно училище в Солун, пред българската общност в Атина и дори в съблекалните на стадион „Лаута“ в Пловдив по покана на детско-юношеската школа на клуба.

Портфолио на сдружение „Българска история“

„Винаги говорим от личен опит“ – разказва ми Иван, – „за това, в което ние сме се убедили. Когато излизам пред аудитория, никога не отивам с подготвени речи или сценарии. Влизам с това, което чувствам. Това ми дава сила и увереност, защото съм убеден от личния си опит в това, което говоря. Убедил съм се, че **историята ми е помогнала, не толкова чисто с набора от знанията като сухи факти, а като примери за поведение.** Когато човек има една такава съвкупност от познания за определени личности, за хора, които са имали изключителни житейски трудности в определени моменти от живота си, някак си самият човек се превръща в по-борбен и осъзнава, че светът не започва и не свършва с него самия. И когато му се случи някакво изпитание, някаква трудност, когато не се чувства добре, той има пример да се „събере“. Аз лично си казвам: „Това не е сериозно. Хората са се сблъскали с много по-големи проблеми. Ставаш и продължаваш напред.“ Това е чисто в личностен аспект. Иначе генерално, като народ, как може да ни помогне – **да имаме национално самочувствие, което допринася и за личностно самочувствие.** Това също е много важно.“

Членовете на сдружението осъзнават своята лична отговорност при срещите си с учениците. „Учениците, когато видят други млади хора, които не се занимават с история по задължение, по проект или просто „за да свършат една работа“, а защото наистина ни харесва и сме убедени в това нещо, се получава. Когато отидем в един клас или се видим понякога с петдесет, сто деца, естествено, че няма как да променим мисленето на всеки или историята да му стане любимка. Това е невъзможно. Въпросът е да ги заинтригуваме през тези 40 минути или час. А после тези, които сме увлекли, да поровят, да почетат още малко. Те нещата стават постепенно. Нищо не може да се промени с магическа пръчка.“

Уроците по родолюбие са малка част от дейността на младежите. **Те развиват много широка дейност – издателска и продуцентска. Издават книги,** правят игри, видеа. „Това си е работа като работа“ – разказва Иван. – „За щастие, при нас през годините, благодарение на успешната издателска дейност, имаме възможност да преразпределяме средства и за продуцентската дейност. Успяхме да постигнем такава независимост. През годините и все още имаме компании, с които работим конкретно за продуцентската дейност. Например за някои видеопроекти, за които много са ни помогнали, но все по-голяма част от нея става абсолютно независима. Тя винаги е била независима по отношение на темите, които сме представяли, но финансирането не винаги е идвало от нас. Но в последните три-четири години успяваме да преразпределяме от това, което изкарваме от другата дейност, за да правим продуциране,

защото виждаме смисъл. Естествено, основна част от усилията са заложили в издателската дейност. **Наскоро отбелязахме стотната издадена книга.** Ние сме си едно класическо българско издателство. Сред големите сме в страната, може би в топ десет, въпреки че сме млади. За това много ни е скъпа последната награда от 2020 година за цялостен принос за издателската дейност. Това отнема голяма част от времето ни. Има екип, който отговаря за видео дейността и за продуцентската дейност. А останалото, което правим – поддръжката на сайта, срещите с ученици и друга подобна дейност – го правим за удоволствие и защото смятаме, че така е редно.“

100 000 – никак не е лошо постижение

Буквално преди дни младежите получават специален плакет, удостоверяващ 100 000 абонати в YouTube канала на сдружение „Българска история“. Постигание, за което доскоро само са мечтали. Затова и на снимката с плакета (*виждате я по-долу*) Мартин Стаматов, който в момента отговаря за цялото видео съдържание в YouTube, е толкова доволен и учуден. Видеата, документалните и анимационните филми са нещата, с които голяма част, особено учениците, свързват сдружение „Българска история“. А тези 100 000 абонати доказват, че в усилията на екипа има смисъл.

През първите години, благодарение на подкрепата на хората, успяват да „завъртят колелото“. *„Имахме сметка, на която хората можеха да даряват колкото преценят. Това ни позволи през тези първи години да развиваме дейност – да направим първия продукт.“* Това е календар, който се оказва много успешен. Направен е с безкомпромисно качество и става любим на много хора. Следва втори, трети и така бавно и полека нещата се задвижват. **Днес можете да подкрепите сдружението, като си харесате някое издание и го купите или като изгледате някое видео в канала.**

Всичко до края на годината ще бъде свързано с надграждане – **нови интересни заглавия, нова настолна игра.** За началото на есента се подготвя ново видео по важна, изключително дискуссионна тема – *„Искаме да дадем, доколкото е възможно, безпристрастна и аналитична гледна точка“.* Очакваме предстоящото с нетърпение и интерес.

За патриотарството

Освен че се използва за политически цели и това води до нейното изопачаване, историята често е подменяна от „патриотарство“. Иван вярва,

че е важно да погледнем по друг начин – не просто да изреждаме факти с куха гордост, а да си извлечем някакви изводи както от моментите на величие, така и от моментите на трагизъм. „Имаме едно видео например, в което разказваме за атентатите в българската история – един от най-грозните моменти, когато българи убиват българи и когато България прави най-големия атентат в Европа по това време – атентата в църквата „Света Неделя“. Това също са периоди, които трябва да се разглеждат от обществото, за да се опитваме да правим анализи и изводи.“

Затова Иван предпочита думата „родолюбие“ пред думата „патриотизъм“. „Избирам тази дума, защото политиците през последните години и десетилетия като че ли пооткраднаха думата „патриотизъм“ и тя се натоварва с негативно значение, което е абсурдно. Но родолюбие сама по себе си съдържа и род и любов и най-добре онагледява това, в което ние вярваме истински“.

За личната история като отправна точка и смисъл

Много е важно учениците, а и не само те, да осъзнаят историята като наниз и преплитане на личните съдби на много хора. Това особено много вълнува членовете на сдружението и е отправната им философия при съставянето на историческата картина на миналото ни. „Особено пък за нашия народ!“ – обяснява Иван. – „Като се върнем назад, например преди сто години, всеки четвърти българин е бил на фронта. Сега материалът за Балканските войни и Първата световна война е „наблъскан“ в уроците и това не е ефективно. Но ако се върне един ученик от училище и разпита у дома, ще разбере, че дядо му е бил на фронта, а баба му се е мъчила, останала с кой знае колко деца. И това всъщност е нашата лична история. Особено пък историята в близките 100–150 години е грехота да не я познаваме, защото това са хората, изиграли роля в живота на всеки един от нас.“

И макар че имаме много документи и факти, точно такива разговори и такъв начин на представяне на събитията ги прави пълнокръвни, човешки, лични, разбираеми, можем да си ги представим. Но най-важното – така можем да осъзнаем истински резултатите от решения и действия, от случайности и предначертаности, от победи и загуби. Иван и Мартин помнят много такива разкази от баба си. История за дядо им, бежанец от Тракия; за прадядо им – участник във войните. „Тогаваше слушахме с интерес, защото беше като приказка. Това беше нашата история. И после като станеш 10–11 клас и всички тези събития ги учиш в учебниците, трябва да се направи връзката между двете неща.“ Иван осъзнава колко трудно е на учителите съберат тези

събития в един-два урока, да обяснят по начин логичен защо се е стигнало до тях, как те повлияват на всеки човек. А не да се акцентира върху коя година или месец е станало. Защото важното е да разбереш процеса.

Когато историята ти е пример

Иван не обича класациите – нито на личности, нито на събития – защото историята не е състезание. Вълнува се от личностите, на които се възхищава, у които е харесал някакви качества и иска да прилага. Такъв е **полк. Владимир Серафимов** – освободителят на Родопите. „Главнокомандващ е по време на Балканската война на войската в Родопите“ – разказва Иван. – „*Не е толкова известен, защото в Родопите фронтът е по-малък и самите битки на са толкова мащабни. Но това не го прави по-малко значим. Той пряко отказва да се подчини на главното командване, което му казва да отстъпи и да се прегрупира. А той току-що е освободил селата около Смолянско и осъзнава, че ако се върне на старата граница, може да се стигне до нов Батак за местното население. Той остава и въпреки че силите са пет към едно, успява да задържи позициите си. Благодарение на това Родопите са освободени. Имал е и проблеми с властимащите, защото не е „цепил басма“ никому. Опитвам се да си представя какво е било да си военен и да направиш това нещо – било е равносилно на самоубийство. Може би е безразсъдство, но той е преценил, че е правилно и историята показва, че е бил прав и е спасил кой знае колко животи.*“

За родолюбието в „малките неща“

Да обичаш Отечеството си е акт, деятелност, синхрон между думи и дела – в това вярва Иван Кънчев. „**Можем да покажем обичта си с ежедневни малкостъпки** – като развиваме чувство на нетърпимост към неправдата, като не търпим, когато виждаме боклук по улиците, като сме активни, за да направим нашата къща, нашия квартал, нашия град едно по-добро място. И не на последно място – да не се оправдаваме, че не зависи от нас. Защото човек винаги може да си намери оправдание. Да, има хиляди сбъркани неща и в администрацията, и в публичната власт, и другаде, но не трябва да се оправдаваме само с тях, защото доста от нещата зависят и от нас.“ Иван вярва, че точно така се изгражда едно по-отворено общество, като първо се започва от семейството. „Защото трябва да тръгнем от частното към общото. Ние много често искаме от общото да тръгнем към частното. Да си инсталираме все едно едни извънземни хора – защото ние сме производни едни на други. Политическата класа

*е наше огледало, така че трябва да тръгнем от най-ниското ниво – от нас самите. Трябват по-прости стъпки. Да не искаш винаги да „прецакваш“ държавата. Да не искаш да не си плащаш данъците, защото ти ще управляваш по-добре парите си. Темите се преплитат. Но това означава **да изградим по-отворено общество, което да осъзнава, че само си е отговорно за всичко.** А не да виним външен съюз, външни сили, световната конспирация. Ние сами сме си виновни за нашата реалност.“*

Няма по-хубаво от това да се гордеем с нещата, които постигаме ние самите

Част от това „отваряне“, мисля, е и осъзнаването на нас самите като съзидатели, а не само като пазители на паметта. По повод коментара ми, Иван си спомня една интересна история, когато **снимат филм за Луи Айер** – швейцарски учител, основател на спортното движение в България. Той така се влюбва в България, че остава, участва във войните за национално обединение и загива на фронта, биейки се срещу хора, говорещи майчиния му език – френския. „Пътувахме за Швейцария, за да се срещнем с неговите внуци, които са живи и до ден днешен. И ги попитахме: „Добре, виждате историята на вашия дядо и колко е уважаван той в България, гордеете ли се с това?“. А внукът му простичко каза: „Не мога да се гордея с нещо, което не съм постигнал сам. Искам да го познавам в детайли, за да ми покаже какви са били хората преди мен и съответно на какво съм способен, но бих изпитвал гордост от нещо в настоящето“. Да, за това ни е паметта – да познаваме тези истории, да се вглеждаме в тях, но да осъзнаваме, че в крайна сметка нещата зависят от нас.“

Какво да кажем на възрастните и какво да кажем на децата, когато говорим за история?

Иван Кънчев ми отговаря без да се замисля, изстрадал е отговора през годините. „На възрастните – да подхождат с разбиране към децата. Защото поколенията са много различни. Но аз съм твърдо убеден, че всяко следващо поколение надгражда предишното. И фактът, че по друг начин усвоява информацията и по друг начин прекарва свободното си време, не го прави по-лошо. Относно историята – да изключват колкото е възможно личното като мнение и като отношение. Човек колкото повече живее, и особено ако разказва за събития, които са се случили по-скоро, винаги пречупва малко или много през личното, но личното никога не е гаранция, че е правилно. Нека младите сами формират собственото

си мнение на база на правилно поднесена информация, което в историята е наистина много трудно.“

Иван мечтае за общество, което в значителна степен поема лична отговорност. *„Това много ми липсва. Все се оправдаваме, все друг ни е виновен – от личните ни животи до държавата като цяло. **Да се стегнем и да осъзнаем, че ние сме отговорни за всичко.** И от това ще последват само добри неща.“*

Нищо велико на този свят не се извършва без страст

Спомням си тази мисъл на Хегел, разговаряйки с Иван за сдружението. Защото това, което правят, е велико. Във време, когато отрицанието е повсеместно, знанието е ценност за ограничен кръг от хора, чуждопоклонничеството се смята за напредничавост, а отечестволубието е изтласкано от патриотарстване, една група млади хора с чистота на словото и мисълта ни дават пътеводители и мярка за собственото ни поведение през родното ни минало. За това **искам да извикам имената на тези млади хора и всички да ги научат:** Иван Кънчев, Марио Мишев, Мартин Стаматов, Станимира Въртева, Александра Младенова, Николета Бойчева, Мирела Милева, Теодор Борисов, Боян Христов и Йордан Русев. А от мен – поклон.

Снимки: Сдружение „Българска история“

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

В ЗАЩИТА НА БЕЗГЛАСНИТЕ

Автор: Паулина Гегова
май 2022 г.

В света всичко е баланс, най-вече природата. Трябва да я уважаваме, за да ни уважава и тя. За жалост, животните често са малтретирани, убивани за нужди извън оцеляването, захвърляни и пренебрегвани. България е „горд“ представител на страните с лошо отношение и към дивите, и към питомните животни. Неслучайно стратегия за защита и развитие няма, зоополицията е просто дума в документацията, а персонално възприемане за ролята на животното е често потресаващо. Примери има много – от нередки случаи на насилие и умъртвяване на домашни или бездомни кучета и котки, през липсата на регламентирани правила за транспорта им, ужасните условия в зоопарковете, до факта, че дори в големите областни градове липсват приюти или ако има, те са недостатъчни или също са в окаяно състояние.

За щастие, има организации на международно и национално ниво, работещи за по-добър живот на дивите и безстопанствените животни. Такава е **фондация ЧЕТИРИ ЛАПИ**, основана през 1988 г. във Виена от Хели Дунглер и привърженици на идеята. Към днешна дата организацията има седалища в Австралия, Австрия, Белгия, България, Германия, Косово, Нидерландия, Швейцария, Южна Африка, Тайланд, Украйна, Великобритания, САЩ и Виетнам, а в 11 страни са създадени паркове за спасени животни.

В България екипът се състои от 55 души, а директор е д-р Венцеслава Тасева

„Ние сме най-разпознаваемата организация за хуманно отношение към животните в страната. За нас това е изключителна гордост, защото считам, че подобен авторитет спомага за постигане на все по-голям ефект. Екипът ни се състои от невероятни професионалисти – ветеринари (самата аз съм ветеринар), психолози, които работят с деца с проблеми, социални антрополози, икономисти, ПР, социолози, IT специалисти, маркетинг и други. Това, което ни обединява, е, че каузата ни не е просто дума, а начин на живот. Нашият стремеж е за свят, в който хората се отнасят към животните със съпричастност, уважение и раз-

бирани. Стремим се към постигане на дълготрайни и устойчиви резултати“, коментира д-р Тасева.

Организацията си сътрудничи успешно с български общини, с компетентните министерства, с Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ), с други местни и чуждестранни организации със сходна дейност, с доброволци, които подават сигнали, за да се обхванат всички заинтересовани страни. Работи и пряко с деца, защото отношението се придобива още от ранна възраст. ЧЕТИРИ ЛАПИ има качени и образователни филмчета в платформата „Уча се“, които обясняват на най-малките как трябва да се отнасят към питомните, дивите и бездомните животни. Фондацията има и своите посланици в лицето на музиканти, артисти, писатели, художници, спортисти.

Поради международния си опит организацията прави и законодателни предложения за подобряване на хуманното отношение към животните, както и за промени в наредбите за увеличаване на наказателната отговорност и санкции за убийство, агресия или други нарушения срещу животно.

„Това, което трябва да се случи и при нас, е да се обучат компетентни органи, които не само да следят за нарушения, но и да разбират естеството на проблема и смисъла на осъществяването на контрол в това направление. Подкрепяме всякакви мерки, които държавата би поела, за засилване на тези форми на контрол, но да се осъществява от компетентни хора, а не формално да извършват дейността си. Освен това трябва да са достатъчно много, за да има ефективност от работата им“, допълва Венцеслава Тасева.

Основните направления, по които организацията работи, са борба с насилието над животни; помощ за бездомни животни; домашни любимци; диви животни; селскостопански животни; помощ при бедствия.

Ще разгледаме най-сложните казуси:

Незаконна онлайн търговия на кучета

Става дума предимно за породисти кученца на черния пазар, който в ЕС е на стойност близо 1,5 млрд. евро годишно – проблем, който дори Европейската комисия е признала за сериозен. Почти 2,4 милиона кучета се търгуват всяка година в европейските сайтове за класифицирани обяви. Палетата често се продават отбити твърде рано от майките си (под 8 седмична възраст), което създава сериозни рискове както за социалната им адаптация и психическото им развитие, така и за техния имунитет и физическо здраве. Често се продават без ветеринарен паспорт, микрочип, нужните

задължителни ваксини, преглед от специалист и с неизвестно количество паразити и заболявания, в резултат на което често се разболяват и умират, вече при новите си собственици, а от продавача няма и следа.

„От тази търговия страдат и купувачите, и самите животни. Нарушава се и законодателството, защото ваксината срещу бяс при кучетата, например, е задължителна, а домашните кучета трябва да имат микрочип и паспорт, да се придобиват само от законно регистрирани развъдници, които се водят на отчет при БАБХ, и т.н. Проблемите са много. Ние правим проучвания от типа „Таен клиент“. Наемаме детективски агенции, работим върху конкретни казуси и обяви, издаваме ръководства за собствениците и купувачите, правим образователни видеа за отговорна грижа за животните, изпращаме сигнали до институциите, издаваме доклади, становища, експертни мнения, снимаме видеа, правим подкасти, ангажираме водещи адвокати да анализират правната страна на въпроса, даваме интервюта в медиите, публикуваме постове по темата в социалните мрежи, провеждаме кампании за повишаване на общественото внимание от типа на двугодишната кампания Cute -> Quick -> Sick (Малко -> Бързо -> Болно), която стартира през този месец. Лобираме, ангажираме общественото мнение, работим с институции и много други“, обяснява Тихомир Димитров – отговорник на направление „Програми“ в организацията.

ЧЕТИРИ ЛАПИ има изготвена методология за повишаване на прозрачността в онлайн търговията с кученца, по-известна като „Моделното решение“. С помощта на специален софтуер (VeriPet) се дава възможност на сайтовете за класифицирани обяви да извършват проверка на идентификацията на предложеното за продажба куче чрез неговия микрочип и чрез официалните регистри на законните развъдници в страната, поддържани от БАБХ и системата VetIs, използвана от ветеринарните лекари, които издават паспорти на домашните кучета и им поставят микрочипове. Подобен модел вече е реализиран успешно в други държави, като Ирландия. Съвсем скоро предстои въвеждането на „Моделното решение“ и в Швейцария.

„Българските власти стават все по-отворени към подобно решение, в разговори сме и с ръководствата на водещи сайтове за класифицирани обяви. Накратко, ако продавачът не може да верифицира номера на микрочипа на животното, което предлага, той няма да има възможност да публикува обява. Това е само един от многото конкретни резултати, към които се стремим по тази тема. Стремим се и към повишаване на отчетността, прозрачността и контрола върху онлайн търговията с кученца, както и върху мотивирането, информирането и обучаването на гражданите как да бъдат по-отговорни стопани“, уточнява Тихомир.

Лошите условия на транспорт на животни

Животните се транспортират с часове, дни и понякога седмици при ужасни условия, в трюмовете на кораби и в тесни товарни фургоци на камиони, наблъскани едно върху друго, без достъп до вода в летните жегги, без защита срещу атмосферните условия. Подложени са на жестоки методи при товарене и разтоварване (подтиквани с електрошокови палки). Съществуват и много други проблеми с транспорта, като превозването на малки, неотбити телета, например, неподходящите за физиологията на вида водо-поилки, липсата на ветеринарен специалист, дългите часове на транспорт без прекъсване, превишената скорост. Има случаи на изпотъпквания, счупвания, наранявания, промушвания с рог и много други травми по време на транспорта. Някои животни не достигат до финалната си дестинация живи. А ако оцелеят, то последната им спирка обикновено е клиниката. Единствената друга причина да се транспортират живи животни е с цел разплод. Затова от организацията извършват теренни проучвания, правят снимки, видеа и доклади, подават сигнали до институциите, лобират на местно и европейско равнище, организират срещи с евродепутати от анкетни комисии, работят с българските власти, информират широката общественост, провеждат различни по вид и обхват акции, проекти и кампании.

„При всички случаи се стремим към забрана на износа на живи животни към страни извън ЕС. Въпреки че европейските правила за транспорта са остарели и се нуждаят от ревизия и промяна, на територията на ЕС все пак има Регламент, който донякъде успява да предотврати някои проблеми. Извън ЕС животните са оставени изцяло на милостта на търговците и превозвачите, при различни правила и норми за контрол, без общуване между институциите в отделните държави, без възможност за проследяване и съгласуване. Настояваме и да се забрани транспортрането на живи животни по море, тъй като няма хуманна форма на морски транспорт – всички тези транспорти са прекалено продължителни, мъчителни и излишно жестоки за превозваните селскостопански животни. На мнение сме, че вместо да се измъчват живи същества при транспорт на дълги разстояния, през който те изпитват невероятни страдания, с единствената цел клане или разплод на финалната дестинация, по-хуманно би било да се транспортира генетичен материал и готова продукция (храна от животински произход), които задоволяват същите потребности, от гледна точка на пазара. Искаме също ограничаване на транспорта на прекалено млади, неотбити животни, повече обмен на информация между институциите, повече контрол върху превозвачите и по-високи санкции за нарушителите. Искаме и промени в остарелите норми на Европейското законодателство, в онази му част, която недос-

татъчно защитава благоденствието на животните по време на транс-порт“, казват от екипа.

Против добива на кожи от норки

Не само в България, но и навсякъде по света, където норковъдството съществува, норките се отглеждат в тесни клетки, прекарват целия си живот в плен, при неестествени за вида си условия, с единствената цел да бъдат убити по особено мъчителен начин. Месото им не се яде и производството е предназначено изцяло за модната индустрия. Това създава купища затруднения, свързани с биологичния отпадък след убийството им, с изхранването им, докато са живи, с предаването на заболявания между самите норки и между животните и хората (редица зоонози, в това число и Covid-19), с мутирането на вирусните щамове при норките, преди да се предадат обратно на хората, с бягството на норки в защитени диви местности, където влизат в конфликт с местната флора и фауна и застрашават биологичното разнообразие като инвазивен вид. С вредите, нанесени върху местните риболовни и животновъдни стопанства, но не на последно място и с високата цена, която държавата и обществото трябва да платят, за да се справят с изваждането на подобен инвазивен вид от дивата природа, както и с високите глоби, които застрашават страните членки на ЕС, ако допуснат такъв проблем и не могат да се справят с разрешаването му.

„Става дума за една неетична, морално остаряла и абсолютно ненужна жестокост. И всичко това в името на човешката суета... Неслучайно както цели държави с традиции в модата, като Франция и Италия, така и могъщи световни търговски брандове, като Dolce & Gabbana, вече се отказват окончателно от подобно зверство. Тенденциите и нагласите в обществото се менят, мени се търсенето на потребителите, менят се и политиките на производителите, за да отговорят на еволюираните нагласи на своите клиенти. Менят се и политиките на самите държави, за да удовлетворят промяната в общественото мнение. В България съвсем скоро Министерството на околната среда и водите забрани вноса и размножаването на вида американска норка (neovison vison), а на европейско равнище се подготвят инициативи, които целят забраната не само на производството, но и на вноса и търговията с ценни кожи в целия ЕС“, коментира Тихомир Димитров.

Държави, които са въвели забрана за ферми за дране на кожа, са Великобритания, Австрия, Нидерландия, Хърватия, Северна Македония, Сърбия, Словения, Босна и Херцеговина, Естония, Италия, Ирландия, Франция, Словакия, Белгия, Чехия, Люксембург, Норвегия.

Грижа за бездомните

Фондацията разполага с три клиники – една стационарна на територията на Банкя и две мобилни, които работят с повечето български общини. Главната им цел е кастрацията, обезпаразитяване и ваксинацията на бездомни кучета и котки. Нерядко се налага и лечение.

„Нужно е да се контролира популацията на бездомните животни, а тя расте, защото хората не кастрират животните си. Това води до нежелано поколение, което по-често свършва на улицата. Друга честа причина да се хвърлят животни е някое заболяване, най-вече кожно, което нито е заразно, нито е трудно за лечение. Що се касае случаите на агресия, които водят животното при нас с травми, не мога да кажа дали те намаляват, или се увеличават, тъй като не се води статистика. Наскоро разговарях със зоополитай, който ми сподели, че причината голяма част от случаите на насилие да остане неразследвана е, че хората не подават сигнали. А свидетелските показания са изключително важни, тъй като те насочват към предполагаемия извършител, който да си понесе последствията. Дори ние много често получаваме сигнали от хора, които казват, че са видели нещо нередно, но категорично отказват да съдействат допълнително, защото става въпрос за техния съсед или човек,

Фондацията разполага с три клиники – една стационарна в Банкя и две мобилни, които работят с повечето български общини. Главната им цел е кастрацията, обезпаразитяване и ваксинацията на бездомни кучета и котки. Нерядко се налага и лечение.

с когото не желаят конфронтация. Случвало се е и другото – да ни водят улични котки за кастрация, а вътре в тях да откриваме стари сачми от въздушна пушка“, споделя **Маргарита Чанкова – отдел „Грижа за бездомните животни“**.

Най-важният проект към направлението е „Обществена ангажираност“, в чиято основа лежи идеята обществото да осъзнае, че именно домашните животни са главната причина да се появяват толкова бездомничета и от нас зависи промяната. **Тук важна роля имат зоодоброволците, защото никой не познава локалния контекст по-добре от местните.**

Процесът на кастрация включва изготвянето на график за залавяне на улични животни, заедно с дадената община. Ловните екипи посещават населените места, залавят животните, връщат ги в мобилната клиника и се погрижват за тях, след което отново ги връщат в хабитата им, тъй като клиниката няма функцията на приют и в нея остават само наистина тежките случаи. Гражданите също могат да поемат инициатива и да заведат животни за кастрация. В Баня ежедневно минават около 20 човека. Работят и с шест клиники в столицата, за които всяка година над 1000 граждани получават талони за безплатна кастрация на котки.

Парк за мечки Белица

През 1999 г. фондация „Бриджит Бардо“, фондация „Четири лапи“ и Министерството на околната среда и водите започват да търсят решение за проблемите с танцуващите мечки. Стига се до забраняване на мечкадарството със закон. По това време в България има 28 официално регистрирани танцуващи мечки. Така се създава място, според изискванията на вида, където те да бъдат регистрирани. Първата фаза започва през 2000 г. и включва обособяването на 10 дка, където са настанени три мечки. Възникват много въпроси и разединения в обществото, но нещата бързо се подобряват и работата продължава. Паркът се разширява на 120 дка, 100 от които са за животните, а през 2004-та е официалното му отваряне. Последните три български танцуващи мечки са спасени през 2007 г.

„Мисията на парка е не само да спасява танцуващите мечки и тези, отглеждани в лоши условия в зоопарковете или в частни домове, но е и образователна. По всякакъв начин обясняваме на посетителите си защо не трябва да има танцуващи мечки. Защо този брутален начин на дресиране не е подходящ. Стигнахме до момента, в който те не се възприемат както в миналото, което е и най-голямата ни победа“, споделя **директорът на парка в Белица Димитър Иванов.**

През 2008 г. започват да работят в Сърбия и спасяват последните три танцуващи мечки. През 2010 г. имат случай в България, в който мече е отгледано в хотел като домашен любимец. РИОСВ го конфискува и настанява в Белица. Следват преговори със зоологическите градини. Приютени са мечки от зоопарка в Пловдив и Русе. По-късно спасяват две мечки в Албания, едната от които е държана от собственика си като куче на каишка, а другата е последната танцуваща в страната. С това мечкадарството на Балканите и в ЕС е прекратено. Спасяват още мечка от Хърватия, гледана в лоши условия в зоологическа градина, мечката Веско от Софийския зоопарк, Теди от Македония, отглеждана в клетката за пауна. Екипът по спасяване и транспортиране участва още в голяма акция в Косово, в Украйна, при конфискация и превоз на лъвовете от България.

Към днешна дата в парка има 19 мечки. Всекидневно те се обгрижват, което включва хранене до три пъти дневно. Диетата е като тази в естествена среда – 80% вегетарианска и 20% месо, а по-точно: плодове и зеленчуци според сезона, орехи, яйца, риба, пилешко месо. На всяка мечка се прави индивидуална оценка дали не е надебеляла и преяла и ако се наложи, се взимат мерки за подобряване на диетата ѝ.

Прави се следово обогатяване чрез създаване на специфични ситуации, които да разнообразяват всекидневието им, да им дават право на избор и донякъде сами да си набавят храна чрез слагането ѝ на по-трудно достъпни места, криенето ѝ или пресъздаване на случка от дивата среда. Това подобрява поведенческото им състояние, защото всички идващи мечки имат поведенчески или физически проблеми.

Паркът е разделен на седем заграждения, в които се отглеждат различен брой групи, тъй като мечките са самостоятелни животни, приятелствата между тях са доста редки и се работи в посока намаляване на конкуренцията. Фондацията води и политика на неразмножаване на животни, отгледани на затворено, защото ако се роди ново поколение на затворено, ще трябва да живее до край по този начин.

Не на последно място, им се извършват медицински прегледи, включително и годишен, по възможност без упояване, а с позитивно насърчаване. Преглеждат се зъбите, взимат се кръвни проби, ултразвук и рентген. Ако има подозрение за по-сериозни проблеми, се извършва и компютърна томография.

„Екипът ни се състои от шестима гледачи, един управител и четирима човека, занимаващи се с посетителите. Провеждат се много курсове и вътрешни самообучения, тъй като в България няма специалност за гледане на диви животни. За да работиш подобно нещо, трябва на първо място да си човек, на когото може да се разчита, защото работим с опасни животни и трябва да можем да си имаме доверие един на друг. Любознателност, добро отношение към животните и желание да си край тях“, допълва Димитър Иванов.

Досега в парка няма нито един случай на пострадал от мечка. Отношенията между човек и диво животно са изключително внимателни и с уважение към средата на всеки. Посетителите могат да се насладят на величието им и да разберат повече за тях от април до октомври. През останалото време мечките се отдават на зимен сън.

Снимки: Фондация ЧЕТИРИ ЛАПИ

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

ПРИЛЕПИТЕ – НЕВИДИМИ ПОМОЩНИЦИ

Автор: Елена Тилова
септември 2022 г.

Млади български учени „прилепари“ разказват за значението на прилепите в природата и за това колко е важно да ги опазваме

От най-дълбока древност прилепите са вълнували хората. Те ги свързвали със света на мрака, с демоните и задгробния живот. Този напълно незаслужен имидж и до ден днешен тегне над едни от най-симпатичните и полезни за нас животни. Той се явява и основен проблем за опазването им. Затова учени и природозащитници отделят сериозно внимание и енергия за „оневиняването“ на прилепите, които често биват избивани именно заради предрасъдъците на хората.

В България малка група „прилепари“ или, както е правилно да се казва, **хироптерозисти**, са отдали голяма част от времето си да **проучват, изследват и популяризират знанието за прилепите**, за да може от една страна да бъдат предприети адекватни мерки за възстановяването на популациите им, а от друга да накарат самите хора да ги „обикнат“ и да допринесат за опазването им.

Такива са например експертите от **гражданската организация „Зелени Балкани“** и от **неформалната група Център за изследване и защита на прилепите** към **Националния природонаучен музей при Българската академия на науките (БАН)**.

„Изследването на прилепите е наистина вълнуващо. За разлика от птиците и другите животни, те рядко могат да бъдат наблюдавани пряко. За изследването им през нощта се използват специални ултразвукови детектори, които преобразуват техните ултразвуци в такива, доловими за човешкия слух. За издирване на убежищата им е необходимо да се спускаш в пещери и пропасти или да обхождаш изоставени къщи, да оглеждаш мостове, да издирваш всички потайни места, където те могат да живеят“, разказва **Станимира Делева от Центъра за изследване и защита на прилепите.**

Станимира е спелеолог – човек, който изучава пещерите. Тя е организираща експедиции за проучване на прилепите в Коста Рика и Борнео, работи по екологичните ползи от прилепите и проучва значението на прилепното гуано за тропичните гори. Когато е в България, Станимира, заедно с колегите си, работи по националния мониторинг – всяка година провежда наблюдения на най-значимите за прилепите обекти. Запалва се за прилепите като доброволец в Зелени Балкани.

В същата организация работи и Елена Стоева, която определя като основен свой приоритет, свързан с прилепите, промяната на обществените нагласи към тях. С помощта на медиите и колегите си тя се опитва да развенчае митовете, свързани с прилепите.

„Хората знаят малко за прилепите“, разказва ни Елена Стоева от екипа на Зелени Балкани. *„Прилепите са бозайници, което означава, че раждат живи своите малки и ги хранят с мляко, а телата им са покрити с козина. Противно на общоприетото мнение, те не са гризачи, въпреки че външно приличат на такива и някои хора ги наричат „лятащи мишки“. Прилепите обаче нямат нищо общо с гризачите. За разлика от тях, те не живеят в нашите домове, не търсят близостта ни и не търсят храната ни, не живеят в канализациите, не отглеждат много малки и много пъти в годината. Те са животни с наистина уникална биология, което ги прави толкова интересни, уязвими и защитени. Фактът, че са единствените бозайници, които могат да се ориентират при пълен мрак с помощта на ултразвук, ги е направил една наистина процъфтяваща група. Обикновено*

хората смятат, че има един или няколко вида прилепи. Малцина знаят, че в света има близо 1400 вида прилепи. Тоест близо една четвърт от всички бозайници в света са именно прилепи.“

Друга разпространена заблуда, свързана с прилепите, е, че те са слепи.

„Прилепите имат зрение, което не отстъпва на човешкото. Те не различават цветовете, но, особено в полумрак, виждат не по-лошо, а в някои случаи и по-добре от хората“, разказва Елена.

„Прилепите имат уникалната способност и екологичното предимство да се ориентират чрез звуци и чрез ултразвуци, които ние, хората, не чуваме. Те летят през нощта не защото светлината им пречи или че нещо ще им навреди, както много хора мислят, а просто защото през нощта нямат никакви врагове и тогава цялата им храна (насекоми в нашите географски ширини), остава изцяло за тях“.

Със сложния „биосонар“ на прилепите се занимава **Антония Хубанчева – докторант в катедрата по сензорна екология на Института Макс Планк.** *„Всъщност прилепите са едни от най-шумните създания на сушата. Звучите, които издават, са почти със силата на пневматичен чук, разбиващ асфалта на улицата пред вашия прозорец“.* Изключително енергоемък е и активният полет на прилепите, което е причина за техния огромен апетит и факта, че унищожават огромни количества насекоми.

Биологичната роля на прилепите като естествен регулатор на насекомите, много от които са вредители в селското и горското стопанство, е уникална. Те са на практика единствените бозайници, които имат способността да се ориентират при пълен мрак, така че **редица нощно-активни насекоми, които причиняват щети на стопанството, не могат да бъдат регулирани, ако не съществуват прилепите.** Според някои проучвания тази екологичната функция на прилепите в САЩ се оценява на 50 милиарда долара годишно. Реалната полза от тях вероятно е много по-голяма, тъй като не е възможно да остойностим всички ползи от тях.

Антония Хубанчева разказва: „*В нашите географски ширини най-важното, с което прилепите допринасят за икономиката, е тяхната неуморна работа по регулиране на числеността на насекомите в дивата природа. В България не се срещат плодоядни прилепи или такива, които пият нектар, но те също са важни за икономиката. Без прилепите по света не би имало внос на продукти като банани, кафе, текила. Не мога да подчертая достатъчно значението на прилепите за биоразнообразието у нас и на земята, ролята им за оцеляването на човечеството въобще. В момента се намираме в шестото масово измиране на планетата. Предното е това, което е унищожило 60% от живота на земята, включително е довело до изчезването на голяма част от динозаврите, които не са птици. За съжаление ние не говорим достатъчно за загубата на биоразнообразие. От това не просто зависи икономиката на България, зависи оцеляването на човечеството. Прилепите като част от биологичното разнообразие са един от стълбовете, които „подпират“ живота на земята. Всеки стълб е животински вид – колкото повече стълбове имаме, толкова по стабилен е животът на земята. Нека не звучи апокалиптично, но биологичното разнообразие на земята е в колапс. Не можем да си позволим да изгубим нито един вид прилеп или друго животно и трябва да спрем да мислим само за икономическите ползи от дадени видове“.*

Още за прилепите ни разказва и **Стоян Горанов – докторант в Тракийския университет, сътрудник в дейностите за опазване на прилепите на Националния природонаучен музей при БАН.**

„*Повечето от нас свързват прилепите с пещерите. Въпреки че не всички видове обитават пещери, те са едно от техните най-значими местообитания като убежища, места за презимуване или размножаване. Т. нар. пещерни видове прилепи се срещат в пещерите през цялата година и обикновено са тясно свързани с карстовите райони. Други видове (в България са поне 11) прекарват различни периоди от живота си в пещерите. Там прилепите често образуват големи струпвания – прилепни колонии – които са впечатлявали човека и са го карали да свързва*

прилепите именно и основно с пещерите. Числеността на прилепите в една пещера понякога достига над 100 хиляди. Затова пещерите са от критично значение за опазването на прилепите.

Прилепите в пещерите са особено уязвими през два периода:

- 15 май – 30 юли, период на раждане и отглеждане на малките;
- 1 декември – 30 март, период на презимуването, когато прилепите са в състояние на зимен сън.

*През тези периоди всяко проникване или посещение на пещерите, което предизвиква безпокойството на прилепите, е **не само нежелателно, но и нарушение на закона.***

С хибернацията вероятно е свързано и друго уникално качество на прилепите – дългият им живот. По тази тема работи **Ния Тошкова от Националния природонаучен музей. „Най-старият“ прилеп**, чиято възраст е установена от човека, е уловен в Русия. За него със сигурност се знае, че е на възраст над 41 г.! Учените твърдят, че прилепите живеят 9,8 пъти по-дълго, отколкото е нормално за бозайници с техните размери. По принцип животните с по-малки размери на тялото имат и по-малка продължителност на живота, докато за над 22 вида прилепа е доказано, че живеят над 20 години, а за 6 вида – че живеят над 30 години. Това е своеобразен рекорд, който учените не могат да обяснят.“

Ния проучва генетичните причини за дълголетието на прилепите, както и темата за това как климатичните промени влияят на техните популациите. „Проучвайки как изменящият се климат променя начина на живот, хранителната база и поведението на прилепите, ние можем да предприемем по-адекватни мерки за опазването им“, споделя Ния.

Ния работи в тясно партньорство със своята колежка и приятелка Виолета Желязкова. Тя от своя страна се занимава с едно от най-опасните заболявания при прилепите – така наречения „синдром на белия нос“, който причини смъртта на милиони прилепи в Америка. „Открихме гъбичката причинител на синдрома и в България“, разказва Виолета. „За щастие, прилепите тук са развили устойчивост към нея и тя не предизвиква масова смъртност, както в Америка. Все пак е важно да я изследваме. Това научно знание е от изключително значение за опазването както на самите прилепи, така и за човешкото общество“, разказва Виолета.

Прилепите са едни от най-уязвимите и застрашени животни на планетата. Това е и причината всички видове да са включени в Закона за биологичното разнообразие като защитени.

„Основната заплаха за прилепите в днешно време е унищожаването на естествените им местообитания. Увеличаването на населението в световен мащаб, промяната в начина на живот води до огромен антропогенен натиск върху природата. Изчезват старите гори, влажните зони, откритите необработваеми пространства и другите местообитания, където прилепите се хранят и живеят. Пещерите се благоустрояват или се посещават безразборно, което прогонва прилепите. По тази причина в световен мащаб се наблюдава тенденция за намаляване на числеността на видовете или тяхното изчезване. Друга важна причина за намаляването на прилепите е неправилното стопанисване на горите – изсичането на старите гори и премахването на стари хралупести дървета, които служат за убежища на прилепите. Сериозна заплаха е неконтролируемото използване на пестициди за борба с вредителите в селското стопанство. Много от тези вредители са храна за прилепите и отровите причиняват смъртта им изчезването и намаляването на обичайната им храна.“ разказва Елена Стоева.

Хората често навреждат на прилепите просто поради липса на информация – особено през периоди на хибернация и отглеждане на малките, когато са най-уязвими.

„Една от характерните особености на прилепите е способността им да изпаднат в състояние на летаргия (хибернация). Това се случва в нашите географски ширини, където през зимния период няма насекоми. Прилепите изпаднат в „зимен сън“ в колонии или поединично, в подходящи зимни убежища, които трябва да са влажни и хладни, но не мразовити – температурата не трябва да пада под нулата. Обикновено популациите на много видове прилепи от даден географски район се концентрират в няколко зимни убежища, където също са твърде уязвими. Излизането от състояние на хибернация е бавен процес, изискващ значителен разход на енергия, а още по-голям е той, когато това става в резултат на безпокойство. Честото безпокойство на зимуващите колонии води до масова смъртност, поради изтощаване на хранителните им запаси, нужни за оцеляването до края на зимата. През размножителния период прилепите майки ловуват насекоми, като през това време оставят малките в така наречените „детски градини“. Малките прилепчета са голи и слепи, напълно безпомощни без своите родители. Ако хората влизат в пещерите пред този период, възрастните се разлитат, малките могат да паднат на земята и да умрат. Тъй като прилепите имат едно единствено малко в годината, това е много сериозен проблем“, разказва Елена.

Ето защо „прилепарите“ в България полагат много усилия да бъдат съхранени важните за опазването на прилепите пещери.

„Има много неща, които можем да направим – да намалим безпокойството в пещерите, да не гоним прилепите и да не ги убиваме – но най-важното е да поддържаме дивите местообитания. В България имаме прекрасна, все още запазена дива природа. Националните паркове, Черноморието, всички резервати – тези места трябва да бъдат неприкосновени. Това да се унищожават диви местообитания е едно от най-големите престъпления срещу българите, които могат да бъдат извършени в момента. Ние трябва да предпазим местообитанията от пресата на цивилизацията и урбанизацията която настъпва към тях“, казва Хубанчева.

Освен с изучаване на прилепите, гражданските организации и експертите, работещи за опазването им, се опитват да допринесат и за спасяването и лечението на бедстващи индивиди.

„Много видове прилепи живеят и в градовете и са истински наши „диви съседни“, разказва Елена. Те обитават фугите на панелните блокове, пукнатини в сгради, пространства под керемиди. Един от проблемите, свързани с прилепите в градовете, е санирането на сградите. „От гражданските организации се опитваме да консултираме хората, за да не умират прилепи при санирането. Приемаме и прилепи в Спасителния център за диви животни на Зелени Балкани. Отскоро функционира и група, която е част от международната организация Bat World Sanctuary. Важно е хората да знаят, че ако прилеп попадне в дома им, това не е опасно за тях. Прилепите нямат причина да влизат в домовете ни. Те се хранят с живи насекоми, които ловуват навън. В домовете ни попадат случайно и ние просто трябва да им помогнем да ги напуснат.“

Ако намерим бебе прилеп или наранен или изтощен прилеп, и ако искаме да се погрижим за него, в никакъв случай не трябва да го храним, тъй като в домашни условия не разполагаме с подходяща храна. Не трябва и да приемаме съвети от всекиго в интернет. По закон, трябва да се информира институцията, която отговаря за защитените видове, а това е РИОСВ (Регионална инспекция по околна среда и води). Единствено РИОСВ могат да преценят дали и къде да пратят бедстващо диво животно от защитен вид. *„Напоследък ни се налага да спасяваме все повече животни от самите им спасители, тъй като много хора искат да отглеждат животни у дома си или в желанието си да им помогнат бързат да ги изпратят на някого. Най-често това се случва с бебета прилепи, а те имат нужда от своите майки. За всички защитени видове трябва да информираме РИОСВ.“*

Работата на „прилепарите“ често е доста трудна – в студ, кални и опасни пещери, при екстремни или трудни теренни условия. Те често отдават на своята работа и страстта си по прилепите почти цялото си лично време. Какво ги мотивира да го правят ни разказва Антония.

*„Отговорите, които ни дава науката, са просто безценни. Не за нас, учените, а за цялото общество. Ние просто сме длъжни да разберем повече за заобикалящия ни свят, защото той е изпълнен с чудеса, чудеса, които ние не разбираме напълно. Готови сме, без да разбираме напълно какво представлява околната среда, да „режем“ от нея и да губим место-обитанията, съществували милиони години. На много хора може да се струва безсмислена моята работа, например изследванията за това как един скакалец взема решения или как жертвата се пази от хищника, но това ще ни помогне да **разберем как функционират екосистемите – как функционира нашият дом...**, за да можем да го опазваме“.*

Снимки: Сдружение „Зелени Балкани“ и неформална група „Център за изследване и защита на прилепите“

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

АЕЖ В ПОДКРЕПА НА КАЧЕСТВЕНАТА ЖУРНАЛИСТИКА

Автор: Цвета Ненова
август 2022 г.

Интервю с Иван Радев – член на Управителния съвет на Асоциацията на европейските журналисти – България (АЕЖ) и ръководител на проекта „Медийна грамотност в класната стая“. Той има над 10-годишна журналистическа практика. Иван е завършил Балканистика в СУ и следи внимателно развитието на обществата в Югоизточна Европа. Знае румънски и в продължение на пет години е бил кореспондент за България на румънската национална информационна агенция Аджерпрес.

Какво е Асоциацията на Европейските журналисти – България днес?

Асоциацията на Европейските журналисти – България си поставя за цел да бъде общност от журналисти, място за хора, които вярват в сходни ценности, могат да се събират, да общуват и взаимно да си помагат. Имаме повече от 120 членове. Профилът им е доста различен. Правило на международната организация Асоциация на Европейските журналисти е, че всеки членува в Асоциацията в лично качество – не като представител на медията, в която работи. Всеки трябва лично да я припознае като място, в което иска да принадлежи. Имаме много дългогодишни членове. Някои от тях са започнали като журналисти, после са сменили попрището, но остават членове. Има колеги, които работят на свободна практика, има журналисти на свободна практика, кореспонденти на чужди медии в България... В журналистическата професия в България има доста голямо текучество и хората често прескачат от журналистиката към друго занимание. Профилът ни е пъстър, но това, което Асоциацията очаква от членовете си, е да спазват Вътрешни етични правила. Приели сме, че Етичният кодекс на българските медии е водещ документ, с който Асоциацията се съобразява, и членовете трябва да се придържат към него в своята работа.

АЕЖ се опитва да бъде пространство за диалог, в което всички да се чувстват равни, да имат инициатива да предлагат общи действия и общи пози-

ции, да обсъждаме как може да се подобри състоянието на медийната среда и на журналистиката в България.

Защо на асоциацията ѝ е нужно днес да има „европейско“ в името си?

Организацията е създадена преди повече от половин век като асоциация на журналисти от различни европейски държави, които вярват в общата идея за Европейски съюз. След демократичните промени в много страни от Централна и Източна Европа тя започва да се разраства и в тези държави. Интересно за националните секции е, че те са автономни – имат свободата да се управляват и да действат самостоятелно. Разбира се, има координация на общи действия, когато всички реагираме заедно на европейско ниво.

За всяка секция – като българската например – европейското ни е важно от самото начало. Защото вярваме, че мястото на България е в една обединена Европа, защото споделяме европейските ценности, защото гледаме на света по-глобално и можем да работим за по-добра България като страна, достоен член на Европейския съюз.

И още нещо важно – проблемите, които се стараем да решаваме, практически са общоевропейски. Въпреки че в България обикновено сме свикнали да смятаме, че са уникални, наши, голяма част от тях са общи, в една или друга степен се проявяват и в други държави. Тогава работим заедно с колегите от другите държави и с международни организации.

Живеем в парадоксално време – 15 години след приемането на България в ЕС ние сме принудени да засилваме говоренето за ползите от членството, да защитаваме проевропейските си позиции. Общество се люшка, антиевропейските настроения и публично говорене са явни. Не е ли твърде абсурдна тази ситуация?

Действително, предизвикателствата пред ролята и мястото на България в ЕС са големи. Видяхме това, което се случи с медийната среда в страната. Когато България влезе в ЕС, всички се надяваха, че тя ще се подобри, ще настъпи промяна в положителна посока. Това не се случи. Напротив, силите, които не желаят и са противници на европейската интеграция, на либералната демокрация, намериха начин да противодействат. Виждаме, че 15 години се борим със съществени проблеми и предизвикателства в медийната среда.

Но, разбира се, ние се намираме в европейски контекст. Европа е под заплаха, в Европа се води война – нещо, което ни се струваше немислимо само допреди една година. Виждаме, че не е невъзможно в Европа да се установят режими като този в Унгария, да се налагат консервативни идеологии като в Полша... В България също сме свидетели на противоречиви практики,

които рефлектираха и върху медийната среда. Показателно е колко години бяхме на последно място в Европейския съюз по свобода на медиите – сринахме се на 111-о и 112-о място в класацията на „Репортери без граници“, преди тази година да се отчете някакъв напредък...

Средата, в която работят журналистите в България, не е особено благоприятна. Причините са многобройни. Част от тях основно са икономически – трудно е днес в България да се работи като журналист, особено в регионални медии. Изчезват медии. Изчезват печатни медии или се свиват драстично. За една –медиа, особено ако е регионална, е трудно да се издържа, да намери онзи бизнес модел, който ще ѝ позволи да се работи, без да получава финансиране срещу осигуряване на медиен комфорт за местните власти или за други силни на деня. Много е трудно да се установи бизнес модел за обективна професионална журналистика. Акцентът е върху регионалните медии, защото там проблемите личат още по-силно – не, че в София е лесно да се работи, но все пак пазарът е малко по-голям. Но като цяло пазарът е доста ограничен в България – и заради езика, и заради това, че сме неголяма страна.

Наистина е много трудно днес в България човек да бъде журналист. Това е и една от причините да наблюдаваме такова голямо текучество в медиите. Хора, които започват работа като журналисти, развиват професионални качества, стават добри професионалисти, лесно прескачат в друга сфера и журналистиката ги губи.

Има ли надежда, светлина в тунела, различна от светлините на насрещния влак?

Смисълът да съществуваме като асоциация е тъкмо, за да осигуряваме подкрепа на хора, които са решили да останат в журналистиката, в медиите, да не са сами. Когато си сам, всеки си работи на своето работно място, в своя град, няма връзка с други колеги, бори се сам... Но ситуацията не е по-различна между проблемите на един журналист, който работи в Северна България, с тези на колегата му от Южна България. Затова се опитваме нашите членове да стават **членове на общност**, която ги окуражава, заедно да намираме съмишленици, **заедно да обсъждаме проблеми и да намираме решения**.

Другата ни задача е да показваме **успешно работещи модели** от други държави, които могат да бъдат използвани тук. Журналистите да получават достъп до най-съвременните практики. Затова се стараем да организираме **събития** с международни лектори, срещаме ги с български колеги. Стараем се събитията да са по актуални теми – за журналистическо предприемачество, за медии – и то не само от САЩ, където сме свикнали да виждаме новостите в секторите, но и от Източна Европа например. Когато нещо може да

се случи в Полша, Хърватия, Румъния, е окуражаващо, че може да се случи и тук, в България. Така показваме различни гледни точки към проблемите, но и към новите и хубави неща, които се случват в журналистиката.

Днес живеем в свят на пост-истина и дезинформация, на клишето „всеки сам си преценя“, показателно за разединение и ерозирани авторитети. Къде виждате възможности за противодействие на тези процеси?

Няма универсално решение и няма лесно решение. Целият свят днес си блъска главите и се опитва да реши тези проблеми. Това, което ние отстояваме като асоциация на журналистите, което препоръчваме на всички нива – от личната ни работа до становищата, които отправяме до Европейската комисия за създаване на политики – е да се работи за насърчаване на качествената професионална журналистика. Това е едно от решенията, един от пътищата за борба с дезинформацията. Не става бързо, не е евтино. Не само в България става много трудно да се поддържат големи професионални екипи в медиите. Това е световен процес, дължи се на развитието на технологиите, на онлайн платформите...

The image shows a screenshot of the Factcheck.bg website. At the top, the logo 'Factcheck.bg' is displayed in red and white. Below the logo, there are two main navigation tabs: 'ФАКТИТЕ ЗА...' and 'ДЕЗИНФОРМАЦИЯ'. The main content area is divided into several sections:

- АКАДЕМИЯ ПО ПРОВЕРКА НА ФАКТИТЕ ЗА ЖУРНАЛИСТИ И СТУДЕНТИ**: A red banner with white text. Below it, an illustration shows two people standing next to a large whiteboard with red lines. Text includes '16-18 ЮНИ БЛАГОВЕГРАД' and 'КРАЕН СРОК ЗА КАНДИДАТСТВОМЕ: 6 ЮНИ'. A red box says 'ВЪЗМОЖНОСТИ' and the text below reads 'Участвайте в първата национална академия по проверка на фактите'.
- НОВИНИ ЗА НАС**: A red banner with white text. Below it, a large white 'F' logo is shown. Text reads 'Factcheck.bg представя „Помощодител за проверка на факти“'.
- ДЕЗИНФОРМАЦИЯ**: A red banner with white text. Below it, a photo shows a man speaking at a podium with flags of Sweden, Hungary, and the EU. Text reads 'БРИКС: „Нов световен рег“, но за кого?'.

At the bottom of the page, there is a large white box with a red checkmark icon and the text 'Проверено' in a large, bold font. Below it, in smaller red text, is 'Последно проверени факти'. To the right of this box is a small red box with the text 'or Factcheck.bg'.

Но все пак, един от пътищата е да се стимулира качествената професионална журналистика. Това трябва да става и чрез отделяне на публични ре-

сурси. Да се развиват обществените медии, да се насърчават програмите за финансиране на качествена журналистика. В момента тече голяма атака от страна на създателите и разпространителите на дезинформация, които се борят срещу либералната демокрация. Те атакуват тъкмо моделите на грантово финансиране на медиите. Това е целта им – опитват се да убедят обществото, че е лошо да се стимулира професионалната журналистика. **Точно защото имат интерес средата да бъде наводнена с дезинформация и да няма авторитети, на които публиката да се уповава.** Тогава е силна дезинформацията – когато средата е размита, хората нямат авторитети и не знаят къде да проверят фактите.

Няма лесен начин да се прави качествена професионална журналистика, скъп процес е. Защото журналистите трябва да имат време и ресурси, за да правят качествени материали. Няма как или е много трудно този процес да се финансира пряко и изцяло от аудиторията. Има такива опити, но не можем да разчитаме, че всички ще плащат, за да получават качествено съдържание. Практиката е очевидна – повечето хора предпочитат да не плащат за медийно съдържание, консумират и се доверяват на съмнителни източници, които чисто психологически успяват да ги привлекат с шокиращи заглавия, статии и видеоклипове, които действат на чисто емоционално ниво.

Друг път за противодействие на дезинформацията, където има много какво да се направи, е да се работи с интернет платформите. Неслучайно имаме платформа за проверка на фактите [Factcheck.bg](https://factcheck.bg). Смятаме, че властите на ниво Европейски съюз трябва да бъдат много по-взискателни към платформи като Facebook и Twitter. Просто защото се оказва, че тези платформи са виновни за голяма част от разпространяваната дезинформация. Виждаме стъпки в тази посока, но има още много какво да се иска.

АЕЖ България инвестира много усилия за развитието на медийната грамотност на млади хора и образованието в класната стая. Как те допринасят за подобряването на медийната среда?

Усилията ни са насочени към ученици от 8 до 12 клас, преподаваме медийна грамотност, разработили сме модули и за ученици, и за учители. Показваме на учителите как могат да въведат медийната грамотност в часовете си – във всички часове, във всички предмети, които се преподават. Даваме идеи как в часовете, независимо дали биология, математика, химия, учителите могат да развиват активности по медийна грамотност. Учителите сами се убеждават в ползата от това. Един учител по биология може да се окаже объркан, когато установи, че учениците му споделят фалшиви новини за ваксините. За учителя по химия е очевидно, че учениците му явно не са се интересували от материята, когато споделят фалшиви новини за химическия

състав на белите дири от самолетите в небето... Всеки учител може през своя предмет да привлече вниманието на учениците си към медийната грамотност и да ги насърчи да мислят, а не да се предоверяват на всяко нещо, което видят във фейсбук и им се види уж логично. Да им покаже, че светът е малко по-сложен и е добре да положат малко повече усилия, за да разберат, преди да споделят.

sCOOL Media е платформата ни за ученическа журналистика. За тези ученици, които искат самите те да бъдат автори, да споделят мнението си по теми, които ги вълнуват. Те имат възможност да работят с професионални редактори, които са част от екипа на АЕЖ, да видят текстовете си публикувани. Имаме звезди в sCOOL Media, които направиха разследвания, с които могат да се гордеят и професионалните журналисти, и които предизвикаха сериозен отзвук в големите медии. Кристиян Юлзари от Русе например, направи серия разследвания за Министерството на спорта – за това как пари, предназначени за борба със зависимостите, не се харчат по предназначение.

The screenshot shows the sCOOL MEDIA website interface. At the top, there is a navigation bar with the logo, menu items like 'КАКВО НОВО', 'РЕДАКЦИЯ', 'КОНКУРСИ', and 'РЕОУРСИ', and a 'ПРИСЪЕДИНИ СЕ' button. The main content area features a large image of a group of people with superhero costumes and flags, with the headline 'Destructive Creations: Паметникът на Съветската армия трябва да е музей'. To the right, there are social media icons for Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Messenger, and WhatsApp. Below the main article, there is a 'НАЙ-НОВОТО' section with a grid of four content cards. Each card includes a thumbnail image, a title, a category (e.g., 'ИНТЕРВЮ', 'НОВИНИ', 'КОНКУРСИ'), and a date.

НАЙ-НОВОТО

- КОНКУРСИ**
Темата на май: ВЪДЪХНОВЕНИЕ
18.05.2023
- ИНТЕРВЮ**
Destructive Creations: Паметникът на Съветската армия трябва да е музей
07.05.2023
- НОВИНИ**
Да празнуваме Коледа, Василица и Бабрам зяедно!
07.05.2023
- ИНТЕРВЮ**
Моето работно място: Светълми!
24.04.2023

Като работиш с млади хора, когато работиш качествено, поставяш устои за дълго време в каквато и посока да е това. Журналистиката е твърде променлива среда обаче. А медийната грамотност е непрекъсната необходимост...

Да, така е. И затова ние в АЕЖ се стремим медийната грамотност да не идва като нещо допълнително за учители и ученици. Те и без друго са доста натоварени и стресирани. Всеки се опитва да им допълва учебната програма и те се задъхват. Затова се опитваме заниманията в медийна грамотност да не ги натоварват допълнително, а да разнообразяват часовете им.

По-важното обаче е, че работата с младите хора и образователните инициативи са наистина инвестиция, която не се връща бързо, но си струва да се прави. Когато виждаме резултати там, сме много щастливи.

За съжаление, живеем в доста поляризиран свят. Има хора, които се опитват да се противопоставят и на тези ни усилия. Да направят така, че да изглежда все едно, че се опитваме да индоктринираме учениците, да ги манипулираме. А нашата цел е обратна – да им покажем инструменти за критично мислене, да не се оставят да бъдат подвеждани. Няма да е лесно да се случват промените. Дори в утвърдените демокрации прогресът не е константа, а се правят две стъпки напред и поне една назад. Но ние сме подготвени и затова. Защото сме професионални журналисти

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

ДА ПАЗИШ ТРАДИЦИИТЕ ЗА ХОРАТА И ХОРАТА – ЗА ТРАДИЦИИТЕ

Как читалище „Изгрев – 1930“ в село Баничан стана довереник на своите жители

Автор: Росинка Проданова
март 2022 г.

За щъркелите и хората

Щъркелът е символ на новото начало, на новия живот, на плодородието и благоденствието. Появата му е предвестник на пролетта и сигурен знак за чиста природа, защото красивата птица има изградени сетива, които я водят там, където и е най-добре. Е, в гоцеделчевското село Баничан щъркелите се завръщат винаги и дори броят им нараства с всяка изминала година. Щъркеловите гнезда вече са 19, а инициативата за тяхното осиновяване бързо излезе извън границите на селото и на България. Тези дни клубът „Приятели на щъркела“, създаден от местното читалище „Изгрев – 1930“, започна поредният сезон на начинанието „Осинови щъркелово гнездо“. За него вече знаят в Япония, Германия, Англия. Всеки осиновител финансира табела с надпис, ако се наложи, подпомага изграждането или укрепването на специалните платформи за гнездата, добре дошъл е на място в селото и винаги има възможност да наблюдава живота в „своето“ щъркелово гнездо чрез поставените специални камери. И тъкмо от Мюнхен, осиновителка на щъркел от Баничан потърси помощ от селото, за да може да помага на приютените от нея бежанци от Украйна. Жителите на Баничан се отзоваха с парични средства, включиха се и в дарителската кампания на БЧК. **„Говорим много в селото за това, тревожим се, никой не оправдава насилието. Всички се молят час по-скоро тази война да свърши и никога, никое дете да не усети ужаса на войната“**, споделя Румяна Джибова, секретар на читалище „Изгрев – 1930“ в село Баничан.

Цветни приказки без край

Като традиционно самоуправляващо се българско сдружение, читалище „Изгрев – 1930“ изпълнява културно-просветни задачи. То се включва активно в развитието и обогатяването на културния живот, работи за запазване

на обичаите и традициите, за разширяване на знанията и приобщаване на повече хора към ценностите на демокрацията, постиженията на изкуството, културата и науката. С осъществяването на проекта „Цветни приказки без край, върху везаните пищюмали на Баничан“ читалището направи важна стъпка към своята голяма цел – възстановяване, съхраняване и предаване на подрастващите на интереса към автентичния фолклор и към конкретния уникален занаят – **везане на пищюмали** (престилки). Осъществява разнообразни дейности в рамките на проекта: обучение на представители на местната власт, читалища, бизнес, местни производители; провежда конкурсите за ученици „Моята вълнена приказка без край“ и „Вкусът на празника – наречен, обречен и вечен“. За постигнатите впечатляващи резултати читалището получи наградата „Агора“ за особен принос в развитието на местните общности в областта „Изкуство и култура за развитие“. Следващата крачка напред е участието в проекта „Успешно партньорство за развитие на регион Гоце Делчев“. Задачата, читалището да изследва културното наследство на селото и то да бъде част от атрактивен туристически продукт, е изпълнена пълноценно и резултатно.

Плетените чорапи на Баничан – вълшебство от красотата и изкуство

Смело може да се каже, че проектът „Плетените чорапи на Баничан – вълшебство от красотата и изкуство“ прочу по света не само читалище „Изгрев – 1930“, не само село Баничан, а и цяла България. За неговото

изпълнение са проучени автентични местни техники за ръчно плетене и модели на чорапи, дори е открит забравен модел. Обучени са момичета и млади жени да ги изработват, раждат се 11 нови продукта със съвременна функционалност и традиционни елементи. Създаден е филм, отпечатани са брошури с легенди, песни, гадания, наричания и вярвания от село Баничан. По пътя към осъществяване на постоянната цел на читалищните инициативи да бъдат близки, разбираеми за подрастващите и да ги въвличат в тях, моделите плетени чорапи са пресъздадени във вид на пъзел. Историята на баничарските чорапи от пет цвята се оказва завладяваща, а Румяна Джибова, секретар на читалището, е не само сръчен техен майстор, но знае всичко за тях и е добър разказвач. Тя успя да „запознае“ света с шарените баничански чорапи и не спира активно да ги рекламира. Отскоро са изрисувани и на фасадата на нейната къща, като част от два традиционни за селото женски празнични костюма. *„Нашите шарени чорапи ме отведоха в над 30 страни на света, дори в Бъкингамския дворец. За сватбата на Хари и Мегън им изпратихме по чифт чорапи и получихме благодарствено писмо от двореца. Беше голяма атракция, която не очаквахме. След като публикувахме писмото на сайта на читалището, медиите се заинтересуваха, целият свят разбра, въобще станахме отново известни“*, припомня любопитната история Румяна Джибова. И прибавя още: с плетените чорапи стигат до родния град на Алберт Айнщайн – град Улм в Германия – където на Международния Дунавски фестивал печелят призово място в състезанието „Моето лично културно съкровище“. А в новосъздадения преди месец национален читалищен YouTube канал „ДАР – Дигитални алтернативи за развитие“ **едно от първите и най-гледаните видеа** е това на читалище „Изгрев – 1930“ за плетенето на прочутите баничански чорапи. И все повече хора от целия свят искат да ги имат и продължават да ги търсят.

Уникалната везана карта на село Баничан

Благодарение на инициативите на читалището, село Баничан става все по-известно у нас и по света, запознава все повече хора със своето културно наследство и днешния му ден, изпраща духовни послания, създава нови приятелства. Местните пищюмали стигнаха до онлайн-библиотеката в българската арктическа база на остров Ливингстън, а **„везаната карта“ на селото със символи и реликви в бродерия е единствената в света.** Тя е създадена по проекта на читалището „Най-новата стара приказка. Културните символи на Баничан“, финансиран от Националния фонд „Култура“. В изработването на уникалната карта се включват Таня Качарова,

11-годишната Христинка Катранджиева и Румяна Джибова. В продължение на 6 месеца, с около 5000 метра памучни конци и 900 000 бода, те успяват да обозначат пет православни храма, дванадесет щъркелови гнезда, два минерални извора, прочутия местен кромид лук и две реки. На 7 ноември 2016 година ръчно избродираната географска карта получи признанието и на Българската картографска асоциация, а Румяна Джибова – отличие за принос в картографията.

Пазим традициите за хората и хората – за традициите

Това е девизът, който следва в своята богата и многостранна читалищна работа Румяна Джибова. Наскоро е избродирала тези думи на знамето на читалището. И разказва колко пъстър и напрегнат е бил деловият календар преди пандемията: организиране и участие във фестивали, конкурси, изложби, походи, туристически форуми, изложения, работилници, благотворителни акции. **Читалището предлага на жителите на селото занимания в клубовете по бродерия и плетене на пет игли, в кулинарния клуб и клуб „Приятели на щъркела“, а от скоро – в клуб „Млад планинар“.** Любителите на фолклора могат да участват в две самодейни групи. Активната целогодишна дейност е с фокус върху децата и младите хора, защото *„бъдещето е на тях. На тях трябва да остане това, което ние сме*

наследили и то във всички сфери, и то така, че старината да е пречупена през погледа на младежите, за да им е интересно, да го разберат, да го заобичат и да го продължат“, разшифрова формулата на успеха Румяна Джибова. Подчертава, че за всичко разчита на подкрепата на читалищното настоятелство, на 25–35 доброволци и на още много съратници при всяко отделно начинание. Затова не пропускат нито един празник, създават нови, непрекъснато търсят и подтикват към активност и творчество. Гордеят се, че читалищните фолклорни групи са дълголетни, като Райна Бангачева, която е сред участниците в първото издание на Националния събор на българското народно творчество в Копривщица, провел се преди 57 години (1965 г.) и която продължава да пее, да участва в събори и празници в селото и в цялата страна. Читалището работи активно в партньорство с детски заведения и училища от целия район на Гоце Делчев и техни партньори от други страни, с центрове за деца и възрастни, с Бизнес инкубатора в Гоце Делчев, с Местната инициативна група „Гоце Делчев–Гърмен–Хаджидимово“, с Пиринския туристически форум, с други читалища, туристически дружества и граждански организации, с БЧК, Общинския исторически музей.

Читалището организира обучения за младежко предприемачество, за действия при наводнения и последващи кризи. Още се помнят гостуването на представители на Европейското училище за занаяти от Мюнхен, участието в Националния форум „Конференция за бъдещето на Европа“, успехът на изложбата и ревюто на Международния фестивал на ръчното и традиционно изкуство в Банско с участието на представители от 13 държави от Централна Азия и Източна Европа, включването в първото мобилно приложение „КулинарФест“, провеждането на гастрономическия кулинарен тур „По Пирин и Рила – занаяти, вкус и нова сила“, съвместните екологични кампании и инициативи с международното сдружение „Ветеринари в действие“, което създаде и поддържа приюта за магарета край Баничан. *„Щастливи сме, че сме желан партньор и дълго време работим заедно. Смело можем да заявим, че реализираме успешни проекти. Независимо че се наложи да се отлагат някои подготвени срещи и форуми, а други се осъществиха онлайн и в движение се променяха редица планове, месеците на изолация не спряха работата ни и търсенето на нови възможности. С гордост заявяваме, че имаме значителен опит в работата в мрежа и партньорства с различни организации“*, подчертава Румяна Джибова и споделя, че най-ценното в тези партньорства е, че те прерастват в приятелства.

А приятелите се подкрепят, помагат и това е безценно. **Особено в условия на пандемия, която ограничи голяма част от начинанията, но читалището успя бързо да се адаптира към новата ситуация и продължи дейността си.**

Запази всичко, което позволява самостоятелна работа, онлайн обучения и инициативи на открито. Създаде и нови, така се родиха клубът „Млад планинар“, седенките и работилницата за плетене на открито; утвърди се посрещането сред природата на редица празници: Лазаровден, Цветница, Великден. Читалището организира поставянето за първи път на Коледна украса в селото, като поздрав не само за неговите жители, но и за стотиците преминаващи през Баничан по пътя за град Гоце Делчев, района и за южната ни съседка Гърция. Продължава да се поддържа и обогатява традицията за посрещане на Баба Марта, яхнала магаре, да провежда националния конкурс за плетени бебешки и детски чорапки „Изплети ми топлина, дари ме с благослов“ и онлайн фотоконкурса „Код Живот“, посветени на Бабинден и Деня на родилната помощ. Не е прекъсвана работата по проекта „Дигитални маршрути“, финансиран по програма „Еразъм +“ с партньори от Турция, България, Гърция и Словения, при който млади работещи хора си сътрудничат, за да създадат приобщаващо общество чрез култура. Продължава изграждането на обсерваторията за наблюдение на щъркелите и други птици в селото.

Надеждите са тази година да стане възможно провеждането и на второто издание на Кулинарния фестивал на Огледната баница, селския труд и вкусния воден лук. Идеята за фестивала и организацията отново са на читалище „Изгрев – 1930“. В края на 2018 година то спечели парична награда от 1000 лева на „МЕТРО България“ в конкурса „Кулинарното наследство на България“ за подготовката на фестивала. Първото му издание е през следващата 2019 година и се превръща в „гвоздеят“ на празника на селото на 8 септември – Малка Богородица. Светът отново чу за село Баничан, научи за баницата, която невестите са приготвяли за семейството на своя бъдещ жених и разбра, че задължително се прави с прочутия местен воден лук. Пандемията не позволи следващи издания на фестивала, но жителите на селото и многобройните гости още пазят спомени за богатата програма, изключителното настроение, вкусните изкушения, прекрасната организация. *„Сега се надяваме да възстановим фестивала и да го продължим, защото зарядът, който набрахме все още е много силен, хората го припознаха и не искаме всичко това да бъде разпиляно“*, казва Румяна Джибова.

Една жена, една стая, едно читалище

За това, което прави читалище „Изгрев – 1930“, винаги са известени всички в селото, а както стана ясно, то достига и до още много хора. **Тази прозрачност на работата е пример за отлична комуникация както с местните жители, така и с властта, партньорите и с медиите.** Регионалният

център на БНТ в Благоевград в поредица от филми разказа за многоликата работа на читалището, неговите смислени и атрактивни инициативи често намират място в регионални, национални и чуждестранни медии. Активни са сайтът на читалището, неговата Фейсбук страница и You Tube канал. *„Най-приятното е, че го има, че съществува нашето читалище. В течение съм на всичко, но Румяна е в основата на всички дейности. Хубаво е, че има деца, че се честват празниците. Приятно е да ги гледаш, как да се откажеш?“*, споделя **председателят на читалището и бивш кмет на Баничан Костадин Мандев**. **„Трябва да се гледа кой работи и кой не“, с наранено чувство за справедливост напомня и за най-големия и дълголетен проблем на читалището – липсата на материална база.** Това безспорно се отразява на работата, но от друга страна провокира инициативност, креативност, търсене и откриване на нови възможности. *„Мотивира ме, може би иначе щеше да няма толкова интересни и разнообразни инициативи, и щях да съм повече чиновник“*, философски обобщава ситуацията Румяна Джибова.

Читалище „Изгрев – 1930“ се помещава само в една стая от 15 кв. метра в сградата на кметството. И тя е всичко – офис, място за репетиция, библиотека, склад, архив. До началото на 90-те години читалището ползва самостоятелна сграда, собственост на тогавашното ТКЗС. Но я губи по време на ликвидирането на земеделските стопанства и възстановяването на собствеността в реални граници. Тогава сградата и земята под нея преминават в частни ръце, а наскоро ремонтираната читалищна зала е превърната в офис на фирма. **Днес Румяна Джибова търпеливо очаква местната власт да се произнесе по направеното предложение, читалището да заеме част от местното защитено училище, в което има свободни помещения.** Тя е секретар на читалището от 1997 година, иначе е с образование на педагог и с опит на моделиер на персийски килими. *„От дистанцията на времето си давам сметка, че така съм се подготвяла за сегашната ми работа на секретар на читалището“*, убедена е Румяна Джибова. Не е в характера ѝ да се оправдава с проблеми, научила се е да търси решения и партньори, да открива нови пътища, да гледа напред. Убедена е, че само така може да бъде двигател на всички начинания, неуморен и талантлив пазител на българските традиции. И знае, че върви по верния път. Не само заради многобройните отличия от различни организации и институции, но най-вече заради подкрепата, уважението и признанието на жителите на село Баничан и неговите гости. В този случай няма как да не споделим възхищението на бившия министър-председател на Великобритания Маргарет Тачър за българското читалище: *„Вие имате читалищна религия, защото в центъра на всяко населено място има по една голяма сграда, в която хората се образоват, пеят и танцуват“*.

Вместо заключение: отзиви

„Да се насладиш и участваш в богатия живот на това село е наистина специално събитие. Надявам се много други хора също да могат, което ще направи живота на хората от Баничан по-пълнен и богат. Успех и на добър час!“ – Нийл Буне, официален представител в България на програмата за развитие на ООН.

„Румяна Джибова е иновативен човек, успешно съчетава традиции с модерност и практичност. Умее да печели доверието и на млади, и на стари. По ненаатрапчив и изискан начин изгражда мостове между поколенията. И винаги намира начин да изненадва, да бъде интересно и полезно!“ – Росица Джамбазова, директор на Бизнес инкубатор – Гоце Делчев, Център за подпомагане на предприемачеството.

„Приемете моите искрени благопожелания за здраве и успехи. Чрез хора като Вас България ще я бъде!“ – 1.11.2010, град Хаджидимово

„Радвам се, че нашите хубави български традиции живеят, благодарение на ентузиазирани хора, които пазят българщината. Дано и нашите деца продължават да съхраняват бита и традициите ни. Успех!!!“ – Елена Влахова

„Прекрасно празненство. Красиви костюми и красиви хора. Моля Ви, пазете костюмите и културата си жива за винаги“ – Бил Обирхю – Бивъртън, Орегон, САЩ

„Благодаря Ви! Днес Европа беше по-близо до нас!“ – Мари, Аника, Сузане – Швеция

„Запазени традиции от този древен народ. Благодарим за специалния момент и за красивата култура!“ – Каракъл, Румъния

Снимки: Читалище „Изгрев – 1930“, село Баничан

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

ТЕАТЪР „ЦВЕТЕ“: ДОБРЕ ДОШЛИ ЗАВИНАГИ!

Автор: Цвета Ненова
януари 2022 г.

Цвете Янева и съмишлениците ѝ почти 30 години променят съдбите на деца и младежи чрез театъра на съ-преживяването

Един частен театър преди трийсетина години събира съмишленици, които после създават неправителствена организация и до ден днешен работят ЗА и СЪС деца и им помагат да опознаят себе си и да стават по-добри. В едно изречение това е историята на Театър „Цвете“. В името му прозира създателката му: Цвете Янева. Зад тези пестеливи думи стоят хиляди деца и младежи, докоснати от магията на театъра, преживяващи себе си, своите страхове, притеснения и надежди. Театър „Цвете“ променя съдби.

Днес Театър „Цвете“ е ярка гражданска организация, която обединява професионални актьори, режисьори, психолози и доброволци. Прилагайки в работата си новаторски за България интерактивни театрални техники, те помагат на деца и младежи да опознаят и приемат себе си и другите; провокират личностното им развитие; окуражават позитивното им включване в обществения живот.

Докато се готвя за разговора с Цвете Янева, прекарвам часове в сайта им: проекти, спектакли, дигитализирани представления, реакции на участници, зрители, хора, които на практика са съ-творци на историята на тази гражданска организация. Оживяват дейностите ѝ, осмислят мисията, творят резултатите.

Как създадохте Театър „Цвете“? Лична съдба ли е или случаен избор?

„Бяхме група приятели, имахме изпитни работи във ВИТИЗ, тръгнахме заедно по детски градини, после се разпръснахме, установихме, че си липсваме. Във ваканциите, като се събирахме, мечтаехме пак да сме заедно – и го направихме. Бяхме приятели от няколко класа, другите завършиха куклено актьорско майсторство, аз – режисура за куклен театър“.

Мисията на Театър „Цвете“ е да работи ЗА и СЪС деца и младежи и тяхното обкръжение за създаване на предпоставки за бъдещото им позитивно включване в социалния живот, независимо от техния произход и възможности. Как стана така, че тези деца са в основния ви фокус?

„Свързано е с първите ни големи турнета. Аз в началото започнах работа, още като студентка, в един център за работа с деца, лишени от родителски грижи. Видях децата, родиха се идеите, написах първия си проект, беше финансиран от „Отворено общество“. Георги Богданов, който днес е председател на Националната мрежа за децата, в която членуваме, тогава ми каза, че такъв добър опит не бива да остава без продължение и трябва да се разпространява. Първият ни много голям проект беше в 16 дома в страната за деца, лишени от родителски грижи. Бяхме една кола с пет човека: обикаляхме, давахме представления, правехме уъркшопи, учехме ги те да правят театър. Те завинаги останаха в сърцата ни. Видяхме колко много нещастни деца има, как те имат нужда от любов. Някак си без да искаме – едно обричане в любов стана. Продължава и до днес“.

Водя разговора ни с ясното съзнание, че знам колко е трудно изпълнението на такава мисия. Децата могат да се „отключат“, да стигнат неподозирани висоти. И Театър „Цвете“ го доказва на практика вече толкова години. Къде е тайната за това отключване? *Постоянството*, казва Цвете Янева.

Какво правите в точно този момент?

„Утре подавам поредния ни проект – за работа със социално слаби деца през пролетната ваканция. Те ще театрализират нещо от учебния си материал по литература, ще го театрализираме и ще го показваме на други деца. Отдавна го мисля. Ще се опитаме да направим и летни лагери за ромски деца – да им дадем възможност да учат литература, да си представят, че когато имат интерес, когато измислят добре нещата, когато работят с много желание и компетентност, се постигат резултати“.

В традиционната работа на организацията децата обикновено са от София. Защото всяко представление, изнесено навън, изисква средства – за пътуване на екипа, за други разноски. Но когато пишат проекти, винаги се стремят да стигнат до малките и отдалечени общности, до хора и места, лишени от традиционен достъп до култура. Приключват в момента проекта **„Упражнявай правата си със знания и творчество“**, подкрепен от Фонд Активни граждани България. Работят с младежи от Златарица, Сливен, Златоград, Чепеларе и Пловдив.

Какво постигнахте с този проект, на кого помогнахте?

„С тези деца създадохме театрални колективи, с които подготвихме форум-театрални представления, които ги вълнуват. Те самите ги представиха сред своите ученици. По този начин децата, с които работим, разширяват светогледа си, познанията за света и за себе си. Постигат неща, които не са подозирали, че биха могли да направят, изграждат самочувствие, отговорност към другите. Учители и родители казват: „не можем да си познаем децата. Толкова са израснали“.

Как практикувате техниките на интерактивния театър? Какво означава форум театър?

„На сцената имаме случка, която вълнува децата – те са и създатели, и зрители – в проблемна ситуация. Поставяме задача на развълнуваните зрители да намерят подход, да решат проблема или поне да подобрят изхода от ситуацията. Те могат да излязат на сцената и да играят заедно с актьорите, като направят някакви промени в тяхното поведение, за да променят ситуацията към по-добро. Има водещ, всички заедно обсъждат дали са постигнали резултат, търсят варианти. Всеки излиза с личния си опит, с това, което знае, което е преживявал. Изводите обединяват познанията им, техните виждания, в нещо общо, в общо познание“.

По този модел преди ковид кризата, Театър „Цвете“ обикаля район „Младост“ в София и във всички училища правят форум-театрални представления за **превенция на насилието**. Публиката много се вдъхновява, младежите го приемат като участие в риалити шоу – излизат на сцената, виждат ги приятели, гордеят се, раздават автографи. Цялото начинание залага на забава, смисъл и поука.

Цвете Янева е дипломиран режисьор за куклен театър. Но за прилагането на такива техники се изискват много познания като психология, социална педагогика, арт терапия... Да бръкнеш в душата на децата, да докоснеш най-съкровените им стракове, съмнения и желания, изисква много отговорност и професионализъм.

Как се справяте с отговорността за професионални умения в работата с деца и младежи?

„Понякога наемаме хора с подходящ опит и квалификация. Колегите ни много добре разбират тази отговорност. Трима души завършиха програма „Артистични психо-социални практики“ в Нов български университет при Давид Иерохам. Виолина Александрова от екипа завърши арт терапевт, майка ѝ е била сурдопедагог, Виолина сега учи жестомимичен език, за да можем да работим и с глухи деца“.

„Бяла шамия – червен карамфил“ е един от последните ви образователни спектакли. Как ги правите, защо?

„Миналата година създадохме образователен спектакъл по разкази на Елин Пелин. „Бяла шамия – червен карамфил“ е по разкази на Йордан Йовков. Правим го, за да може децата да преживяват онова, което учат по литература. Наричам го „преживян литературен анализ“. Помагаме им – за матурите, за изпитните работи“.

Образователният театър е нещо изключително интересно и полезно, за жалост в България никой не го прилага, обяснява Цвете Янева и в гласа ѝ се долавя тежка горчивина. Приложният театър също е непозната земя и неизползвана техника за достигане до преживени резултати. В България все още театърът се схваща като нещо, достойно единствено за голяма сцена. А приложният театър и драмата като техника на себепознание и познание за света имат огромни неизползвани възможности.

Всички тези начинания обаче не могат да се случват без устойчиво финансиране. В случая на България – без писане на проекти и упорити усилия

да се открият потенциалните подкрепители на идеите. Цвете Янева признава, че тя е основният двигател на борбата за финансиране. И че вече много ѝ тежи, че цялата администрация и бюрокрация е много тежка. Основният екип на организацията е от осем души, стигат до 14 по различните проекти, но търсенето на финансиране и защитата на идеите са нейна грижа. Задавам въпрос, за който съм почти сигурна в отрицателния отговор. И все пак:

Съществуват ли в България достатъчно фондове и възможности за подкрепа на дейността ви днес?

„Не. Няма поглед от страна на управляващите за това какво пропускат. Възмутителна е липсата на комуникация между министерствата на образованието, културата и социалните грижи. Просто не знам! Защото това са нашите деца“.

Какво ви дават партньорствата, мрежите на неправителствените организации в тази тежка ситуация?

„Много чудна работа. Много уважаваме компетенциите, които всяка организация, в своя собствен път на развитие придобива. И всичкият опит, който придобиваме в общуването с други организации, като Националната мрежа за децата, където членуваме, ... Приятно, топло и обогатяващо е всяко партньорство, което ти дава увереност, надежда, че нещата могат да имат и добър резултат. Освен това се чувстваме значими. Особено в Националната мрежа за децата – коментираме, пишем становища, чувстваме се чути“.

Театър „Цвете“ членува в **Международната асоциация за драма театър в образованието IDEA**. Това лято ще пътуват до Исландия, за да обменят опит в магьосничеството на драма театъра, обяснява Цвете Янева.

Десетилетия работа с хиляди деца и младежи променя съдби – със сигурност.

Питам и за най-ярките примери на променени съдби:

„Това което сме преживели заедно, остава завинаги. Правихме театър за превенция на трафика на момичета в Търговище. Едно от момичетата дойде при нас, когато вече си събирахме багажа, за да си тръгваме, и каза „Добре, че бяхте вие – ще скъсам всички документи! Тъкмо подписах да ходя в Гърция да танцувам!“ Беше се осъзнало детето. Беше му просветнало. Много сме работили по превенция на трафика на момичета и жени – колкото и да сме спасили, всеки живот си струва! Защото и в най-затънтените дебри, и в най-блестящи градове, пипалата на трафикантите се простират навсякъде.

Направихме за пръв път спектакъл, в който имаше чуващи и нечуващи актьори, по международен проект на Creative Europe. Чуващ и нечуващ актьор изобразяваха един образ. Това беше първа възможност за семейства, в които има и чуващи, и нечуващи, едновременно, заедно да преживеят театъра. Плакаха, плакахме мнозина. Това е пример, стоплил ми сърцето.

Работихме с ученици по брайлово писмо. Човек не може да си представи колко е различен светът на слепите хора, колко е оцетен. И от колко много допълнителни грижи има нужда, за да могат да получат равен старт в живота“.

Хиляди деца и младежи преживяват театъра на Цвете. У тях остават впечатления за цял живот. В края на разговора Цвете Янева се връща отново към началото: към първия от онези 16 домове за деца, лишени от родителски грижи, където е започнал животът на Театър „Цвете“:

„Беше в Луковит. Тръгнахме да играем театър там, бях разбрала, че е дом за деца, като всички останали. Отидохме и изведнъж от сградата започнаха да излизат деца на колички, деца, носени на ръце, трудно подвижни... Оказа се, че това са деца с физически увреждания. Изплашихме се. Бяхме на път да си тръгнем. Добре, че бяха директорите и преподавателите, които ни казаха: „Не, не, в никакъв случай не си тръгвайте! Тези деца са като всички други. Ние ги учим на това: те могат да се справят с всичко, както всички други хора“. И останахме при тях. Работихме там в продължение на пет години. В техния двор пишеше с тебешир „Театър „Цвете“, добре дошли завинаги!“. Дъждът измиваше надписа, и те пак го пишеха. И до ден днешен в София имаме деца от този дом, с които си ходим на гости и продължаваме да държим връзка. Това са променените съдби, заради които си струва всичко“.

Снимки: Театър „Цвете“

Натиснете тук, за да прочетете разказа на НПО Портала, където можете да видите повече снимки, а и да го споделите, ако ви е харесал.

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

Този сборник е издаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието му се носи от фондация ПАЦЕП и при никакви обстоятелства не може да се приема, че отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

София, 2023 г.